

SANT CUGAT DEL VALLÈS EN L'EDAT MODERNA (SEGLES XVII I XVIII)

**Els contenciosos entre el Monestir benedictí de la vila i
les universitats de Sant Cugat del Vallès i Capellades**

Jordi Casas i Roca. Doctor en Història per la Universitat Pompeu Fabra

Novembre del 2017

GRUP D'ESTUDIS LOCALS DE SANT CUGAT DEL VALLÈS

INDEX

PRESENTACIÓ

LA DISPUTA ENTRE EL MONESTIR I LA UNIVERSITAT PER LA CARNISSERIA (1625-1648)

EL CONTENCIÓS ENTRE LA UNIVERSITAT I EL MONESTIR PER LA VENDA DE VI (1601-1702)

EL CONTENCIÓS ENTRE EL PABORDE DEL PENEDÈS DEL MONESTIR I LA UNIVERSITAT DE CAPELLADES (1661-1690)

EL CONTENCIÓS DE L'AJUNTAMENT AMB EL MONESTIR I ISIDRE MARGENAT I FATJÓ PEL TRENTÈ DE LA VILA (1737-1763)

PRESENTACIÓ

Els treballs que presentem són el resultat de dos o tres anys de recerca sobre l'Edat Moderna a Sant Cugat, la qual va nàixer lligada al nostre interès per la hisenda municipal; recerca que donem per acabada.

Com és lògic, els estudis sobre una vila (ara una ciutat) en la qual durant segles hi tingué una presència omnímoda un monestir benedictí, s'han decantat majoritàriament envers les vicissituds del monestir en qüestió. Això sobretot pel que fa a les edats mitjana i moderna. Darrerament, Domènec Miquel i nosaltres mateixos hem començat a capgirar aquesta situació. Hem centrat la recerca en la vida vilatana, però quasi sempre relacionada amb el Monestir (en els treballs ho posem en majúscula sempre que ens hi referim com a institució, eclesiàstica i senyorial), ja que aquest, en concret el seu paborde major, fou el senyor jurisdiccional de la vila i terme de Sant Cugat del Vallès fins a principis de segle XIX.

Aquí presentem quatre treballs que, precisament, parlen dels conflictes entre el Monestir i el conjunt d'habitants de la vila i terme, la Universitat, com se'n deia en termes jurídics, si més no fins al decret de Nova Planta. Tres estan relacionats directament amb Sant Cugat i un amb Capellades, pel fet que el paborde del Penedès del Monestir n'era senyor jurisdiccional.

Tots ells, exceptuat el quart, estan relacionats amb la disputa del que se'n diran drets privatis o, dit amb altres paraules, el monopoli per exercir determinades activitats, de les quals els municipis, especialment els petits i mitjans, obtenien el gruix dels seus ingressos. Pel que fa a Sant Cugat, tenim els conflictes relacionats amb la carnisseria i la taverna, encara que la fleca tampoc no estigué exempta de problemes. Sobre Capellades, aportem el contenciós que mantingué el paborde del Penedès, Ermengol de Barutell, amb la vila, en el qual li disputà el dret a exercir determinats monopolis. No cal dir que eren unes disputes molt importants per a les dues viles, ja que s'hi jugàvem, ni més ni menys, els ingressos per gestionar els afers públics. El quart té a veure també amb la hisenda municipal, però en aquest cas el problema es refereix al cobrament d'una imposició i la seva gestió, i les dificultats que hi posà el Monestir.

Per últim, només ens queda dir que hem seguit un ordre estrictament cronològic en la seva presentació. I que el seu lliurament al públic en PDF, no serà impediment perquè algun dia, si es dóna el cas, els publiquem, parcialment o en la seva totalitat, en un altre format.

LA DISPUTA ENTRE EL MONESTIR I LA UNIVERSITAT PER LA CARNISSERIA (1625-1648)¹

Les disputes o contenciosos entre el Monestir (abat, Capítol i, especialment, paborde major) i la Universitat (el conjunt de veïns de la vila i terme) de Sant Cugat, foren constants al llarg de l'Edat Moderna.² Aquí ens ocuparem del contenciós pel monopoli de la carnisseria o venda de carn.

Domènec Miquel ha establert l'inici dels esdeveniments dels quals ens ocuparem en el període vacant que es produí entre els abats Lluís de Cervelló (1561-1573) i Miquel de Quintana (1589-1590);³ setze anys de manca d'autoritat que els vilatans haurien aprofitat per assolir algunes cotes de llibertat, entre elles l'obertura d'una carnisseria que hauria disputat el monopoli a la del Monestir.⁴ Ara tenim prou dades per modificar aquesta interpretació. Sabem que el 18 de desembre de 1444, el batlle general, en representació del rei, estableix la carnisseria i el dret a vendre carns a favor de la Universitat, a canvi d'una entrada de vint florins d'or d'Aragó i un cens de tretze sous i sis diners, els receptors per part de la Universitat són el jurats de la vila Antoni Busquerons i Antoni Riambau; la concessió permet vendre carns als habitants de la vila i terme de Sant Cugat. Com explicarà molts anys després el síndic de la vila, en el marc del contenciós que mantindran el Monestir i la Universitat sobre el tema, això va ser possible perquè entre l'any 1428 i el 1456 (exactament el 22 de maig), la vila no estigué sota jurisdicció del paborde major del Monestir.

El Monestir, com féu amb altres drets municipals, com tindrem ocasió de veure, disputà aquest dret a la Universitat durant tota la segona meitat de segle XVI. No sabem que succeí durant els més de cent anys que transcorren entre l'establiment del batlle general i l'any 1563, en què s'inicia un contenciós que durarà seixanta anys. La data de 1563 té sentit perquè fou l'any en què, després d'un més del contenciosos per la jurisdicció, el paborde major la

¹ Aquest article està basat en les Actes capitulars 1621-1671 (llibre III) del Monestir de Sant Cugat (Hisenda-Monacals, volums, ref. 1.200) i en l'expedient ref. 5.201 del fons de plets civils de la Reial Audiència, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (des d'ara ACA).

² Casas i Roca, Jordi (2015), pp. 154-155.

³ Peray, Josep de (1908), pp. 51-53.

⁴ Miquel i Serra, Domènec (2006), pp. 178-179.

recuperà, veient reconeguts els seus drets sobre la vila i terme de Sant Cugat. El contenciós quedà aturat durant quaranta-set anys, probablement per manca d'interès dels successius paborde majors, però es desencallà el 1625 i, com veurem d'immediat, a favor del Monestir.⁵ Probablement hi tingué alguna cosa a veure la personalitat del nou paborde. Miquel de Peguera.

Abans de parlar de la carnisseria, ens agradaria insistir en el fet que el paborde major en cap moment no va veure amb bons ulls que el rei atorgués privilegis a la vila per a la venda de queviures i el cobrament de cises o imposicions. Ens hem referit parcialment a la concessió feta per Felip III en un altre lloc,⁶ aquí completarem aquella informació. Felip III atorga sengles privilegis a la Universitat de Sant Cugat el 30 de juny i el 13 de juliol de 1599; pel primer concedeix el dret a tenir mercat el divendres (entenem que es tracta d'un canvi de dia, ja que el mercat existia des de finals de segle XII i en algun moment havia passat del dimecres original al dijous) i cobrar sices o imposicions sobre les mercaderies que s'hi venen, a nomenar notari per als negocis de la vila (per tant, un notari diferent al que tenia el Monestir) i tenir fleca i taverna; pel segon,

⁵ ACA, Reial Audiència, conclusions civils, ref. 130. Les conclusions sobre aquest contenciós ens han permès reconstruir els esdeveniments, alguns dels quals ja hem sintetitzat: el paborde major hauria obligat a un jurat, Antoni Mas, el 3 d'agost de 1563, un cop reconeguda la seva jurisdicció, a què li lliurés la carnisseria. A partir d'aquí s'incia un procés en el qual participen la vila, el paborde major i el batlle general, en què aquest darrer insisteix en el fet que l'establiment en qüestió forma part de les regalies reials. La decisió de 1563 s'hauria revocat en algun moment, però una sentència del 3 d'agost de 1574 hauria obligat la vila a renunciar a favor de l'abat, el paborde i el convent el dret a tenir carnisseria, la qual s'hauria executat el 18 de setembre de 1574; el que decantà l'assumpte a favor del Monestir, hauria estat l'argument que el Monestir ja disposava de carnisseria l'any 1405 (es parla d'un arrendament del 7 d'abril d'aquell any). Però això no tancà el contenciós, ja que el fiscal del reial patrimoni l'hauria recorregut i, en tot cas, la carnisseria de la Universitat hauria seguit funcionant fins al 1625. Les conclusions van signades per un tribunal compost pels jutges Joan Gallego (president), Miquel Rollan (no sabem si en aquell moment encara hi era, ja que Joan Lluís Palos el dona per mort el 1624), Josep Roca (relator) i Hipòlit Montaner; i s'esmenten els advocats, Jeroni Astor i Francesc Aguiló (encara que també eren jutges, de la segona sala del civil). Porten data del 10 de gener de 1625, el dia anterior a la sentència. Cal afegir que molts anys després, exactament el 22 d'agost de 1765, en un confirmació de privilegis de Carles III a favor del Monestir, s'indicava que *“esta confirmación, ha de ser, y entenderse sin perjuicio de las Regalias mayores, y menores que por el Capítulo cinquenta y cinco de la Real Cédula de la nueva Planta de diez y seis de Enero del año de mil setecientos, y diez y seis, se sirvió el Señor Rey Don PHELIPE QUINTO MI Padre y Señor, reservarse en el mencionado mi Principado de Cataluña”*. De fet, el decret de Nova Planta confirmava quelcom que ja es venia practicant. ACA, Hisenda, Monacals, ref. 1.216.

⁶ Casas i Roca, Jordi (2017), p. 12.

s'autoritza a tenir fires el dia de l'Ascensió de Jesucrist (maig) i el dia de Nostra Senyora de setembre, una de les quals ja existia des de finals de segle XII.⁷

Com hem dit, el paborde major no accepta de bon grat la concessió d'aquests dos privilegis, per la qual cosa presenta una petició d'empara davant la Reial Audiència. El 6 de febrer de 1601 el jutge Jaume Puigmitjà aprova una provisió per tal que siguin aplicats els esmentats privilegis, la qual origina un parell de lletres executòries, per part del batlle general Guerau Guardiola, amb dates 5 i 8 de març; lletres que són fetes públiques per l'algutzir d'aquell òrgan el 10 de març. El 8 de maig el síndic de la Universitat sol·licita permís per tal de reunir el Consell general per aplicar els drets concedits pels dos privilegis, sobre els quals ja existeixen sengles tabes d'arrendament.⁸ Però el paborde major no ho concedeix, de tal manera que uns dies després, en desconeixem la data, l'esmentat síndic presenta el següent escrit a la Reial Audiència: *“Ab què per los jurats de la vila y terme de Sant Culgat de Vallers se faia demanat licentia una y moltas vegadas de paraula y escrits al Rnt. Paborde major per a auintar consell a efecte de poder tratar y delliberar lo convenient en lo que ha efecte a la execució dels reals privilegis de impositions y sisas per la majestat real a la dita universitat concedits y per real provisió a relació del Magnific mr. Jaume Puigmiya (per Puigmitjà) confirmats, no ha volgut concedirlos aquella ni ha permès que juntassen lo consell per a dits effectes y en tant ab semblant judir que té el llevarlos lo beneffici de dits reals privilegis y impedirlos la execució de aquells lo que ha ben mostrat y més havent los dits jurats donat orde al carnisser y taverner collectassan y eccijessan las imposicions posadas, los ha manat ab pena de trenta dias de presó no las eccyjessen y contra dits jurats per haver donat tal orde ha procehit criminalment de manera los es estat forsat recórrer a la secretaria de la opressió (?) y al sindich per la confirmació de la possessió en que stan de rebre y seguir ditas impositions en (...) de dits reals privilegis”*.⁹ Per tot plegat, el síndic demana en nom de la Universitat a la Reial Audiència que els sigui permès celebrar consell. Autorització que els concedeix

⁷ Hem ampliat aquesta informació a la nota 21.

⁸ Els arrendaments de la fleca, la taverna i les imposicions sobre les mercaderies començaven el 15 d'abril de 1601

⁹ En tots els textos que reproduïm hem conservat l'ortografia original, només els hem accentuat i hem posat comes, per tal de fer-los més entenedors.

el jutge Puigmitjà amb data 6 de juny. Però la cosa no devia quedar resolta del tot, ja que el 10 de setembre d'aquell mateix any el batlle general emet un escrit pel qual s'anuncia una multa de cent florins d'or a qui perturbi l'aplicació dels esmentats privilegis, sens subte l'avís anava dirigit al paborde major del Monestir, Miquel de Peguera, senyor jurisdiccional de la vila.

Tornem al contenciós sobre la carnisseria. L'11 de gener de 1625 s'emeta una sentència favorable al Monestir, l'execució de la qual serà prohibida per una providència de la Reial Audiència del 18 d'abril d'aquell any, per ser confirmada finalment el 26 de juny, el mateix dia que el capítol de monjos en deixa constància en l'acta de la seva reunió. L'1 de juliol el capítol decideix, en aplicació de la sentència, exigir el tancament de la carnisseria de la Universitat i es nomena Joan Baptista de Castellarnau, refetorer del Monestir, perquè ho comuniqui a l'abat, Francesc d'Erill i de Sentmenat, el qual es troba a Barcelona.

El 6 de juliol es produeix el primer intent d'enderroc de la carnisseria de la Universitat, paga la pena reproduir l'explicació que es farà en l'acta capitular d'aquell dia. El procurador de l'abat, convent i paborde major anà "*a prendre posesió de la carnisseria y drets de tallar les carns en los termens de Sant Cugat y de Canals y constituit que fonc en dita vila y lloch ha ont se avia de erigir la carnisseria nova per virtud de la sententia donada en lo Real Consell en favor dels dits Sr. Abat y convent y Paborde mayor, en companya del Paborde Mayor, fr. Don Jayme Meca y Terco obrer y de fra Miquel de Soler dit Paborde mayor manà al nuntio que anàs a sercar los jurats avinsantlos de què estave dit procurador y notary pera pendrer dita posesió, y al cap de un gran rato vingué lo jurat en cap y digué que ell noy vole assistir que l'altra jurat son compañero noy fora, aguardarenlo fins aque foren serca de las dotse horas del mitx dia, y en aquest instant comensà acudir gent del terme abrigats ab ses capes y carregats de pedrenyals fent sos rollets (sic) y anant tots amotinats y dende la lsglèssia se posaren alguns fills de perditio poch temeros de deu nostre señor y de la justitia temporal atirar pedres y arepicar les campanes als Religiosos, Procurador, Notari, y demás que estaven pera fi y efecte de que se executasa la sententia Real en que fosen dits Abat, Convent y Paborde mayor posats en posesió de la carnisseria, y que los jurats y homens propis de dit terme*

tinguesen de enderocar y posar per terra y aplanar la que ells avian tingut injustament, y com l'altra jurat may vinguesa a instantia de Francesc Villar Juan Fetchó síndich y del jurat en cap y altres molts, se diferí lo pendrer dita posesió fins a les tres hores de la tarda, y com per a dita hora dit Guirhes Amarhe Procurador en companyia de dit Paborde mayor se constituís en lo puesto ha hont se tenia de pendrer dita posesio confirma eran restat de acort acudiran serca de sent homens ab pedrenyals y dit jurat y síndich y demás homens del terme no volgueren donar la posesió que ells ab sedula avia ofert en la real audientia y de paraula avian promès al señor Abat aseñalant les dites tres hores per punt y ocasió en què ells aisistirian, y vist que no volian posar dit procurador en posesió sen torna al monestir y no contents de tant mal acudiren al monestir ab pedrenyals y senposaren al portal pasats de quaranta y al entrar de la vila altres tants y los demás asentats y allargats per la hera tots ab sos pedrenyals armats y vist lo atreviment, per lo señor Abat y Convent determinaren de donarne rahó al señor virey com de fet oferen y encontinent que dit señor virey y consell Real fonc informat, manà a Miquel Joan de Montrodon alguazil ordinari que vingueren a la porta com de fet ofeu ab un notari ab orde de sa exa. que si coso (sic) y avia en que perseverasen los del terme en estar amotinats contra del monestir que lo portillo (porter?) portara de prompte la nova, vingué dit Montrodon als 7 de dit mes a les 10 hores de matinada y prengué infromations del motí y de Francesc Villar mayor y lo Paborde mayor també fey procés als que en dit motí assistiren fent provisio de captura. En definitiva, un bon nombre de vilatans armats evità l'enderrocament de la carnisseria de la Universitat.

Però la resistència no podia durar gaire temps, desobeir el senyor jurisdiccional de la vila i terme i la Reial Audiència, no era poca cosa. Cinc dies després, l'acta capitular deixa constància d'aquest escrit de l'abat: *“Los de la vila y terme de Sant Cugat penso que ya estan desenganyats de la sententia puix vejem que ya an posat en hobra lo que los feya més dificultat que era que la real sententia los obligan a què ells tinguesen de destruir y de molir la carnisseria que ells tenian que per aquex efecte fou lo princi(pi) del motí, y avei puix ells propria autoritate an posat per terra la carnisseria que tenia apar que me deuen posesió y per anaquex fecte so de parer que lo Paborde com a procurador meu*

ÿ de tot aquest convent ÿ en son nom propi per rahó de dita pabordia vaÿa a pendrer dita posesió en companyia del señor prior ÿ de fra Soler, vmss veÿan si los apar bé oÿda que foc dita propositió alabaren ÿ lloaren dita propositio, ÿ tots junts dit señor Abad ÿ Convent simul et in solidit feren procura a fra Francesc Ferrer ÿ de Picalqués pera que tant en nom de dit Sr. Abad com de dit convent prenguera la posesió de dita carniseria fense dita procura en ma ÿ poder de mr Joan Mas notari dit dia ÿ any ÿ encontinent dit Paborde maÿor en companyia de fra Joseph de Calders Prior maÿor ÿ Beneficiat de Tots Sants, ÿ de fra Miquel de Soler beneficiat de Sant Anthoni, anà a la casa de la notaria ÿ com a procurador de dit señor Abad y com a procurador del convent ÿ en nom propi ço es per rahó de dita pabordia maÿor y per consegüent señor de la vila ÿ terme de sant Pere de octavià prengué posesió de dita carniseria y drets de tallar carns en dita vila y terme elegint primer lo lloch per a dit efecte com més llargament consta en lo acte de dita posesió rebut y pres per los discret Juan Mas notari de la present vila y terme”.

Així, doncs, la carnisseria de la Universitat és enderrocada i el paborde major, com a senyor jurisdiccional de la vila, pren possessió de la carnisseria i del dret de tallar carns. Del text es dedueix que el lloc de presa de possessió no és on estava situada la carnisseria de la Universitat.¹⁰ Per tant, no es tractava d'una supressió per evitar la competència, sinó de la disputa del dret a establir la carnisseria a la vila. El que és un fet és que d'immediat els monjos es troben administrant una carnisseria, el que no hi hagi notícies anteriors en aquest sentit fa sospitar que és la que substituï la de la vila. Sigui com sigui, el 27 de gener l'acta capitular deixa constància dels comptes de l'any anterior, encara que no sabem si són de l'any sencer. Els presenta fra Soler, beneficiat de sant Antoni i, cal suposar, administrador de la carnisseria, i els fiscalitzen Josep de Calders, prior i sagristà major, i Francesc de Pons, prior claustral, els quals els troben correctes. No obstant això, es tanquen amb un dèficit de 95 lliures 18 sous 1 diner (els ingressos són de 499 lliures 6 sous 3 diners i les despeses de 595 lliures 4 sous 4 diners). L'existència d'aquest dèficit ja demostra una

¹⁰ De la taba d'arrendament de 1601, a la qual farem referència més endavant, es pot deduir que la carnisseria de la Universitat era a la plaça de la vila, mentre que la del Monestir, que quan sigui establerta a la Universitat cal suposar que serà seva i és la que arriba fins a mitjan segle XIX, es trobava al carrer Major, uns metres abans d'arribar a la plaça.

inexperiència en aquest assumpte, ja que quan la vila l'arrenda l'arrendatari està en condicions de donar un tant a la Universitat; en tot cas, donava feina als monjos, el 8 de març de 1626 es deixa constància de la necessitat de comprar moltons, per la qual cosa s'envia una lletra a l'abat, que es troba a Sant Antolí.

No ens ha d'estranyar, doncs, que quan la vila plantegi la possibilitat de recuperar la carnisseria, el Monestir s'hi avingui d'immediat. El 4 d'agost de 1627 la Universitat fa un consell general, una reunió dels caps de casa, en què s'elegeixen quatre persones per tractar amb el Monestir sobre les diferències i plets que els tenen enfrontats; el Capítol elegix Miquel de Salavardenya, paborde de Palau i vicari general, i Francesc Pons, per tal de saber què volen. L'endemà, els dos comissionats expliquen el que han demanat els veïns: *“que fosse(n) servits lo Abad y convent destablirlos la carnisseria ab un sens competent et fuit decisio que donàs poder als sobredits religiosos no sols per tractar del preu del establiment però encara pera tractar dels interessos de la causa de liquidació ab orde exprés que demanassen del establiment sent sinquanta lliures”*.

Però la solució es féu esperar. Com que no s'havia arribat a cap acord, el 26 de març de 1630 els de la vila tornaren a insistir-hi: *“Los de la vila tornan a demanar tractes de la carniceria an me aportat uns caps (capítols) pera fer la concòrdia, lo que demana(n) és que pagarà(n) 400 lliures de quí a quatre anys y deu lliuras de censos per la carniceria y en cas que lo Rey les demanàs lo quint (un impost sobre els ingressos municipals), que lo monestir estigues ab evicció, ques donaria la carn al preu aniria a Barcelona y encas que no es trobàs qui arrendàs la carniceria poguesse(n) pujar de preu ab consentiment del paborde mayor, ab aquellas penas que a Terrasa y Sabadell los executàs als talladors, també que quant la carn (no) aparegués bona lo paborde mayor no pogués llansarla sinó és assistinti los jurats (i) altres persones prenentlas de jurament, ultimament que renunciassen al plet de la fleca y taverna ab tal que las dos tinguessse(n) iguals privilegis. Lo qual y per tots los demunt dits se elegiren dos religiosos que foren los Prior y Paborde de Palau juntament amb lo Paborde mayor els quals la major part los donà comisió pera concloure aquest negoci consultant ab los advocats, ab tal que en lo de la evicció no poguesse*

concediro sinó és ab aquesta forma que quant lo Rey pretengués lo quint tornasse(n) los de la vila la carncieria al monestir y lo monestir restituiria la cantitat aurian ells pagada de las ditas 400 lliures y en los demás caps que els moderasse(n) de la millor manera". D'aquest text cal retenir dues coses, que l'import de l'establiment havia passat de cent cinquanta a quatre-centes lliures i que el de la carnisseria no era l'únic plet que la Universitat mantenia amb el Monestir.

L'acord arribaria el 26 de setembre de 1634, és a dir, set anys després que la vila hagués comunicat la seva predisposició al pacte. L'acte capitular d'aquell diu inclou un escrit de l'abat del 27 d'agost dirigit al vicari i al Capítol. En ell es parla de l'existència de dos mil florins, dels quals mil serien de la vila (ens hi referirem tot seguit), que amb els quatre-cents pagats per la vila per l'establiment de la carnisseria, farien un total de nou-centes cinquanta lliures, les quals servien per lluir sengles censals de la Companyia de Jesús i de les monges del convent dels Àngels, més alguns altres despeses menors. Per tant, l'abat es mostrava partidari de l'establiment de la carnisseria per un import de quatre-centes lliures.

Heus aquí la resposta del paborde, la qual cal dividir en dues parts. La primera fa referència als dos mil florins en qüestió, el paborde major diu que *"una y moltes vegades se era apuntats los advocats que eran mr. Millet i mr. Anglasell¹¹ yuntament amb Mr. Quirse March y avia trobat en lo procés com los de la vila se offerire(n) deixar al monestir mil florins per a comprar la jurisdicció criminal tenia lo Rey empenyada en un cavaller se deya Joan de Togores y que après se veyá se havia (de) seguir la compra de la jurisdicció y que après en lo procés no se troba que lo monestir haja fet contrari en las cédulas se parlava dels dits mil florins y axí resolía que eran los mil del monestir y los rebut de la vila*". Encara que el tema no estigui relacionat directament amb l'establiment de la carnisseria, té el seu interès. El text es refereix als mil florins (onze mil sous) que la vila aportà a finals de segle XIV per rescatar la jurisdicció criminal que Joan I havia venut el 1381 a carta de gràcia Joan de Togores. D'això es pot deduir que, realment, no es rescatà la jurisdicció i que els mil florins aportats

¹¹ Pot tractar-se de Benet Anglasell, jutge de la Reial Audiència entre 1635 i 1640.

per vila quedaren dipositats al Monestir, que són els que ara proposa l'abat que es gastin per redimir censals, juntament amb les quatre-centes lliures de l'establiment de la carnisseria.¹²

Anem a la segona part de l'escrit, on es tracta el tema de la carnisseria i també de la taverna: el paborde major *“havia tractat que los de la vila per lo establiment de la carniceria se obligavan en pagar 30 lliures de censal ço es vint per la caixa comuna y aqueixas les poguesse(n) lluir de 200 en doscentes y les restants deu lliures fossen per la pabordia mayor y aqueix(es) enlluibles; y que se acordava que las tavernas fossen iguals en lo vendrer y en lo donar menjar y beurer y que la que se arrendaria en mayor preu se fes a la que se arrendaria en menor conforme se feria veurer en una concòrdia havia ordenada los advocats. Lo qual en continent en era en dit capítol, mr Carbonell escrivent de mr Fita notari de Barcelona lo qual legí la concòrdia la qual oyda trobanes difficultat en què voler lo monestir pagàs lo gasto de passarla en roma (sic) y fose resolt que a gasto de las dos parts ço es el monestir y la vila y axí tots los sobredits firmaren la concòrdia en poder del notari sobredit y per part del monestir y mr. Magí notari de Barcelona per part de la vila. Actuaren de testimonis Josep Antich, ciutadà de Barcelona, i Agustí Fontanet, mestre de gramàtica del Monestir.*

Sobre la concòrdia de la taverna ja en parlem a bastament en el següent capítol. Aquí explicarem alguns aspectes de la concòrdia de l'establiment de la carnisseria, aquells que es refereixen a temes ja apuntats i el dels preus, tema que ocuparà les següents pàgines.¹³ El monestir estableix en emfiteusi a la Universitat i singulars de la vila i terme de Sant Cugat *“la carniceria y facultat u dret de tallar y vendrer carn en la carniceria de dita Vila y terme de Sant Cugat del Valles, ab la prohibició de què altres qualsevols persones pugan tenir carniceria”*. Ras i curt: la Universitat obté el dret privatiu o monopoli de vendre carn. El fet que es parli de la carnisseria existent, ens fa pensar que devia ser la que emprava el Monestir, com ja hem indicat a peu de pàgina. L'entrada de

¹² Això explicaria que la jurisdicció criminal a principis de segle XV tornés a estar en mans del rei, la qual cosa permeté a Martí I, el 26 d'agost de 1405, concedir a l'abat i el cenobi perpètuament el mer i mixt imperi, amb la jurisdicció criminal, excepció feta de les penes més greus de mort i mutilació de membres. Casas i Roca, Jordi (2015), p. 154.

¹³ Hem reproduït la concòrdia i n'hem fet un comentari més extens a Casas i Roca, Jordi (2011).

l'establiment consisteix en dos capons "*bons i rebedors*". Han desaparegut les quatre-centes lliures, les quals apareixen com a import a pagar en dues pagues de dues-centes en concepte de redempció del cens de vint lliures a pagar a l'abat i convent, les quals, sens dubte, es pagaren d'una manera menys o més immediata. L'altre cens, el de deu lliures pagadores al paborde major i irredimibles, el segle XIX encara es pagaven.

Anem a veure el tema dels preus. La concòrdia estableix que la carn de moltó (bé capat) s'ha de vendre a 3 sous i 6 diners. Si no es troba una persona que vulgui arrendar la carnisseria a 30 lliures, que és l'import dels dos censos, la carn es pot vendre a 3 sous i 9 diners. La carn de crestat (boc capat) i tota la carn grossa (porcí i boví) s'ha de vendre a un sou menys que la de moltó. Durant els anys 1643 i 1644 la qüestió dels preus enfronta la Universitat i el Monestir.

Abans, però, cal fer una consideració. L'import de l'arrendament de trenta lliures és una petita part dels ingressos en concepte de venda de carns. L'ingrés important procedeix de la cisa o imposició sobre la seva venda, que és arrendada per separat (vegeu l'annex 1), però que en la pràctica, com es dedueix del seu arrendament, el cobrament recau en el carnisser o tallador de carns. De la documentació que hem estudiat, sembla deduir-se que un dels motius d'enfrontament amb el paborde Miquel de Peguera era a causa de la imposició sobre les carns, pel que significava de recàrrec sobre el preu de la carn que comparven els monjos, la qual cosa vindria a confirmar l'existència d'una sola carnisseria; d'altra banda, de la crida d'execusió de l'alguatzir de la Batllia General, també sembla deduir-se que es tracta d'una imposició nova producte del privilegi reial del 30 de juny de 1599, d'aquí la negativa del paborde major. Amb anterioritat a la concòrdia coneixem el valor de l'arrendament de l'any 1600/1601, l'import fou de 260 lliures (vegeu l'annex 2). I durant la segona meitat de segle XVII la mitjana fou de 131 lliures (amb pics el 1654 i 1675 de 236 i 254 lliures, respectivament).

Vegem la qüestió dels preus. El 2 d'abril de 1643 el jurats demanen pujar tres diners per lliura la carn fins al 15 de maig, sembla que els és concedit. Dotze dies després, l'acta capitular informe del que s'ha tractat amb els síndics de la

vila: a) petició d'apujar els preus de la carn per aquest any: un sou la lliura de moltó i crestat; i b) petició de vendre en el futur la carn al preu de quatre viles veïnes, les quals no s'especifiquen. La resposta del paborde major, Josep de Calders, és la següent: a) el Monestir no pot aprovar la proposta dels preus de les quatre viles veïnes; i b) exceptuat aquest any, que es vengui al preu de Barcelona, i si no es troba arrendatari que s'accepti la oferta del que doni la carn més barata. El Capítol aprova les dues condicions i el preu de moltó per un any de 4s 6d (no diu res del preu del crestat). Que es posi a la taba aquesta condició i que, si en un termini de quinze dies no es troba arrendatari que vulgui vendre al preu de Barcelona i pagar el cens de 30 lliures al Monestir, aquest consentirà vendre 3 diners més que Barcelona; sense perjudici del que diu la concòrdia.

El 12 de febrer de 1644 els jurats demanen vendre la carn al preu de 4 sous 6 diners, com l'any anterior. Resposta: *“Que posen dita carniceria al encant un diumenge, o dos, y ques mire primer sis trobarà arrendador de dita carniceria, o tallador de carn en ella als preus mencionats y expressats en la concòrdia feta entre lo Monestir y la Vila: y en cas que nos trobe arrendador ni tallador, que tornen dits Jurats y demanen dita llicentia de en eferits (sic) ab suplica, y que renuntien a la causa que introduiren lo any passat contra aquest Monestir en y sobre la matexa carniceria: y axí que fet assó primer, després se tractarà altra vegada en capítol lo fahedor, y se farà lo que mes convindrà ab lo favor de Deu”*. No coneixem quina és aquesta causa, però tot indica que vingué motivada per la negativa que rebé la vila a la seva proposta del 14 d'abril de 1643.

L'acta del 13 de març de 1644 deixa constància de la duresa dels monjos a l'hora de cedir a les demandes de la vila. El text no admet dubtes: *“Resolgueren per una petició feta per los jurats de la villa a est lltre. Capítol que per sos gastos de las guerras que cada dia tenan y altres obligacions en dita villa fossen servits dits Señors y Convent de volerse apiadar dels treballs que vuy patex dita universitat y per consegüent fossen servits de volerlos concedir tallar las carns so es als señors monjos sis diners més del preu anirà a Barcelona y als de la vila y passatgers los poguessin posar lo preu que als jurats los apareria y fou resolt en dit Capítol, que ells tenian obligació de tallar*

les carns fins a quinse de maix de modo que pactaran lo any passat y axí havent vist una súplica dada de part dels jurats i la universitat de dita vila restàs dita súplica en lo convent escrita en lo present llibre perquè ab ell puga constar la justícia del convent y de la vila y sels respongués de paraula a dits jurats y universitat que aquesta era cosa grava que per ells ho havien de consultar ab los advocats lo Monestir volia fer y que tot (..) se puga fer en profit de la villa se faria restant en bé y profit del Monestir y que dins pocs temps sels daria resposta". Coneixem el contingut de la súplica, ja que s'adjunta a l'acta: "La Universitat y singulars personas de Sant Cugat del Vallès com molt bé sap VS, estan tan atrabellats y pobres per ocasió de la Guerra de la Província dels continuos allotjaments, disminució del ordi y sivada perdudas en la carniceria y altres de tal manera que del tot se trobase impossibilitats y sens remey sinó és que los aconsolen y amparen per lo que lo suplican que tinga a bé que lo present any y durant la guerra pugan vendre la carn de la carniseria so es a VS a sis diners més del preu que la vendrà la siutat de Barcelona y per als particulars de dita Universitat y demás la pugan vendre al preu los apareixerà a Jurats y Consell de dita Villa fent tanteo del preu a que costarà los bestiaris que tallarà y dels gastos que poden sobrevenir a dita Universitat perquè altrament nols serà possible poder continuar en tenir dita carniseria per aver perdut en lo any procsim passat en aquella serca de tres centes lliures ans bé aurian de retre y dexar aquella en molt gran desconsol. Per la qual cosa desitgen que els sigui concedit". L'escrit és clar, estem en plena guerra dels Segadors i el consum de la carn ha caigut en picat, i no es poden cobrir les despeses de la carnisseria.

No obstant la resistència del Capítol, el 20 de març s'informa de l'acceptació per part de l'abat, després de consultar a l'advocat: s'aprova la pujada de sis diners per als monjos i el sobrepuig que els jurats vulguin per al altres. Es nomenen per donar la resposta el paborde major i l'infermer.

Quatre dies després es deixa constància de les conserves i acords amb els jurats i es parla de fer una concòrdia. El 8 d'abril, l'abat, Francesc de Monfar,¹⁴ i

¹⁴ Sembla ser que Francesc de Monfar, que era paborde del Penedès, exerceix d'abat interí entre la mort de Francesc d'Erill (1640) i el nomenament de Gaspar de Sala (1845), en tot cas

l'infermer, Josep Molera, envien el següent escrit al vicari general del Convent: *“Després de aver nosaltres iuntament ab lo Sr. Paborde mayor tingut dos iuntas ab lo Dr. Osona nostre advocat, y averhi entregat los papers de la concòrdia, y després de aver molt discorregut sobre ella, tant en orde a nostra consciència, com també iurisdicció y autoritat y altrament nos ha consellat que en manera alguna no fesem en aquest temps, de tanta carestia de carns, concòrdia perpètua sobre la carniseria sinó quens aderissem en donar llicència per un any només, que puga la vila tallar a sis dines més que Barcelona y per ells y forestes alguna cosa més en cas que y ajan de perdre. Avem pres esta resolució de no apartarnos un punt de dit consell, sinó és que VS no obstant aquell manàs fer altra cosa. Les raons en que funda dit Dr. Osona la dita resolució son moltes ya de conveniència ya de autoritat y iurisdicció ya de utilitat y profit: per a senyaladament perquè si fehem esta concòrdia en temps de tanta carestia de carns nos impossibilitam perpètuament de menjarles barato, encara que cesse (com se espera en Deu que cessarà) la present carestia y encara ab tot axò que teniam nosaltres attendencia a que la vila no perdès, nos ha regatejat y contradit aquell capítol sol que toca a conservarnos alguna prerrogativa quens apari de .. bona carn. Se ha tornat resposta de aquesta resolució a Francesc Figueres que estava assí per part de la vila. Al capítol li sembla bé i acorda informar a l'abat i infermer i parlar amb els de la vila. Queda clar que els de la vila volien signar una concòrdia per oficialitzar de cara al futur l'augment de preu i que l'advocat recomana no fer-ho, tot esperant que l'acabament de la guerra permeti que els preus tornin a la normalitat. Al mateix temps, els monjos pretenen lligar d'alguna manera la retenció de la millor carn.*

Dos dies després se segueix parlant de la concòrdia, nova carta de l'abat i l'infermer al Capítol: *“En conformitat del que VS nos mana prengam treball en concordar lo parer del Dr. Osona ab los de la vila y saber si y volen venir bé, nos son iuntat vuy també ab lo Sr. Paborde Mayor y avem dit a Francesc Figueras que representàs y fesa saber als dotze de Consell que per nostra part no fugiriem gens al tracte si ells volian lo fesam per un añ, o per dos, y encara*

figura com a abat el 1644; el juliol d'aquell any és substituït en la pabordia per Jeroni Codina i Monfar passa a ser abat de Camprodon.

nos son allergats a cuatra aña salvat sempre lo plasir de VS persuadintlia dit Figueras que pus lo Monestir se aderecha trauer indemnne de pèrdua a la vila en estos temps que pot durar la present carestia de carns, y la vila no funda sa justícia en esta pèrdua, devian ells acceptarnos lo favor y .. restar molt agrehits. Mes li avem dit que la Concòrdia vella sempre lo an tinguda ells per molt bona mentres an guanyat ab la carniseria: les ores quant ells guañavan los sent, y dos sens cada aña mai deian que fosan estats enganyats: ara quei perdan lo diner: y perquè no pujan dir tal cosa, y perquè noy perdan nos adarim nosaltres de gràcia a consentirlos la puja de carns, no pera sempre, sinó tant solament per lo temps judicam pot durar esta carestia de carns, quens an dit alguns no pot durar dos aña. Finalment li avem argüit a dit Figueras que recusat ells com recusan consentir en aquell capitol (quens ayan de dar la carn bona que demanarem y que nosaltres siam servits millor que los demás) no mostran esernos agraits al que nosaltres fem per ells ni mostra tenir bona intenció ni gana de fer res per nosaltres, pues lo que demanam es cosa molt justa y usada y platicada en los establiments semblans que estan: y encara los canonges de la Seu de Barcelona y de Santa Anna posan pena al carniser que no pugas vendrar carn poca ni molta a persona que primer ells dits canonges no tingan la que han de menester, y tots los demás señors de carniserias se reservan esta prerrogativa y noy vasall ni emphiteota qui la gosa contradir sino los de VS que estan masa ben vasats y tenan masa bon Señor: y encara nosaltres nels demanam quens esperen a tallar y vendrer carn, ni quens la guarden, sino sols de la quei seranos donen de la millor, o de la que demanarem, y que no puga un tallador eser violent, si Señor de als que deu servir y esta allí per ex efecte. Aquest es lo paer de mr. Osona y me parex que los de la vila lo deurian estimar millor que VS aderissi, si no es per benefici de pau.

Lo Sr. Paborde Mayor diu com los dotze de Consell de la present vila de S. Cugat an presa esta resolució y que la sap perquè Francesc Figueras y en Vallhonrat lai avian notificada: perquè ell ne dar raó a tots nosaltres lo qual es desta manera: que per tot demà sols nos daran carn (abé que Francesc Figueras li ha promès de quen daran fins diumenge que ve) y que renunciaran a la carniseria y que per dit afecta aniran a Barcelona y deposaran la prorrata dels sens fa la carniseria a est Monestir de esta resolució nesta tothom molt

admirat y per millor parer se determina ques tornàs resposta al parer de mr. Osona, y que ell ab lo Sr. Prior(al qual se li ha escrit també contanli lo que passal) y lo Sr. Paborde Mayor ques aiunten ab mr. Osona y que veian lo millor parer y asiento si pot dar y que de tot avisen. Ras i curt: el Monestir accepta l'augment dels preus de manera temporal, però exigeix que els monjos, com es fa en altres llocs, puguin disposar de la millor carn, cosa a la qual es nega el Consell de la vila i, a més, amenaça amb tancar la carnisseria.

Els problemes no acaben. El 28 de maig el Capítol pren nota que la carnisseria ven a cinc sous, sense haver demanat permís al Monestir. S'acorda que el prior consulti a l'advocat sobre la manera de procedir. L'endemà l'advocat diu que la carnisseria no pot donar la carn més cara que Barcelona, que això comportarà que l'arrendatari guanyi setanta lliures més i que les trenta lliures dels censos cobrades pel Monestir siguin absorbides amb l'augment del preu de les carns. Es donen poders als monjos Gaspar Casamitjana, cambrer, i Francesc Farrera per a tot el que convingui en aquest negoci. Dos dies després, el de la vila demanen rebre per escrit el que els hi tingui que dir el paborde; s'acorda que el prior contacti amb l'advocat i els escrigui en un pape rel que han de fer.

No sabem quina resposta esperaven el vilatans del paborde, però sembla que aquest no era a la vila, ja que qui recull les seves queixes és el dispenser, Gaspar de Planella i de Cruïlles, així ho comunica al Capítol: *“Los Jurats de aqueixa vila de Sant Cugat me son vingut vuy dirme de que vms no volian estar a la concòrdia última feta entre lo Monestir y la vila del que els he respost que axò no podia ser axí y anme ditas las rahons que ha vms los han mogut fero, y la primera que ells avian feta encantar la carniseria tres diumenges y que no avian trovat un diner al preu que està pactat, y que los Jurats o haurien dit al Sr. Paborde Major y ami, en asò dic a vms ques veritat que los Jurats me vingueren a dir, y jo sempre los responguí que en axò jo nos podia fer cosa sinó quens regisem ab lo que la concòrdia deia y avuy los he feta la matexa rahó, dono est avis a vms perquè estigan sers que tal llicencia jo nols he donada que sempre me so preciat de qualsevol cosa que sen aja oferit donarme part a daquex lltre. Capítol”.* Els del Capítol queden “admirats” per la

manca de veritat dels de la vila i acorden tornar resposta al dispenser, la qual desconeixem.

Les coses s'emboliquen. Casamitjana i Ferrera es prenen seriosament la responsabilitat que els fou encomanada. El 2 de juny diuen al paborde major que ordeni deixar de tallar carn i que, si el tallador no l'obeeix, que el posi a la presó. Aquest respon que com a paborde major els ha donat llicència d'acord amb la concòrdia i que no els hi pot revocar "*sens coneguda de dret*". A més, com indica el prior, després de consultar l'advocat, és convenient que el manament d'empresonar el tallador no sigui posat per escrit, ja que això perjudicaria el Monestir en cas d'un plet, ja que apareixeria com a responsable de trencar el pacte.

A continuació hi intervé l'abat. El 6 de juny adverteix que "*los negocios de la carniseria anavan adormits*", per la qual cosa proposa que es faci "*una junta de advocats per veures si tenim iusticia ho no y si la tenim ques prenga el negoci ab mes veras y ques escriga al Sr. prior que fasa y si misser Osona esta desganat que entra tant prenga parer de altro advocat*". Arran d'això, el prior Castellarnau, que exerceix de procurador, escriu al Capítol que haurien de nomenar advocat per al tema de la carnisseria a misser Roca, persona de lletres i adequada per aquest afer; per recomanació l'abat Sabardenya, no sabem de quin monestir o convent. S'aprova.

Sis dies després el prior es torna a dirigir al Capítol: "*En aquest punt vinc de la consulta que VS me manaren tingués*". Informa d'una reunió amb els advocats Fontanella, Roca i Osona,¹⁵ en la qual "*han discurrit grans coses fundades en doctrines sòlides y segures. Y an acordat que tot lo que ha fet la vila es nullo per no haver fet constar al iltre Capítol como no trobaven arrendador, y quel suplicaven los fes mercè de darlos llicencia per tornarla al encant (que no avento fet axi se pot presumir frau) y que jo que envie a cercar els jurats y que els diga lo que tinc escrit ab esta, y que veia de bé a bé sis poria compondrer que el Moenstir no perdés de son dret y prerrogatives, y quens dasen la carn a*

¹⁵ El primer pot tractar-se de Joan Pere Fontanella (1576-1649), jurista i polític, que el 1640 fou conseller en cap i presidí el Consell de guerra que organitzà la defensa de Barcelona el gener de 1641; o el seu fill Francesc Fontanella i Gavarrer (1610-1685), que el 1641 es doctorà en dret. Pel que fa al segon, pot tractar-se del jutge Josep Roca que va formar part de la Reial Audiència entre 1614 i 1634.

menor preu, o, lo quen avem més de les trenta lliuras. An en fàbregas que és síndic he dit fes venir demà sí los jurats per tractaro, quan es vingut ab un manament de tres dias per cabrevar la carniseria en feu del Rey ja li he dit que respongués que antigament ne tingueren un establiment per lo batlle general però que ara en virtut de una sentència real la tenia el monestir, que l'havia establida a la vila”.

D'aquest escrit ens interessa destacar algunes coses. En primer lloc i això no és cap novetat, que el Monestir vol retenir en tot moment el control dels preus de les carns; en segon i això no estava previst a la concòrdia, els monjos reclamen un cert privilegi pel que fa a la qualitat de les carns comprades per ells; i, en tercer, que el darrer paràgraf confirma que la carnisseria fou establerta inicialment pel batlle general de Catalunya, és a dir l'administrador dels interessos del rei, i que és això el que estava en joc i el que el Monestir aconseguí gràcies a la sentència de l'11 de gener de 1625, confirmada el 26 de juny d'aquell any.

Fontanella encara havia de dir alguna cosa més al respecte. En l'acta capitular del 15 de juny de 1644 es diu que no ha firmat l'informe, *“perquè diu que ha dit nos tinguessen de dar lo que la vila ne trau de profit”*. *“Lo parer de dits Señors (hem de reconèixer que no entenem el plural, en tot cas voldria dir que els altres advocats també ho compateixen) és lo següent: que los de la vila de St Cugat tenian obligació de notificar y fer constar al Iltre. Capítol del Imperial Monestir de St Cugat les diligencias que avian fetas pera trobar arrendadors a la carniceria que volgués tallar ha tres dinés mes del que talla aquest any de 1644 la ciutat de Barcelona la lliura del moltó, y que no aventho notificat al Iltre. Capítol es nullo tot lo que an fet encara que agen notificat al Sr. V. G. Y al Sr. Paborde Major. Y que lo Prior Castellarnau enviàs ha cercar als iurats y que de bé a bé los ho digués que refesan al Monestir lo demás que rep de pagar la carn a major preu del que las tallen en las carnicerias de Barcelona y que assò se pot resercir donant la carn al Monestir al preu que se ven en Barcelona, o, donanli les coranta lliures que rep la vila de utilitat a mes de les trenta paguen de sensos. Y que té de fer la vila un acte anullant tot lo que an fet perquè nos pugan trauer en exemplar lo que an fet en lo arrendament de la carniceria”*. En definitiva, els monjos reclamen una compensació pels diners que se suposa

que guanya de més l'arrendatari al cobrar més diners per cada lliura de carn, que calculen en quaranta lliures.

El capítol acorda fer cas dels advocats, diu que per a això els tenen i encarrega al vicari general que convoqui els que són fora perquè diguin la seva, ja que el tema és important. Farrera i Casamitjana diuen que tenen poders per fer qualsevol cosa respecte a la carnisseria i que ho faran, amb consell dels advocats. El vicari general, en canvi, diu que no en vol saber res i que no farà res. La qüestió havia creat certes desavinences entre la comunitat eclesiàstica.

Les darreres notícies que coneixem sobre aquest contenciós són les següents. El 1647 el Consell de la vila actua pel seu compte un altre cop, a causa de l'augment dels preus ocasionat per la guerra, torna a pujar el preu de la carn. Finalment, l'1 de maig de 1648 se signa una altra concòrdia, que tanca el contenciós que hem vingut relatant, per la qual la Universitat es compromet a no variar el preu pel seu compte.¹⁶ La darrera notícia que tenim és de maig de 1653, la vila té problemes per trobar moltons, la qual cosa obliga a sacrificar anyells. Aquell mateix mes es torna a demanar una modificació de preus.

¹⁶ Ho sabem per un contenciós de principis de segle XIX. Casas i Roca, Jordi (2011), nota número 11.

ANNEX 1: TABA D'ARRENDAMENT DE LA IMPOSICIÓ SOBRE LA CARN (1601-1602)

Tabba del arrendament de la Imposició de la carn de la vila e terme de Sant Culgat de Vallers per temps de un any lo qual comensarà a córrer lo die de pasqua de ressurrectió primer vinent fins a la vigília de Pasqua primer vinent. Encantan e al més donant lliuran e venen lo dret e imposició de la carn de la vila e terme de Sant Culgat de Vallers lo qual se arrenda per temps de un any lo qual coemensarà a córrer lo dia o festa de Pasqua de ressurrectió primer sdevenidors e finirà la vigilia de Pasqua també après vinent. La que se ven y lliurarà al més donant al encant públic de dita vila per los honorables jurats de dita vila tenint (...) e bastant poder en virtut de privilegi real atorgat y concedit a la dita universitat vila y terme confirmat ab provisió real ab los pactes empero següents. És empero (...) declarat quel comprador ço arrendador de dita imposició hage e sie tingut y obligat en assegurar lo preu ques prometrà ab bones y idoneas fermansas a coneguda de dits honorables jurats prometent pagar dit preu a dits jurats per tres iguals pagues ço és la primera en lo die o festa de sincogesima y altra a nostra senyora de agost y la altra en la festa de tots sants primers vinents e ab pacte e condició que lo arrendador e comprador de dita imposició pugue y li sie licit y permès ecsigir e llevar e cullir per dret de imposició de dita carn a rahó de sis diners per quiscuna lliura de carn ques tallaran en la carnisseria de dita vila de qualsevol genero que sien com son moltons crestats porchs (?) ovellas cabras cabrits anyells bous, e que si en facultat dels señors jurats de amettigar la dita imposició si així aparacerà ésser fahedor. A pagar dits sis diners per lliura de carn de qualsevol spetie que sien ques tallaran en dita taula e carnisseria de dita vila y terme de Sant Culgat de Vallers sie tingut y obligat dit arrendador ço comprador del tall de dites carns tot frau e dol cessant en tal manera que lo carnisser qui tindrà lo tall de dites carns ni pugue ni li sia licit ni permès scortxar ni metre bèstia alguna que matarà en los armaris de dita carnisseria que aquella no sie pesada per lo dit impositioner o per la persona qui lo (...) de dit impositioner tindrà per licitat tot frau que poria fer a dit impositioner (...) pena de vint sous moneda barcelonesa per quiscuna vegada que serà fet lo contrari devididora per tres iguals parts ço es la una part al acusador y la altra part al arrendador y la altra part a lo official exequant. E

que lo qui dirà en dit arrendament hage de estar en la dita y no pogue retrocedir a dita dita ni altrament sie obligat en pagar que menys se trobarà y lo salari de haver de tornar a encantar aquell.

ANNEX 2: TABA D'ARRENDAMENT DE LA CARNISERIA DE SANT CUGAT DEL 21 DE MAIG DE 1600¹⁷

Encantem venem y lliurem al més donant per temps de un any lo tall de les carns ques desfan y se tallen en la vila de sant culgat de vallès y terme de aquella y de canals y totes aquellas pasturas de dita vila y terme de Sant culgat y de Canals Lo qual comun fara a córrer lo dia de pasqua de ressurrectió del any mil y sis cents y finira la festa de Pasqua de ressurrectió de mil sis cents y hu pertot lo temps dalts continuat ab los pactes que sia tingut y obligat detallar. Les carns que matarà al for, o, preu següent ço es lo moltó a rahó de tres y mig per lliura y crestat ovella y tossino a rahó de dos sous y mig per lliura y la cabra a rahó de vint y hun diner per lliura y que puguen tallar tot lany carn de bou al for y preu que per los Jurats li serà donat y lo fetja de crestat y ovella y cabra a preu de moltó reservat lo del tossino. Més que lo arrendador quis vulla que sia tingut y obligat en donar bona y vàlida seguretad ab fermanses bones y sufficients a coneguda dels Jurats dins tres dies après de ésser lliurada la cernisseria sots pena y bant de deu lliuras barcelonesas axí per pagar lo preu com per donar compliment de totes carns y servir los pactes contenguts en lo present albarà. La qual pena sage de pagar dins deu dies après que per los Jurats li serà requerit y les carns de dalt mencionades haie de tallar al for, o, preu de dalt continuat sots pena de sinchcents sous per cada vegada serà fet lo contrari. Més quel arrendador quisvulla que sie sie tingut de matar carn de bou en la festa de cinquagesma (Pentacosta) y en la festa de sant joan de juny al for que per los Jurats li serà donat sots pena y bant de sinch sous per cada vegada serà fet lo contrari. Més que lo arrendador sie tingut y obligat de sant miquel de setembre fins a carnestoltes tallar carn de tossino al for demunt dit sots pena y bant de sinch sous per cada vegada serà fet lo contrari. Mes que lo arrendador haya de tenir les carns separades lo crestat y ovella de la cabra que no estiguen mesclades y que haya de tenir los pesos affinats del present any y los de la cabra rodones y que haya de rentar cada dissapte les balances y tenir las dites balances un palm alt de la taula sots pena y bant de sinch sous per

¹⁷ La taba, com solien ser totes, especialment les que feien referencia a les carnisseries, és molt detallada. S'estableixen els preus, les condicions de venda de les carns, les característiques del ramat de bestiar, les multes a imposar per incompliment i quin tipus de carn cal vendre en cada període de l'any. Cal indicar que s'emptra el mot arrendador per arrendatari i que es parla indistintament d'arrendador, carnicer o tallador.

quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los jurats serà requerit. Més que quant tallaran carn haien de tenir les portes de la carniceria ubertas sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los jurats serà requerit. Més que si comès frau dit tallador, o, carnicer en no donar lo jus del pes a cada hu y dit frau o, pes puia un diner o més caiga en pena y bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los jurats serà requerit. Mes que no aja de donar una carn per altra com és crestat y ovella per moltó ni cabra per crestat sino conforme la demanaran sots pena y bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que lo carnicer, o, arrendador aya de matar lo bestiar que tallarà en la dita carniceria en la plassa pública de dita vila y que se aye de inflar ab les manxes y no ab la boca sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que sia tingut y obligat dit arrendador, o, tallador quiscun disapte de tallar dues horas abans del sol pos sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que los caps y sanchs de les bèsties que matarà, o, tallarà en dita carniceria los caps aje de llevar tots rodons y no llevarne las galteras y no puga haver més de sis dinés y ab lo cap aje de donar los quatre peus de dita bèstia y los aje de tallar rodons y de les feixures non puga haver mes de sis dinés y que no puga traure lo greix de dites freixures y de les sanchs no puga haver mes de tres diners per cada sanch y que los caps y les sanchs y les feixures no pugan amagar dintre la carncieria sinó que lo done ab los diners a qui primer lo demanarà y si noi haurà ningú que lo penge als ganxos de defora de dita carniceria y de les sanchs que no pugue fer de una duas sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada que serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que dit carncier (o) tallador aye de seorterar (sic) les carns que matasaen (en) los ganxos de dita carniceria sots pena y bant de sinch sous serà fet lo contrari. Més que com talarà dit carnicer lo tallador aje de tenir totes les carns fora dels armaris de dita carniceria de tal manera que tingui a vista de tothom sots pena y bant de sinch sous que serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que dit arrendador, o, tallador no puga tallar ditas carns sense devantal y així mateix lo pastor no puga scorxar sense devantal sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los jurats serà requerit. Més que los tres dies de

Carnestoltes dit carnicer aja de tallar ditas carns ab for demunt dit y que no puha sobrepujar ningun diner demás sens llicentia de dits Jurats sots pena y bant de sinch sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que dit arrendador quis vulla que sia aja de pagar un ducat ultra el preu del arrendament assò per la taula, o, piló. Més que qualsevols persona que sia en dita carniceria hage de estar en la dita fins que lan traguen (sic) y assò sots bant de deu lliures. Més volen los Jurats de dit terme que lo arrendador quisvulla que sia no puga tenir bestiar en les pastures de dit terme sinó lo que serà assí continuat de mitjant quaresma fins a Sant Joan de Juny doscentes bèsties de llana y de cabrun vint bèsties y desde Sant Joan de juny fins a Sant Miquel de satembre fins tressentas bèsties de llana y de cabrun vint bèsties y de Sant Miquel de satembre fins a mitja quaresma doscentas bèsties de llana y de cabrun vint bèsties y per la montanya de dit terma vuytanta bèsties entre crestats y cabres entès emperò que lo arrendador no puga pasturar son bestiar per horts ni torranteras de pasturar los bous y si farà tara hage de pagar aquella a coneguda dels prohomens de dita vila y terme. Dels quals bants demunt dits sen hage de fer tres iguals parts la una al acusador y laltre als Jurats y laltre al oficial qui de aquells farà la executió. Més que no puguen en los mes de Juliol y Agost posar los bestiar per los gorets que estiguen en pols o que hi age scaldot (gotellada d'estiu) ni per les vinyes que sia molÿ (sic) ni donar dany en abres de qualsevol manera que sian y sin fan agen de pagar talla a coneguda dels prohomens conforme de dalt està continuat y per los Jurats serà requerit. Més que lo dit arrendador ha de pagar lo preu que li serà lliurat dit arrendament per tres terces la primera a la festa de cinquogesima primer vinent y la segona a nostra senyora de Agost primer vinent y la tercera a la festa de tots Sants primer vinent. Més volen los Jurats que lo tallador no tinga los pesos en las balanças sino tantsolament quant pesarà y fora de no pesar no los hi puga tenir sots bant de sinch sous per quescuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que lo arrendador sia obligat en tenir compliment tot lany de carn de moltó y de crestat en cada una de de les taules del dia de Pasqua de Resurrectió fins al dia de carnestoltes sots bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats requerit y que pugan tallar o fer tallar los Jurats a costes y despeses de dit arrendador. Més que no pugan tallar ninguna bèstia de altri

sinó seva mateixa en dita carniceria sens llicentia dels Jurats sots bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari. Mes que lo arrendador quisvulla que sia sia tingut y obligat de donar carn a qui lin demanarà de la que tindrà en dita carniceria tant de moltó com de crestat y cabra y ovella y porch sots pena de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més que lo arrendador pertot lo temps del any age de donar compliment de les millors carns tant de moltó com de crestat y ovella y cabra tindrà en son corral y en particular la semmana o los tres dies de Carnestoltes y lo que no fent lo dit arrendador puguen los Jurats anar o enviar al corral y triar y llestar¹⁸ les millors bèsties tant de moltó y crestat cabra y ovella y ferles tallar en dita carniceria. Més que lo arrendador quisvulla que sia no puga matar tossino siné en carnceria en públich de totom sots pena y bant de sinch sous que serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més volen los Jurats que lo dit arrendador o tallador no puga tallar ninguna spetia de bestiar tant de moltó com de crestat cabra y ovella en dita carniceria que no se sia feta o morta en lo bestiar que tindrà en dit terme sots pena y bant de deu sous que serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més volen los Jurats que lo arrendador y tallador que sia obligat de tenir los pesos de la cabra redons y apartats dels altres pesos sots pena y bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit. Més volen los Jurats que lo arrendador o tallador o pastor en haver smocada la bèstia que sen ajan de portar la moca y budells perquè nos fasa brutedat en dita carniceria ni la agen de llensar entorn de ella tripes ni budells queia ge brutedat sots pena y bant de deu sous per cada vegada serà fet lo contrari y per los jurats serà requerit. Més que no pugue dits carnicers deixar geure lo bestiar en la plassa publica de davant la Inglesia en ningun temps del any sots pena y bant de deu sous per quiscuna vegada serà fet lo contrari y per los Jurats serà requerit.

Els jurats que arrenden són Francesc Vilar major, Antic Volpelleres, pagesos, i Pere Calders del Pla (absent). L'arrendatari és Joan Pere Casanoves, pagès de la parròquia de Sant Pere de Rubí. Fan de fiadors Pere Joan Güell, pagès, i

¹⁸ LLesta: cert nombre de xais que hom deixa per marrans en el ramat, per tal de destinar-los a la recria.

Guillem Casanoves, paraire, els dos de Sant Cugat. L'import és de 260 lliures, en tres pagues de 86 lliures 13 sous 4 diners.

EL CONTENCIÓS ENTRE LA UNIVERSITAT I EL MONESTIR PER LA VENDA DE VI (1601-1702)¹⁹

Com hem explicat en altres escrits, les universitats, és a dir, els habitants d'un lloc, vila o ciutat de la Catalunya moderna, finançaven les seves necessitats col·lectives en bona part (en gran part en el cas dels municipis petits i mitjans) a partir dels monopolis que la Corona els concedia.²⁰ Sant Cugat en rebé tres: la carnisseria (1444) i la fleca i la taverna (1599).²¹ Cada un d'ells generà un conflicte amb el Monestir i, en concret, amb el paborde major d'aquest, que era el senyor jurisdiccional de la vila. Aquí estudiarem el conflicte generat arran de la concessió del monopoli de la venda de vi.

Un cop concedit el monopoli de la venda de vi, el 30 de juny de 1599, el Consell municipal procedí a arrendar-lo. Pel que passarà després, suposem que el primer arrendament és el que afectava el període abril 1601 – abril 1602, a continuació reproduïm íntegrament la seva taba:

Taba del arrendament del vi de la vila y terme de St Cugat del Vallès per temps de un any primer vinent lo qual comensarà á quinse dies del mes de Abril del any Mil Siscents y hu y finirà à catorse dies de Mars (?) del any Mil Siscents y dos:

Encantan, e, venen al més donant en lo encant de la present Vila de St. Cugat de Vallès lo qual comensarà à quinse dies del mes de Abril del

¹⁹ Aquest article està basat en els expedients 31.234 i 33.085 del fons de plets civils de la Reial Audiència, Arxiu de la Corona d'Aragó.

²⁰ Vegeu Casas i Roca, Jordi (2015), especialment p. 99-115.

²¹ De fet, es concediren dos reials privilegis en el marc de les Cortrs celebrades a Barcelona aquell any. Un del 30 de juny de 1599: “*que quiscun divendres de cada semmana puguen y sie lícit y permès tenir mercat en dita vila de St. Culgat del Vallers en la forma solita (per sol·licitada) y acostumada e que puga dita universitat imposar sizas, e impositions e que pugue y li sie lícit y permès crear y tenir notari per los negocis de la dita universitat y li sie lícit y permès tenir fleca y taverna y ab lo mateix privilegi haver confirmar tots los privilegis que la dita universitat té en dita vila y en son territori*”. I un del 13 de juliol de 1599: “*haver concedit a dita universitat que puga tenir fira lo dia o festa de la Sta. Assensió de Mare (?) Sr. Deu Jesuchrist (per Ascensió de Jesucrist, 40 dies després del diumenge de Resurrecció) y en lo dia o festa de Maria Sa. de mes de setembre (Nativitat de la Verge Maria, 8 de setembre)*”. Segons extracte fet dos anys després pel batlle general de Catalunya Guerau de Guardiola. De fet, Sant Cugat ja tenia mercat (primer es féu el dimecres i després fou trasllat al dijous) i una fira des del segle XII (vegeu Andrés i Coll, Mercè, 2010). Cal considerar que aquest privilegi és confirmat, de fet el primer text ho diu explícitament (i, a més, parla de tenir mercat de la manera acostumada, el que es devia fer és canviar-lo de dia), i que s'hi afegiren els drets a tenir notari, fleca, taverna i fer una segona fira.

any mil siscents y hu y finirà â catorse de dit mes del any mil siscents y dos digue qui dir y voldrà que al més donant se lliurarà car los Señors Jurats de dita Vila y terme lo(s) lliura tenint bastant poder en virtut de Real Privilegi ha ells concedit per S.C. R. Magestat ab los pactes emperò següents y no sens ells.

Volen emperò los Jurats, e, arrendadors predits que lo comprador, e, arrendador (per arrendatari) predit aye ,e, sia tingut y obligat en assegurar lo preu que prometen ab bones ydoneas fermanças a coneguda de dits señors Jurats de pagar lo dit preu a dos iguals pagues ço és la primera lo primer dia del mes de Agost del present any y l'altra maytat lo darrer dia del mes de no(v)embre de dit any.

E més és pactat que lo comprador ço arrendador sia tingut y obligat en tenir dita taverna provehida de tots vins com són vi vermell claret y vi blanch tant en temps de sanitat com en malalties los quals vins sien bons y taverners â coneguda de dits Jurats ho de la persona ho personas que per dit efecte ells hordenaren y assò sots bant y pena de vint sous per quiscuna vegada que serà trobat haver fet lo contrari y serà per dits señors Jurats requerit divididora per tres pagues iguals la primera al acusador l'altra al ofitial executant l'altra a la obra de la Iglésia de St Pere de Octavià.

E més és pactat y concordat que dit arrendador, e, comprador pugue guanyar en quiscuna vegada ço és càrrega de vi per vendre ço és de vi vermell vint sous moneda barcelonesa, e de càrrega de vi claret vint y quatre sous y de blanch trenta sous per quiscuna càrrega y no més conforme lo preu y terriffa de dits vints li serà donada per los dits honorables Jurats sots bants y pena de tres lliures de dita moneda barcelonesa partidors en lo modo demun dit.

E més és pactat que tots los poblats de la Vila y terme de St Cugat de Vallès y altres de dinants e passats que compraran vi a menut sien tinguts y obligats en haver de comprar dit vi en la dita taverna y no en altres parts sots bant y pena de tres lliures moneda barcelonesa divididora, e, repartidora en lo modo susdit.

E més és pactat que persona alguna de dita vila, e, terme no pogue vendre vi (espai en blanc) ni ha corters ni mitx corters ni en altre manera sinó vi de sa collita â càrregues â mitjes càrregues a barralons, o, bótes encara que sia de sa collita sots bant, e, pena de tres lliures de dita moneda partidora en lo modo demun dit.

E més és pactat que lo qui dirà en lo present arrendament hage destar a la dita y no pogue retrocedir sots ban, e, pena de haver de pagar lo que manc(h)o si trobarà en lo encantar per aquella.

E més és pactat que lo dit comprador ho arrendador no pogue vendre vi algu(n) que primera quel no sia tastat per los dits Jurats, o, per la persona (espai en blanc) sots bant de tres lliures partidor(a) en la forma predita.

En definitiva, l'arrendatari era obligat a tenir durant tot l'any vi vermell, claret i blanc i tothom era obligat a comprar en la taverna municipal; pel que fa a la venda de vi, només se'n podia vendre de la collita pròpia i a l'engròs (a partir d'un barraló, trenta litres).

Tenim motius per pensar, d'altra banda és lògic, que la taba es féu pública a finals de 1600 o molt a principis de 1601. La qüestió és que l'abat i el paborde major, disconformes amb l'actuació de la Universitat, demanaren empar a la Reial Audiència. La resposta no es féu esperar, una reial provisió del 6 de febrer de 1601 del doctor Jaume Puigmitjà, jutge de la segona sala del civil, establí que: *"no tenia lloc la ampara que dit paborde havia feta als privilegis reals concedits per sa Magestat a dita vila y que la dita vila tingués fleca y taverna conforme ab dits real(s) privilegis estava disposat"*.

Sabem que la Universitat prengué possessió de la fleca i la taverna en presència d'un oficial reial o escrivà major de la Batllia General. El que no sabem és si això fou abans o després del que motivà la intervenció del batlle general de Catalunya. El síndic de la Universitat, cal suposar que com a resposta als inconvenients posats pel Monestir, demanà a aquell lletres executòries dels reials privilegis en qüestió. El seu contingut és clar: *"diem y manam a pena de sinch cents florins de or de Aragó als cofrens reals de sa*

Magt. applicadors y dels béns dels contrafactors premissiblement exhigidors y als requeridors requerim que los sobre chalendats privilegis reals y totes sengles coses en aquells, y quiscu(n) de aquells contengudes tinguen, guarden, y observen e, tenir guardar y observar fassen si y segons ab les modiffications en dita y prechalendada real provisió contengudes (sens dubte es tracta de la reial provisió de Jaume Puigmitjà, però no sabem de quines modificacions parla) a la qual (se ha) relatió està més llargament contengut y en lo exercici y us de aquells a dita universitat e singulars persones de aquella no perturben ni inquieten en manera alguna”.

Però les lletres executòries no foren respectades. Malgrat que no es tracta del cas de la taverna, reproduïm l'escrit del síndic, no sabem si al batlle general o a la Reial Audiència, ja que ens ajudarà a entendre la resposta del paborde major, qui amplia, com veurem, el ventall de la disputa amb la Universitat. L'escrit diu així (els subratllats en l'original):

en virtut dels mateixos executorials (sembla que n'hi va haver més d'un) foren publicades crides en dita vila ab impositió de penes que ningú gosàs pastar, ni tenir taverna en dita vila, sinó ab licència, o, consentiment de dita universitat, o, son arrendador y ab que fos cert que ningú pogués en aquella pastar ni tenir taverna sens llicència y consentiment no ha dubtat Maurici Alet com ha arrendador de dit paborde major condempnat com dit és ab dita declaratió temeràriament menyspreant dita declaratió real, y lletres executorials y privilegis de pastar públicament y vendrer pa en dita vila, ço és quernes vuytenes, pa de ral blanch y moreno, del qual atreviment ha resultat, y resultaran perjudici a dita universitat per lo que per dita causa no se ha trobat nis troba qui vulla arrendar dita fleca, ni dar un diner de aquella, trobantse abans molts qui la volia arrendar y dar molt bon preu de aquella, de manera que per dit efecte y perquè Molt. Ilte. Sr. no es rahó que dita temeritat y excés de dit Alet reste sens deguda punició y càstich, per ço lo dit síndych de dita universitat offerint donar informació de dites coses y exhibint los actes dalt designats (...) supplica a v.m. que sia servit manar cometre la present causa, a, algú dels magistrats assessors del present consistori perquè encontinent provehesca que lo dit Alet sia pres y

capturat punit y castigat conforme la qualitat del negoci requereix aut saltim per ara ésser provehit que sia feta executió per les penes posades en dits executorials los qui pastaran y vendran pa com també contra los qui compraran de aquells”.

La resposta del paborde major no té pèrdua, mereix ser reproduïda en extens::

A notítia de fra don Miquel de Paguera paborde major del monestir de St. Cugat y en dit nom senor de la jurisdicció civil y altra cosque ad castellum inclusive de la vila y terme de St. Cugat és novament pervingut que per lo pretès síndich de dita vila se instaria executió contra de Maurici Alet arrendador de dit paborde major per vendrer dit arrendador pa en virtut de arrendament li és stat fet per dit paborde major, e, així bé instaria alguna causa criminal per rahó de alguns prossehyments que se diu foren fets per fra Joan Babtista de Calders paborde de Palau, son substitut contra un pretès notari y porter per ço que excediren a la sèrie y thenor de la provisió real feta per lo Mag. M. Jaume Puigmya (per Puigmitjà) doctor del real consell y ab que dit don Miquel de Paguera encontinent ha entès los dits prossehyments fets per dit senyor substitut, a manar relaxar y llibertar dits homens entenent com entén tractar estos negocis ab tota urbanitat y correspondència, diu que v.s. no ha de donar lloc a la dita executió contra dit son arrendador per vendrer pa ni als demás prossehyments criminals instants per lo dit pretès síndich per quant és molt cert y notori que lo mer executor ha excedit en la executió a la sèrie y thenor del real privilegi, y de la provisió feta per dit magnífich m. Puigmya, la qual no diu més (de) que toca a sa Magt. com ha tenint lo mer imperi donar llicència de tenir fleca a dita universitat y que donar llicència a dita vila de tenir fleca no toque a dit paborde com ha senyor que és de la jurisdicció inferior y que ad castellum emperoni dita provisió ni pretès privilegi no diuhen que lo dit paborde o, sos arrendadors no puguen vendrer pa com sempre de temps immemorial, a, esta part lo han fet y sos predecessors han acostumat fer y puis dites coses no estan declarades ab dita provisió y és cert se ha contravengut aquella excedint los mers executors la dispositió, sèrie y, thenor, de aquella, majorment aportantse notari de assí deixant y no prenent lo notari de dit

paborde dientse ab dita provisió real que sols se pot pendre notari per les coses del govern de la universitat y tenint altra sentència real disposant que ningun oficial real puga entrar en dita vila y terme de St. Culgat per a exercir actes de jurisdicció sinó seran per casos del mer imperi que succehyran en ella y puix totes les dites coses no estan declarades ab dita real provisió ans bé se ha excedit al thenor de aquella per lo mer executor és cert ha de ésser sobressegut en tots los prossehyments y executions tant civils com criminals y al ferse tracte de intelligència de dita real provisió la declaratió de dites coses envia de dret toca y specte al mag. relator de dita causa y a aquell se ha de remetre, per ço y altrament deduhynt dit paborde major les predites coses resultants del procés (...) entre dites parts en la real audiència del qual fa occular atenció (...) sie servit manar sobreseurer en la dita executió civil y prossehyments crimials instats per dit sindych, remettent totes les dites pretencions al mag. relator de dita causa que es lo mag. M. Puigmya y a la real audiència les dites pretencions”.

El text és reiteratiu, com ho solien ser tots els d'aquella època i sobretot els de caràcter judicial i fins i tot un pèl confús, però cal retenir-ne els quatre arguments centrals:

- a) A part de menystenir el síndic, qüestiona el paper del notari dels negocis de la vila, sembla negar-li el dret a actuar, amb l'argument que hi ha un privilegi que només admet la intervenció d'oficials reials en matèria d'alta justícia.
- b) La reial provisió de Jaume Puigmitjà només diu que no és competència del paborde major concedir llicència de tenir fleca (així com la de la taverna, encara que no hi fa referència).
- c) Ni el privilegi reial ni la reial provisió no diuen que l'arrendatari del paborde no pugui vendre pa, quelcom que es ve fent des de temps immemorials.
- d) En definitiva, les executòries del batlle general s'han extralimitat, anant més enllà del privilegio reial i la provisió posterior.

Queda clar que el paborde major no estava disposat a admetre fins a les últimes conseqüències el privilegi reial concedit a la vila, amb l'argument que se

n'havia fet una interpretació excessiva. Finalment, el síndic de la Universitat interposà, el 19 de desembre de 1601, un plet davant la Reial Audiència perquè es pronunciés sobre el privilegi reial de la taverna i la fleca. El síndic, com és lògic, argumentà que la taverna tenia caràcter privatiu, és a dir, de monopoli, i aportà, a més del privilegi concedit per Felip III, sengles privilegis de les viles de Terrassa i Olesa, de finals dels segles catorze i setze, respectivament. Per la seva part, el paborde major al·legà que tenia taverna i fleca des de feia molt de temps i que la privativa en qüestió el perjudicava. La sentència fou emesa el 14 de desembre de 1602 i fou favorable a la Universitat, és a dir, reconeixia que la voluntat del rei fou concedir a la Universitat la venda de vi amb caràcter privatiu (és a dir, amb caràcter de monopoli o destret).

El que passà exactament durant els trenta anys següents no ho sabem, però no hi ha cap dubte que el Monestir (més ben dit, el paborde major) i la Universitat devien viure en un estira i arronsa permanent. D'altra manera, no s'entendria que, finalment, el 24 de setembre de 1634 ambdues institucions signessin una concòrdia (el mateix dia que se signà la concòrdia sobre la carnisseria²²). Abans d'entrar en el seu contingut, ens interessa especificar qui eren els signats, sobretot pel que passarà uns setanta anys després.

Per part del Monestir prenia la decisió de signar tot el capítol monacal. Vegem-ne el noms: Francesc d'Erill, abat;²³ Pere de Lordat,²⁴ infermer i vicari general; Josep de Calders, paborde major;²⁵ Gaspar Planelles, dispenser major; Joan Baptista de Castellarnau, obrer i prior; Francesc d'Ivorra, beneficiari de santa Maria; Josep Amat; Gispert Amat, refetorer; Antoni Magarola, cambrer; Josep

²² Vegeu Casas i Roca, Jordi (2011). Molt probablement també se signà una concòrdia sobre la fleca, de fet, se'n parla en les actes capitulars del Monestir.

²³ Francesc d'Erill i de Sentmenat fou abat de Cuixà (1615-1618) i de Sant Cugat del Vallès (1619-1640), dues vegades visitador general de l'orde benedictina (1615-1618 i 1630-1633) i tres president de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense (1621-1624, 1627-1630 i 1633-1636); fou canceller de la Reial Audiència de Catalunya (1631-1640), morí el 7 de gener de 1640. Era fill del primer comte d'Erill, Felip I d'Erill, i oncle segon d'Olaguer d'Erill-Orcau i de Montfar, el darrer propietari d'aquesta nissaga de la Quadra de Vilanova (Torre Negra), la qual passà el 1681 a mans dels Bournonville, marquesos de Rupit.

²⁴ Ernest Zaragoza i Pascual (2004, p. 177) l'identifica com a Jaume Llordat.

²⁵ Assistirà al capítol general de la congregació, celebrat del 3 al 10 de maig de 1636 a Sant Pau del Camp, com a paborde major i síndic del Monestir; i, en la junta de la congregació del 16 d'agost de 1640, serà elegit, juntament amb Jaume Meca, abat de Breda, per anar a Madrid a aturar el nomenament del cardenal infant Fernando, el qual el rei Felip IV pretenia fer abat comendatari de Sant Cugat i Camprodon. Ernest Zaragoza i Pascual, 2004, p. 178, text principal i nota 76, i p. 180.

Alemanys; Salvador Morell; Gaspar Garau; Gaspar Casamitjana i Cristòfol Gualbes. Pel Monestir signaren Josep de Calders, el paborde major, com ja ha quedat dit, i Jeroni Güell, el batlle d'aquest; per la Universitat signaren Sever Vilallonga i Benet Carbonell, jurats de la vila (cal pensar que el tercer estava absent o indisposat) i un total de seixanta-quatre veïns, una bona representació de la vila, sens dubte, ja que es tractava de comprometre tota la Universitat i no només els seus òrgans de govern. Actuaren de testimonis: Agustí Fontanet, mestre de gramàtica del Monestir; Cristòfol March, prevere; Francesc Romeu, notari públic de Barcelona; i Josep Carbonell, escrivà de Barcelona. L'acta notarial corresponent quedà dipositada a la notaria d'Antoni Joan Fita, notari públic de Barcelona. L'abat signà el 10 d'octubre i exerciren de testimonis: Jaume Meca, cambrer del Monestir i abat electe de Sant Salvador de Breda;²⁶ el noble Ramon de Calders i Ferran, diaca de Pierola, consiliari regi i regent del reial tresor; i els escrivans de Barcelona Joan Pi i Josep Carbonell. El 17 de novembre signà Ramon de Sentmenat, prevere, ardiaca major i canònic (de Barcelona?) i espiritual i temporal vicari general i oficial; com a testimonis trobem Pau Feu i Dídac Arnau, familiars domèstics seus, i Josep Carbonell, escrivà de Barcelona, com ja sabem. I, finalment, dos anys després, exactament el 20 d'octubre de 1636, signaren Enric Folch de Cardona i Cardona, virrei i com a tal capità general de Catalunya, i Miquel Sala, regent de la Reial Audiència,²⁷ amb Miquel Pérez com a notari públic de Barcelona. Com ja hem dit, ens ha interessat donar tots aquests detalls perquè, uns setanta anys després, malgrat la profusió de noms compromesos, el Monestir no recordarà la concòrdia en qüestió. Però això ja ho veurem.

Ja és hora de reproduir la concòrdia que signaren el Monestir i la Universitat el 24 de setembre de 1634 i que, amb posterioritat, signaren alts càrrecs eclesiàstics i civils de Catalunya.

²⁶ Cal pensar que ja no exercia com a cambrer, ja que en la relació dels monjos del capítol que pren la decisió de signar la concòrdia figura com a cambrer Antoni Magarola. El monestir de Sant Salvador de Breda depengué del de Sant Cugat entre el 1002 i el segle XIII. Ernest Zaragoza i Pascual (2004, p. 177), l'identifica el maig de 1633, és a dir un any i mig abans de la signatura, com a cambrer de Ripoll, data en què fou elegit tresorer de Catalunya de la congregació

²⁷ Presidí la segona sala del civil entre 1621 i 1638, la primera la presidia el canceller, el qual ja hem dit que en aquells anys fou l'abat de Sant Cugat Francesc d'Erill (evidentment, no podia signar ostentant els dos càrrecs).

Com de molts anys â esta part se sien sucitades y seguides moltes questions diferentis y debats his sien aportades y mogudes diverses lites y causes per y entre lo Molt Ilte. y Rnt. Abat y convent del Monestir de St. Cugat de Valles del orde de St. Benet y lo Rnt. Paborde Major de dit Monestir del qual les cosas avall scrites son particular interès com â Señor de la Vila y terme de Sant Cugat de Vallès ço és de la jurisdicció civil y mixt imperi fin â pena de costell inclusive de una y la Universitat y singulars de dita Vila y terme de part altra per rahó y causa de las cosas infrascrites y considerant les dites parts los grans gastos, inquietuts y treballs desatriments (sic) y disgusts que ditas causas plets y diferentis los han causat y se esperarian causar y seguirlos majors de aquí al devant sis proseguien y per medi de la present transacció y concòrdia nos donava fi y remato â ditas causas y plets per ço les dites parts desitjant obviar totes les coses demunt dites y conservar entre si bona pau, quietut y conformitat ab madur parer y consell de los advocats y ab interveió de algunas calificades y ben intencionades persones la utilitat quietut y pau de les dites parts y tants (sic) y affectants en y sobre les coses devall scrites per y entre les dites parts són estats fets firmats, pactats jurats y concordats los capítols y pactes de evinensa transaccio y concòrdia avall scrites y següents ab auctoritat emperò y decret de la Sancta Sede Apostòlica en quant toca al interès de dit Sr. Abat y Convent de dit Señor Paborde Major y en quant toca al interès de dita Universitat y singulars ab auctoritat y decret del Exm. Sr. Lloctinent y Capità General en lo present Principat de Catalunya comptats de Rosselló y Cerdanya.

Primerament lo Ilte. (en blanc)

Item És pactat y concordat entre ditas parts que lo dit Señor Paborde Major qui vuy és y per temps serà puga e li sie licit y permès tenir taverna en la dita vila y terme de St. Cugat de Vallès si y conforme la pot tenir la dita Universitat en virtut de privilegio Real ab aquest pacte emperò y limitació que dit Paborde Major y dita Universitat tot junts, o, cada hu de persi segons que millor los apareixerà convenir hagen de arrendar segons que arrendar prometen al encant públich y al més

donant la dita taverna en lo dret y facultat que cada una de las parts té y li specte de tenir dita taverna y tot lo que procehira de dit arrendament y restarà net i liquid de aquell se haja de dividir y partir igualment y per iguals parts y porcions entre la dita Universitat y entre lo dit Sr. Paborde de tal manera que lo dit Señor Paborde haje y rebra la mitat y la dita Universitat haje y rebe laltre mitat dels preus que resultaran de dits arrendaments encara que aquells fossen molt desiguals perquè volen y tenen les dites parts que tot lo profit y emolument que resultarà de dita taverna tant de la Universitat com de la del Paborde sien comunes a las ditas parts his partescan equalment entre aquellas encara que lo preu de la una taverna fos molt menor que laltra declarant que encara que per la part de la Universitat sie degut quint al Rey Nostre Señor y per la part del Paborde no sie degut no resmenys lo dit quint que per part de la Universitat serà degut y se haurà de pagar al Rey y Nostre Sr. se detrague his defalque primerament del arrendament de la taverna de la Universitat y deduhit dit quint lo que restarà net se ajuste y fasse tot un cos ab lo preu de la taverna del Señor Paborde y de aquest cos y massa la igual distributió y repartiment entre dita universitat y dit Paborde com dessorre està dit. Y que en los arrendaments de la dita taverna feahedors tant per part de la dita universitat com de dit Señor Paborde se haja de donar facultat y licència de què los arrendataris puguen vendre vi blanch y claret y tot altre gènere de vi en gros y en menut y a tassas y altrament com millor los apareixerà y que los dits arrendataris de dita taverna puguen donar â menjar y â beurer ab tota igualtat y així mateix dits arrendataris se hajan de fer ab expressa prohibició que ninguna persona en dita vila y terme sinó tant solament los dits arrendataris puga vendre vi â gros ni ha manut ni ha tassas çots penas pecuniàrias â dita Universitat y â dit Señor Paborde ven vistes la meitat de les quals sien y se apliquen al dit Señor Paborde y laltra meitat a la obra de la Iglésia de St. Pere de Octavià declarant que tots los que tindran vi desa cullita puguen vendre aquell y no altre â càrregas, corters y mitgs corters, o, en gros sens incorrer en dita pena nol puguen vendre emperò â menut ni â tassas sots la pena imposada.

Item que encara que los preus (en blanc)

Ras i curt: s'ampliava la privativa a la taverna del paborde major i les dues tavernes, un cop descomptat el quint degut al rei, es repartien l'import conjunt del o dels arrendaments. Les dades que coneixem de la segona meitat de segle XVII indiquen que el volum de vi venut per una i altra taverna era pràcticament el mateix, per tant i obviant que la Universitat hagué de cedir, el repartiment no fou del tot negatiu per als ingressos de la Universitat. Durant aquest període (1654-1695) l'arrendament de la taverna, sense comptar la imposició sobre la venda del vi, representà el 23,7% dels ingressos ordinaris de la Universitat.

Ara hem de fer un salt de quasi setanta anys. Ens situem al 29 de juny de 1702, data en què el paborde major d'aleshores, Francesc Ferrer i Desgüell, emet la següent crida, la qual és publicada de viva veu pel nunci o corredor, Josep Plantada:

Ara ojats tothom generalment que us notifcan y fan á saber de part del lltre. Fr. don Francisco Farrer y Desguell Pabordre major del Imperial monastir de Sant Cugat de Vallès y en dit nom Sr Jurisdictional y baró de la Vila y terme de Sant Cugat de Vallès o Sant Pere de Octavià que volent dit Sr Pabordre major en dit nom de baró usar de la mesada y facultat que de dret li especta per a prohibir en dita vila y terme la venda de vi durant dita mesada, la qual es reservada al baró per a vendre lo seu privativament a qualsevol altra persona que durant lo dit mes que correrà del dia primer de Juliol pròxim vinent fins al darrer de dit mes ninguna persona de qualsevol grau o condició sens llisèntia de dit Sr Pabordre no gosie ni presumesca fer vendre ningun gènere de vi ni en gros ni a la menuda en dita Vila y terme ni anarne á comprar á ninguna casa tenda o taverna sinó és a la que dit Sr Pabordre tindrà destinada en dita Vila que és al Celler de la Pabordria sots pena en cas de contrafactió de deu lliuras moneda barcelonesa y per quiscun dels contrafahents que seran trobats o se lo provarà vendre o haver venut o comprat vi contra la sobre dita prohibició aplicaderas ditas penas ço es lo ters al dit Sr Pabordre major lo ters al acusador y lo altro ters al batlle o

official executant y lo vi perdut; E perquè ninguna persona puga allegar ignoràntia mana dit Sr Paborde instant son procurador fiscal la present pública crida ésser feta pública per los llocs acostumats de la present Vila de Sant Cugat y quarsi qui guardarsi ha. Francisco Farrer. Paborde major del Monastir de Sant Cugat de Vallès y en dit nom Sr. de la Vila y terme de Sant Cugat de Vallès.

El que passà a partir d'aquí ho sabem per un escrit del 2 de juliol, el qual cal atribuir a la iniciativa dels jurats de la vila. El mateix dia de la crida, Miquel Ferreres, arrendatari de la taverna, deixà de vendre vi durant unes hores, mentre el Consell municipal prenia una decisió. El Consell acordà i així ho transmeté a Ferreres, que no deixés de vendre vi, que la Universitat es faria càrrec de les penes que li pogués imposar el paborde major. Dos dies després, a les sis de la tarda, el nunci o porter de la vila anà a casa seva per exigir-li les deu lliures de multa, davant la qual cosa li contestà que abans havia de parlar amb els jurats. Com sigui que no els trobà, se n'anà amb el nunci a veure el paborde major, el qual, només entrar, li exigí les deu lliures; davant la resposta de Ferreres que no les tenia però que li podia donar penyores, el paborde contestà que no en volia, de penyores, i que si no pagava el posaria a la presó, la qual cosa li repetí tres o quatre vegades, a la vegada que li deia que s'ho prenguésseriosament. Aquella nit Ferreres va anar a dormir a una casa fora de la vila. Mentre era fora anaren el sotsbatlle i el nunci a casa seva i, un cop assabentats que era fora, li exigiren a la seva muller que els donés unes penyores, s'emportaren una campaneta i una cistella amb medalles, tot de plata.

Mentre succeïa tot això, l'1 de juliol i davant el notari públic de la vila, Pau Ferrer, i dos testimonis, Josep Soler, d'Olesa però resident al monestir, i Cristòfol Oms, de la vila, els jurats, Josep Bell, Jaume Campderrós i Gabriel Borrell, sol·liciten al paborde major que retiri la crida en qüestió. Vegem-ho:

Molt lltre. Sr. Paborde Major. A noticia dels Jurats universitat y particulars de la vila y terme de Sant Cugat de Vallès ha previngut que ha instància del asert (afirmat?) procurador fiscal de V. M. segons se as(s)ereix haurian publicadas per los llochs acostumats de dita vila unas

pretasas cridas contenint que de part de V.M. y en lo nom de Paborde Major Sr. jurisdictional y baró de dita vila y terme, volent usar de la mesada y facultat que de dret li specta (atribueix?) y segons se as(s)ereix per a prohibir en dita vila y terme la venda de vi durant dita mesada que és reservada al baró per a vendre lo seu privativament á qualsevol altra persona que durant lo dit mes que correrà des del primer de juliol del corrent any fins al darrer de dit mes ninguna persona de qualsevol grau o condició sens llicència de V.M. no gose ni presumisca per si ni per interposada persona vendre ni fer vendre ningun genero de vi en gros, ni a la menuda en dita vila y terme ni anarne a comprar en ninguna casa tenda o taverna sinó és a la que VM tindrà com té destinada en dita vila y al celler del monastir sots pena de encas de contrafacció de deu lliuras moneda barcelonesa per quiscun dels contrafahents que seran trobats o sels provarà vendre o haver venut o comprat vi contra la sobredita prohibició aplicadora ço és lo ters á VM y lo ters al acusador y lo altre ters al batlle o altre oficial executant y lo vi perdut y perquè ningun pugues allegar ignoràntia á manat publicar aquellas cridas las quals son molt perjudicials y gravatòrias a dits jurats universitat y particulars y en manera alguna tenen lloch ditas pretasas cridas y lo contengut en ellas per obstar directament lo pactat y concordat ab la concòrdia feta als vinty quatre de setembre de mil siscentys trenta y quatre entre lo molt lltre. y Rt. Abat y monastir y paborde major del Imperial Monastir de Sant Cugat del Vallès observada fins lo dia present y ab privilegis Reals y observansa subsequida de aquells y de dita concòrdia tant en fer los arrendaments de la taverna o tavernas de dita vila y terme ab districte per tots los dotze mesos de lany y pera vendre les particulars de dita vila y terme son vi ab lo modo y forma expresat en esta concòrdia ab expresa declaració que tots los que tindrian vi de sa cullita puguen vendre aquell a càrregas, corte(r)s mitg corte(r)s o en gros sens incórrer en dita pena no emperò a menut ni a tasas sens altra limitació ni reservació alguna y així mateix se ha observat sempre per los arrendaments de dita taverna segons la forsa y thenor de dita concòrdia atenent tots los mesos del any los arrendataris tot genero de vi y així mateix los particulars de dita vila y terme los vins

de sa cullita sens que consta ni puga constar de la pretesa prohibició continguda en dites pretesas crida(s), la qual observansa es declatícia (per declarativa?) y interpretativa de dita concòrdia a més que segons lo tenor de aquella e incompatible la dita prohibició pretesa ab la facultat de poder vendre lo vi en dites tavernas y particulars per tots los dotze mesos de any segons lo pactat en dita concòrdia y també són dites pretesas cridas contra lo declarat ab la Real declaració feta en favor de dita universitat y particulars y contra dits molt lltre. Srs. Abat y monastir y Paborde major a catorze de dezembre mil siscents y dos de la qual foren trets los executorials en publica forma y ab tot effecte executada dita Real provisió y fetas las tabbas dels arrendaments de la taverna per temps de un any enterament y per altre(s) causas y rahons ques deduhiran. Per lo que y altrament sentinsa agravats los jurats universitat y particulars de dita vila y terme de dites cridas diuhen de nulitat de aquellas y recorren procurant y apellan a sa Exa. y Rt. Consell ço á aquell o á aquells al qual o als quals de dret degan y pugan y los sia llistit y permès apellar recórrer y dir de nulitat demanant una dos y tersera vegada esserlos concedits los apòstols reverensials de la denegació dels quals iterum recorren provocan y apellan requirens.

La resposta del paborde major a aquest escrit, del qual cal retenir la referència a la concòrdia de 1634, serà:

que lo pretench haver ben obrat en fer fer dites cridas en son cas y lloch usant de la facultat que lo dret me done y permet y encara que lo present cas no sie apelable.

Apel·lable o no, els jurats apel·laran davant la Reial Audiència, com veurem tot seguit. Però, en tot cas i com ens ha explicat Víctor Ferro, sembla que el paborde major, com a baró de la vila, tenia totes les de guanyar. Aquest autor, tot referenciant l'autoritat de Jaume Càncer (1559-1631), Joan Pere Fontanella (1576-1649) i Miquel de Cortiada (mort el 1691), ens dirà que de la mateixa manera que la doctrina i la jurisprudència negaven als barons el dret de prohibir temporalment als súbdits la venda de llurs productes, en virtut de la llibertat de comerç, els reconeixien la facultat de privar de vendre vi durant un mes per

facilitar la comercialització de la seva collita, la qual cosa era reconeguda com a costum general de Catalunya.²⁸

El 4 de juliol, Francesc Puig, doctor en drets i síndic de la Universitat de Sant Cugat, sol·licitarà a la tercera sala del la Reial Audiència que evoqui la crida del paborde major. L'endemà, Esteve Pena, procurador del paborde major, presentarà el recurs a l'esmentada sol·licitud:

No obstant que esta part de Dn Francisco Ferrer y Desguell paborde Major del Imperial Monestir de St Cugat del Vallès orde de St Benet y en dit nom Baró y Sr Jurisdicional de la Vila y terme de St Cugat del Vallès nos sols del temps de la introducció de la present causa sino també desta part de deu, vint, trenta, coranta, cent y més anys y de tant temps que nos ha memòria de homens en contrari, per si y los antecessors en dit nom estiga en la quieta y passífica possessió seu quasi de fer edictes y cridas penals entre sos vassalls prohibintlos per cert termini, o, lo veremar, o, cassar, o, altres cosas, segons las ocurrèntias dels fets ho demanan punint y castigant ab las penas de ditas cridas als contrafactors de aquellas. Ab tot havent dita esta part sots jornada de vint y nou del mes pròxim passat fet fer unas cridas en dita vila prohibint la venda de tot gènere de vi als particulars y habitans de aquella durant emperò lo present y current mes de Juliol y no més avant per voler en aquell usar dita esta part del di(s)tret, que lo dret y general consuetut de Catalunya permet à tots los barons que durant lo mes per ells eligidor pugan â soles vendrer vi y que lo(s) demás agen de cessar com axi en virtut de dita General consuetut ho ha declarat diferents vegadas lo Real Senat a favor de uns y altres Barons. No duptaren los jurats de dita vila ço son síndich voler parturbar â dita esta part en la dita quieta y passífica possessió seu quasi, appellantse de ditas cridas ab pretext segons se creu, de que dita Universitat tindria Real Privilegi â son favor concedit per a tenir taverna, privative y que tindrian una pretesa concòrdia feta

²⁸ Ferro, Víctor (1987), p. 142 , text principal i notes 26 i 27. Segons Gaspar Feliu, aquest dret senyorial estava entre els mals usos abolits per la Sentència Arbitral de Guadalupe, però ell mateix aporta dades del seu cobrament en la baronia de Bellpuig (ducs de Sessa) i la comanda de Barbens (Orde de Sant Joan de Jerusalem). Feliu, Gaspar (2010), p. 234, 220 i 221.

entre dita Universitat y lo pabordre Major en la qual se hauria convingut y ajustat entre ditas parts que quiscuna tingués taverna en la dita vila y que los preus dels arrendaments de aquellas se aguessen de partir igualment entre las parts e com sit quid sit de la existència de dit pretès Real Privilegi y privativa de aquell y de dita concòrdia pretesa lo cert seria que en tot cas negat lo dit Real Privilegi nos deuria entendre concedir en perjudici de la facultat que al dit Pabordre com ha Baró li competeix de tenir taverna tot lo any sine districtu, y en més, cum districtu, y així bé dita pretesa privativa en tot cas sols poria aprofitar â dita universitat contra de altres particulars y no contra del Baró y axí mateix encara que en virtut de dita pretesa concòrdia (la qual en tot cas no constaria que està en observança) se aguessen fets comuns los arrendaments de ditas tavernas però assò nihil habet commune ab lo distret, que à esta part jure castri li competex per a prohibir en sa mesada lo vendre vi en dita vila, premaxime si se aten que semblants prerrogativas ni los contractes, ni Real(s) Privilegis las comprenan si de ellas nos fa expressa mentiô. Y lo dret de aquellas com â cosa facultativa no queda prescrit encara que per mille anno nosen aques usat majorment quant en molts arrendaments de tavernas que forçan se agen fet per espay de un any las haurien los pabordes firmades ab protesta de salvar los drets. Y axí bé tot lo sobredit se veu a notari que no són més que modos colorats (sic) per a impedir â esta part lo axercici de sa jurisdiccio y dels drets que jure castri li competeixen segons dret y consuetut general de Catalunya y exemplars del Real Senat y en perjudici de la possessió seu quasi en que está per tant y altrament lo legítim procurador de dit Dn Francisco Ferrer Pabordre Major que exhibeix son poder et inseratur si et quatt salvas â son principal totas y sengles accions y exceptions asi competens. Demana que sigui conservada la facultat del paborde deprohibir la venda de vi i que els jurats i els particulars s'abstinguin de causar molèstias.

Resumint: el paborde major esgrimeix el dret que té des de temps immemorials de prohibir durant un temps la verema (cal entendre la venda de vi), la cacera i altres activitats, d'acord amb les circumstàncies, el que no sabem és l'aplicació

real d'aquest dret; a la vegada, menysté l'existència del privilegi reial concedint la taverna a la vila i la pròpia concòrdia de 1634, de la qual arriba a dir que no li consta que s'estigui aplicant; i, per acabar-ho de lligar, va argumentant una sèrie de privilegis de forma escalonada: el fet de tenir la taverna tot l'any sense districte (és a dir, sense monopoli) o fins i tot amb districte (o no tenia clara la seva situació jurídica respecte a la situació o, senzillament, es feia l'orni); per si això falla, argumenta que la de la vila només pot tenir caràcter privatiu per als altres particulars; en tot cas, la concòrdia, d'existir, no seria sinònim de privativa municipal; a més i si hem entès bé, el dret a la mesada baronial no queda suprimida, a no ser que en facin referència els privilegis concedits a les universitats o les concòrdies signades; i, per si encara no n'hi ha prou, afirma que la prerrogativa baronial no queda prescrita encara que faci mil anys que no s'hagi usat (la qual cosa fa pensar que feia anys que no s'aplicava o que, potser, no s'havia aplicat mai), especialment tenint en compte que els paborde quan firmen les tabes d'arrendament de la taverna municipal sempre salven llurs drets. En definitiva, tota una bateria d'arguments per salvar el dret de prohibició de la venda de vi durant el mes de juliol.

Aquell mateix dia, és a dir el 5 de juliol, el síndic de la Universitat presentà un escrit en el qual repetí tot el que ja sabem, com a novetat expressava el fet que els paborde sempre havien signat les tabes d'arrendament, d'acord amb els criteris establerts en la concòrdia, i que mai no havien fet ús de la prohibició de vendre vi per part del veïns, quelcom que ja sospitàvem. Per un altre escrit sense data, sabem de l'existència d'un manament del 4 de juliol ordenant al paborde el retorn de les penyores a Miquel Ferreres i que, efectivament, foren retornades. En el mateix escrit, encara que no queda clar, es dóna a entendre que el paborde major aconseguí la seva pretensió, la qual cosa no hauria d'estranyar-nos si donem per bo que, efectivament, els barons disposaven d'aquest dret. Lamentablement no ho podem afirmar categòricament, per manca de més documentació.

En tot cas, el que aquí ens ha interessat ressenyar és la permanent oposició del Monestir i, en concret, del paborde major a l'exercici dels privilegis reials obtinguts per la vila. Un qüestió que no només tenia a veure amb l'autoritat del paborde, sinó també amb les finances municipals, ja que el fet que l'arrendatari

de la taverna de la vila hagués de competir amb un altre venedor, que és el que es debatia en el conflicte de 1601, o estigués un mes sense ingressos, el conflicte de 1702, implicava posar en qüestió l'import de l'arrendament i, per tant, els ingressos de la vila.

EL CONTENCIÓS ENTRE EL PABORDE DEL PENEDÈS DEL MONESTIR I LA UNIVERSITAT DE CAPELLADES (1661-1690)

Introducció

És sabut que els contenciosos entre les universitats, és a dir, el conjunt dels habitants d'un municipi, i els seus senyors jurisdiccionals han estat una constant al llarg de la història de Catalunya (i no només de Catalunya, naturalment), fins l'abolició del règim senyorial. La casuística era àmplia, anava des de la disputa per un tema concret a la voluntat de deslliurar-se de la jurisdicció senyorial, passant per una varietat de contenciosos de diversa envergadura. Això generava processos molt llargs, el que ens ocupa durà com a mínim trenta anys, i desgastava econòmicament les universitats, que sovint havien d'endeutar-se per equilibrar llurs economies.

Aquí tractarem del contenciós que enfrontà el paborde del Penedès del Monestir de Sant Cugat del Vallès, que en realitat foren dos, primer Ermengol de Barutell, que fou qui inicià el contenciós, i, després, Lluís de March, qui permutà la pabordia amb Barutell el 1670 i seguí la disputa, i la Universitat de Capellades. Cal aclarir de bell antuvi que el que estava en joc no era poca cosa. Pel que fa a la Universitat, el que havia en joc era el subministrament de queviures bàsics a la població, si més no en quines condicions es feia, i, de retruc, l'evolució de les seves finances, el dos temes anaven estretament lligats en la quasi totalitat de municipis catalans de l'Edat Moderna. I que s'hi jugava el paborde del Penedès? També algunes coses de consideració. En primer lloc, la seva autoritat jurisdiccional, deixar clar qui tenia dret a exercir determinats monopolis municipals, que amb el temps es coneixerien com a drets privatis. Però, si només hagués estat això, el contenciós hauria durat bastants anys menys. Un cop coneguda la sentència de 1664, podria haver-se arribat a una entesa amb la Universitat; o, si més no, un cop signada la concòrdia de 1680 entre les dues parts enfrontades, podria haver-se donat per tancat el conflicte. Però, no. Encara seguí, com a mínim, deu anys més. I tot plegat per poc més de dues-centes lliures, una quantitat realment petita si tenim en compte la grandària econòmica del conflicte, com veurem quan ens referim a la concòrdia esmentada. Aquí cal introduir un element que ens sembla pot ser el

desllorigador de tot plegat. El Monestir santcugatenc entre finals de segle XII i inicis de segle XIII creà un seguit de càrrecs o oficis, especialment els de quatre pabordes, per administrar els seus ingressos. Cada un dels oficis, amb els seus ingressos tenia l'obligació de sufragar una part de les despeses de la institució, començament per les necessitats més elementals dels monjos; però en algun moment, que no podem situar de manera concreta, aquests oficis començaren a apropiarse d'allò que excedia de les necessitats reglades, la qual cosa, sens cap mena de dubtes, introduí un nou incentiu recaptatori. D'altra banda, no cal oblidar que les rendes del Monestir, com les de la major part dels grans propietaris, donaven de menjar, per dir-ho d'alguna manera, a un conjunt de personatges: arrendataris, advocats i procuradors, per posar els més significatius. Ells també estaven interessats en el resultat d'aquests contenciosos o, senzillament, en el fet que s'allarguessin el més possible.

Abans de passar al contenciós, diguem quelcom de les dues parts enfrontades.

Els Barutell, tres eclesiàstics enèrgics i problemàtics

Segons ens expliquen els genealogistes, els Barutell, vassalls dels vescomtes de Rocabertí, apareixen com a nobles i cavallers des del segle X.²⁹ A partir del segle XV afegiren al seu cognom el de Bestracà; de fet, un topònim, el corresponent al castell homònim, que avui forma part del municipi de Camprodon (Ripollès). El castell fou concedit per Pere III a Pere Blau, conseller seu i procurador de l'infant Joan, el 1365. A principis de segle XV passà a mans dels Barutell, senyors d'Oix, avui municipi de Montagut i Oix (la Garrotxa). A principis d'aquell segle apareix un Berenguer de Barutell de Bestracà, senyor de la baronia d'Oix i Bestracà.³⁰ Cal dir que un lloc i altre estan a molt pocs quilòmetres de distància. Els Barutell-Bestracà s'instal·laren definitivament al seu casal d'Oix a partir de mitjan segle XV, probablement arran de l'atac remença al castell de Bestracà el 1462.

²⁹ Troben els Barutell entre els qui repoblaren Lleida un cop conquerida als sarraïns, en concret entre els botiguers del carrer Major (mitjan segle XII). Josep Lladonosa i Pujol (1980, p. 64.. *Història de la ciutat de Lleida*, Curial, Barcelona, 1980, p. 64.

³⁰ No sabem quin parentiu podia tenir amb un Berenguer de Barutell, ardia de la seu de Lleida, que és assassinat el 2 de desembre de 1432, en el marc de les disputes entre el capítol catedralici i els Sentcliment. Josep Lladonosa i Pujol, op. cit., p. 147.

A principis de segle XVII trobem un Joan de Barutell-Bestracà de Montesquiú instal·lat a Cabanes. Un fill d'aquest, Antic de Barutell-Bestracà de Montagut, casat amb Isabel de Puigmarí i Funes, tindrà vuit fills, tres dels quals seran preveres: Ermengol, Narcís i Llorenç. Cap dels tres no passà desapercebut. Comencem pel més jove. Llorenç de Barutell (el Bestracà no apareix en les seves referències, ni tampoc en les dels seus altres dos germans), fou canonge de la Seu d'Urgell, company de Pau Claris, al qual donà suport en les seves disputes amb el bisbe Pau Duran. Participà en les Corts de 1640, exercí de comissionat a París i fou un ferm partidari de l'aliança catalana-francesa; el 1641 fou nomenat canceller de la Reial Audiència i proposat per al bisbat d'Urgell; el 1645 i conjuntament amb el regent de la Reial Audiència, Josep Fontanella, fou recusat per la Generalitat per les seves inclinacions franceses, en dos contenciosos que aquella mantingué amb l'administració francesa;³¹ el 1652 marxà amb l'exèrcit francès i exercí d'assessor al Rosselló. Narcís fou paborde major del Monestir santcugatenc almenys durant els anys seixanta, ja que el trobem ordenant l'elaboració d'un capbreu de les seves rendes a Sant Cugat entre 1664 i 1666. Sabem que el 22 de juliol de 1668 se li proposà a Gaspar Sala, l'abat, que el nomenés vicari general, arran de la renúncia de Francesc de Xammar.³² Aquell mateix any se li encarregà que tingués cura, juntament amb Joan Antoni Climent, de les obres del noviciat de l'orde, que s'estava construint a Sant Pau del Camp.

Anem al nostre personatge. Sabem que Ermengol de Barutell fou paborde del Penedès com a mínim entre 1652 i 1670. La segona data la coneixem perquè en els documents estudiats s'explica que aquell any permutà la pabordia per la cambreria amb Lluís de March. D'altra banda, és un fet que el 1652 ja era paborde del Penedès i, com a tal, senyor jurisdiccional de Capellades, ja que els testimonis del procés judicial diuen que aquell any deixà el càrrec perquè marxà cap a França amb les tropes de Lluís XIV i no tornà fins després de la pau dels Pirineus (1659). Per aquest motiu, les seves rendes foren

³¹ PALOS, Joan Lluís (1997), p. 167.

³² La renúncia de Xammar es produeix "*per convenir axí a la pau i quietud dels demés religiosos y a la salut de la seva ànima*"; no sabem si aquesta afirmació amagava un enfrontament amb l'abat. L'autor que seguim tampoc no diu si realment Barutell exercí de vicari. D'altra banda, si és cert el que indica, el 1668 Narcís de Barutell ja no devia exercir de paborde major, ja que era prior de Santa Maria de Meià. ZARAGOZA i PASCUAL, Ernest (2004), p. 191.

“segrestades” pel Monestir i lliurades al monjo Francesc de Montgai. La data de tornada és molt versemblant, ja que el contenciós l’inicia Ermengol de Barutell el 1661, cal suposar un cop recuperat l’ofici i ben instal·lat en ell.

De tot plegat, cal deduir que els tres Barutell eclesiàstics foren partidaris de Lluís XIII i Lluís XIV. Pel que fa a Llorenç i Ermengol és clar, els dos s’han d’exiliar a França. I, sens cap mena de dubtes, devien compartir exili amb Gaspar Sala. Recordem que aquest monjo agustinià fou nomenat abat de Sant Cugat i cronista i predicador reial per Lluís XIII, per tant, era un ferm partidària de l’aliança catalano-francesa, la qual cosa li comporta l’exili el 1652. De fet, tornà el mateix any que Ermengol de Barutell, amb qui compartia convent.³³ En aquest context, no ens ha d’estranyar que Narcís també compartís preferències polítiques amb els seus dos germans i Gaspar Sala, encara que no tenim constància del seu exili. Per acabar, una darrera referència a la relació dels Barutell amb Sant Cugat. Un fill de Joan, el germà gran dels tres personatges esmentats, Hug de Barutell-Bestracà Vilaseca, baró d’Oix i de Bestracà, es casà amb Joan d’Erill-Orcau de Sala, germana d’Oleguer, senyor de la quadra de Vilanova, situada al terme municipal de Sant Cugat, fins a la seva mort el 1681.

Ara ens toca veure la relació del Monestir santcugatenc amb la vila de Capellades.

El paborde del Penedès, senyor jurisdiccional de Capellades

El Monestir de Sant Cugat participà, com altres monestirs i particulars, en el repoblament de les terres “recuperades” als sarraïns. Després d’estendre’s pel Vallès ho féu més enllà de la línia marcada pel Llobregat, per les terres dels actuals Penedès i Anoia.

La presència del cenobi santcugatenc al que amb els anys serà Capellades és documentada des del segle X. La coneguda com a Torre Nova serà propietat

³³ De l’estada de Gaspar Sala al Monestir de Sant Cugat tenim dades un pèl contradictòries. Sabem que el seu abadiat es dividí en dos períodes: 1645-1652 i 1660-1670. Se’ns diu que el 30 de març de 1665 nomenà Francesc Xammar vicari general de Sant Cugat des de Perpinyà estant. El juliol de 1668 el capítol general de l’orde li proposa que faci vicari general a Narcís de Barutell, la qual cosa fa suposar que no hi era present (Ernest Zaragoza i Pascual, op. cit., p. 190-191). I, finalment, sabem que morí el 1670 a Perpinyà (GEC, 1979, volum 13, p. 66). Així, doncs, realment residí al Monestir santcugatenc durant el període 1660-1670?

seva i l'església de Santa Maria, construïda més tard, en dependrà. El Monestir de mica en mica hi anà adquirint propietats. El 19 de juny de l'any 1000 es produeix la permuta d'un molí entre el Monestir i un tal Isovard. El 24 de novembre del 1005 la comtessa Giribergera dóna al Monestir un alou consistent en cases, terres, arbres, plantes, molins, recs, caps de rec, aqüeductes, juntament amb tot el necessari per fer funcionar els molins, situat al costat de l'alou que ja tenia. Aquest és el primer document en què s'esmenta el nom de Capellades. Segons una versió, el nom vindria precisament de les estades construïdes al voltant de la capella de Santa Maria, jurisdicció de l'abat de Sant Cugat, per protegir uns súbdits del senyor de Claramunt que havien fugit de la seva jurisdicció; la qual cosa, segons l'autor que seguim, marcaria el primer pas del senyoratge civil de Sant Cugat, allà on ja senyorejaven eclesiàsticament.

A partir d'aquí es produeixen una sèrie de donacions i compres que van consolidant la presència de Monestir a Capellades. El 1067 rep tres quarteres de vinya; el 1068 un mas; el 1069 rep una torre a canvi de l'establiment en precari d'una peça de terra, font, molí i hort; el 1070 dos germans li donen el seu alou per tal que hi edifiqui una fortalesa de defensa; el 1080 un matrimoni li ven una peça de terra; el 1096 l'abat Berenguer fa un tracte amb una mare i un fill que a la llarga és força beneficiós per al Monestir; i el 1097 un matrimoni li ven unes peces de terra i unes cases. El 1098 i el 1120, sengles butlles dels papes Urbà II i Calixte II, confirmen les possessions adquirides fins aleshores pel Monestir. Possessions que se situen dins del terme senyorial de Claramunt.

I arribem al 1234. Aquest any Ramon de Claramunt ven per cent vuit morabatins les seves possessions i la seva senyoria al Monestir. Ven en alou *“totes les terres cultivades i hermes que nostres homes de Capellades tenen per mi, les quals terres estan en el terme de Claramunt, a l'entorn de les nostres propietats de Capellades”*.³⁴ I les ven *“amb tota la Senyoria que tinc sobre els homes i dones que les posseeixen”*.

Les compres i donacions seguiren. El 1238 Guillem de Crebai dóna al Monestir l'alou que té a Capellades i altres pertinences, i el 1239 n'Arnau Soler i sa

³⁴ En els textos transcrits hem conservat l'ortografia original, només hi hem afegit els accents, quan aquests no hi eren.

muller donen tot allò que hi ha al molí de Romaguera, situat en l'alou de Sant Cugat.

El 7 de febrer de 1352 es produeix un fet important, es delimiten les jurisdiccions entre el senyor de Claramunt i el Monestir, és a dir, el paborde del Penedès. La vescomtessa (mare) i el vescomte (fill) de Cardona d'una part, i Bernat d'Antich, paborde del Penedès, per l'altra, concorden pel que fa al lloc de Capellades, situat al vescomtat de Cardona i terme del Castell de Claramunt, que el senyor de Claramunt i els seus oficials no poden pretendre jurisdicció civil ni criminal sobre els homes de Capellades, que dintre de ses murs la jurisdicció correspon al paborde i al batlle. En definitiva, el Monestir completava allò que s'havia deixat a mitges amb la venda de 1234. A partir d'aleshores, el comte de Cardona i el paborde del Penedès nomenarien conjuntament els batlles i compartirien jurisdicció, quedant reservada la jurisdicció criminal al primer.³⁵

És arribat el moment d'establir exactament quina era la jurisdicció del paborde del Penedès sobre la vila de Capellades. El l'annex del llibre de Lluís de Peguera publicat el 1632 però escrit uns anys abans, encara que tot indica que l'annex fou actualitzat abans de la publicació, se'ns diu que en la vila de Capellades (sotsvegueria d'Igualada, vegueria de Barcelona), la "jurisdicció civil plena" és del paborde de Sant Cugat i el "mer imperi" del duc de Cardona.³⁶ La descripció encaixa amb el que determinà la concòrdia de 1352: els Cardona s'havien reservat l'alta justícia (dita també criminal) o mer imperi; és a dir, la capacitat de jutjar, entre d'altres delictes majors, els que podien comportar pena de mort o mutilació de membres. I que cal entendre per jurisdicció civil

³⁵ Fins aquí hem seguit a BUSQUETS MOLAS, Esteve (1972), p. 23-45. Si és certa l'existència del prepòsit o paborde Roderic el 1167 (p. 39), la creació de les pabordies del Monestir santcugatenc s'avançarien unes dècades al que habitualment venim escrivint. Prepòsit que després no esmenta a la relació que presenta a la pàgina 45, que comença el 1337. L'autor indica que el paborde nomenava conjuntament amb el comte els batlles, però entenem que cadascú nomeva el seu, de fet aporta, com acabem d'indicar, un llistat dels batlles del paborde.

³⁶ PEGUERA, Lluís de (1998): "*Nomina de las ciutats, vilas, y llochs del Principat de Catalunya, y Comtats de Rossellò y Serdanya, dividits per las Veguerias*". Dissent anys abans, exactament el 16 d'octubre de 1615, Joan Francesc de Planella, com a procurador i general administrador de fra Josep de Planella i en nom de la Pabordia del Penedès, que no del paborde, ja que el darrer havia estat Baltasar Desvalls i era mort, prenia "*possessió corporal o quasi*" de la jurisdicció: dret a crear batlle i administrar justícia. Arxiu de la Corona d'Aragó, Monacals-Hisenda, ref. 3811 ("*Possessió presa en Masquefa, Castellet, Capellades, Igualada y Noya*").

plena, allò que pertocava al paborde del Penedès? Doncs, la suma del mixt imperi o baixa justícia i la jurisdicció mínima, simple o civilíssima; la primera atorgava la condició de baró, el dret a posar batlle i jutjar fins a un determinat nivell, i la segona posar bans o multes fins a cinc sous i resoldre plets de mínima importància. Una suma que és una mica confusa, ja que hom pot pensar que allò que s'atorga a la jurisdicció mínima ja estava comprès en el mixt imperi.³⁷ Aquesta és, però, la lectura que es fa actualment d'aquella separació de poders judicials, els contemporanis no ho tenien tan clar. Vegem-ho.

En la documentació del procés del qual ens ocuparem tot seguit i, en concret en un document que presentà el 31 d'agost de 1661 l'apoderat del paborde, Ermengol de Barutell expressa que pel fet de ser paborde del Penedès i, per tant, senyor de la vila de Capellades, *“té en aquella lo mer y mix imperi y arriba ha exercir sempre dita jurisdicció”*. Quelcom que no s'ajusta al que hem dit fins aquí. Els càrrecs públics de la vila i els seus habitants, almenys els que declararan com a testimonis el 21 de setembre de 1661, no ho tenien tan clar. Francesc Querol, jurat primer, serà l'únic que declararà ser cert el que diu el paborde. Damià Ferrer, jurat segon, dirà que Barutell té *“la jurisdicció civil y part de la criminal”*. Per la seva part, Antoni Tort, jurat tercer, dirà que el paborde *“té la jurisdicció civil”* i no sap si té el mixt i mer imperi. Francesc Balaguer, síndic de la Universitat, encara ho complicarà més, però serà el que aportarà més informació; segons ell, Barutell té facultat de crear batlle, això no ho discuteix ningú, exerceix jurisdicció i té mer i mixt imperi, però *“la sanch, o, criminal es del Exm. Duch de Cardona”*. Això s'ajusta molt més al que hem dit, però segueix sense resoldre el que s'entén per mer imperi. Pere Valtà, clavari de la vila, dirà que Barutell nomena batlle i exerceix jurisdicció civil, però que no sap res del mer i mixt imperi. Els quatre testimonis següents, Pau Puigjaner, Antic Tiana, Nicasi Bas i Jeroni Bas, diran que el paborde té jurisdicció civil, i punt. Finalment, Jaume Fossalba, que un mes després tornarà a declarar i ho farà com a batlle, és probablement qui l'encerta més, no debades havia d'impartir justícia en nom del seu senyor, dirà que Barutell és senyor de la vila, crea batlle i exerceix la jurisdicció civil, ja que la criminal és del duc de Cardona. Sembla

³⁷ Vegeu FERRO, Víctor (1987), p. 139-140.

que la confusió estava en el fet que part de les facultats que, segons l'autor que seguim en aquest assumpte, pertanyien al mixt imperi o baixa justícia, els contemporanis les atribuïen al mer imperi, deixant sempre al marge les condemnes de sang, ja que aquestes estaven reservades al duc de Cardona.³⁸

Fossin quines fossin, exactament, les atribucions judicials del paborde del Penedès, el que és un fet és que considerava que podia disputar a la Universitat la facultat de vendre un seguit de queviures. Però abans d'entrar en el tema, diguem quatre coses de la vila de Capellades de mitjan segle XVII.

Els documents del procés o contenció que ens ocupa parlen d'una vila, almenys aquesta era la percepció dels capelladins, distanciada del camí ral de Barcelona a Igualada, la qual cosa comportava la inexistència de comerç (aquest tema motivarà un intent d'aproximació del camí el 1453, però la gestió no donà els resultats esperats). Era una vila amb molt poca agricultura a causa de la petitesa del terme, escassament tres quilòmetres quadrats, no es collien altre fruits que els de la vinya i només n'hi havien quatre o cinc, això sí, alguns vilatans tenien vinyes fora del terme. Hi predominaven els paraires, persones dedicades al negoci dels draps de llana. Aquesta no era una novetat del segle XVII, ja la documentació de la primera meitat de segle XVI parla de l'existència de teixidors de llana i lli i de paraires, a part d'altres artesans. Sigui com sigui, en poc mes d'un segle la vila havia viscut un creixement demogràfic important, si el fogatge de 1553 parlava de trenta focs, unes cent-cinquanta persones, un document de 1671 indicarà que existeixen unes cent-vint cases a la vila, és a dir, entorn de cinc-centes persones.

³⁸ Allò que deia una crida del 13 de març de 1575, pot donar una idea del topall jurisdiccional del paborde: *“que no sia ningú que gos jurar de déu ni de la gloriosa Verge maria, apena per quiscuna vegada que juraran, de star vint y quatre hores en lo sep o pegar sis dinés per quiscuna vegada que juraran”* (el subratllat és nostre). BUSQUESTS MOLAS, Esteve (1972), p. 68-69. Quan teníem redactades aquestes pàgines, una nova font ens ha aportat més informació sobre l'assumpte. Una sentència de la Reial Audiència del 30 d'agost de 1578, declararà, en contra de les pretensions del duc de Cardona, que el Monestir de Sant Cugat, és a dir, el seu paborde del Penedès té la facultat de castigar dites, baralles, deshonors i nafres comeses dins les parets i tàpies de Capellades. El contenció es remuntava al 19 de maig de 1539, quan el batlle del duc injurià al paborde del Penedès, Miquel Vilalba (el batlle del qual era Pere Modolell), en portar la vara estesa dins Capellades. Però, alhora introdueix una confusió, ja que estableix que el duc no havia tingut batlle a la vila ni abans de la concòrdia de 1352 ni abans de 1539, la qual cosa contradiu el fet que el duc es reservà en aquella concòrdia la jurisdicció criminal. En tot cass, sembla que el que es disputava era la jurisdicció civil. ACA, Hisenda-Monacals, volums, ref. 1.430.

Com és sabut, Capellades serà coneguda per la seva relació amb la fabricació del paper. L'existència de molins drapers, i probablement també paperers, a la zona es remunta al segle XII. Al segle XIII aquesta presència ja està consolidada i s'exporta paper a Gènova, Nàpols, Brusel·les i França. Però serà a partir de la primera meitat de segle XVII que la papereria agafarà embranzida. El 1621 comença la nissaga dels Romaní, amb l'arribada de Joan Romaní, procedent de Ridaura; pocs anys després la seva família serà propietària d'un bon nombre de molins i exportarà paper a Amèrica del Sud i Filipines. Altres paperers faran presència durant la segona meitat de segle: Joan Coca, Quintí Bover, Francesc Valls i Pau Almuni o Almúnia. I, en la darrera dècada de segle, s'iniciarà la llarga trajectòria de la família Guarro. Com hem dit, el terme de Capellades és extremadament petit, per la qual cosa molts d'aquests molins es construïran en municipis de l'entorn, però serà Capellades la que donarà nom i prestigi al paper fabricat a la zona.³⁹

Presentació del contenciós entre el paborde del Penedès i la Universitat de Capellades

Aquí només presentarem un esquema del que fou un procés, encara que seria més rigorós parlar de diversos processos o plets en un sol expedient, que durà com a mínim trenta anys, de 1661 a 1690.⁴⁰

El primer plet l'inicià Ermengol de Barutell, paborde del Penedès del Monestir de Sant Cugat del Vallès, el 31 de maig de 1661, poc temps després d'haver recuperat la Pabordia. Com dirà un document presentat pel seu apoderat el 31 d'agost d'aquell any, Barutell pretén demostrar que *“està en quieta y pacífica pcessió de tenir (a) la vila de Capellades fleca, taverna, carnisseria y tenda, y de vendre en aquelles pa, vi, oli, ayguardent, tabaco y altres coses y de concedir facultat al batlle, jurats y singulars de dita vila de poder arrendar los arrendaments de las cosas durant son beneplàcit y de revocarlos dita facultat de arrendar fleca, taverna, carnisseria y altres arrendaments”*. La pretensió

³⁹ BUSQUETS MOLAS, Esteve (1972), p. 55-57, 65 i 231-242.

⁴⁰ Tot el que segueix procedeix de l'expedient número 13.548 del fons de plets civils de la Reial Audiència (Arxiu de la Corona d'Aragó). És un expedient amb més de 600 folis escrits per les dues cares. Els primers folis constitueixen un resum de tot l'expedient, presentat el 17 d'abril de 1690 per l'apoderat de Lluís de March (el paborde del Penedès d'aleshores), un tal Colomer.

sembla bastant clara, però, en tot cas, ja ho anirem ampliant en les properes pàgines.

El 15 d'octubre 1664, com anirem veient les coses anaven lentes, Miquel de Cortiada sentència a favor de Barutell.⁴¹ Com dirà el seu apoderat en un text de 1690, Cortiada reconeix al paborde del Penedès *“lo dret de tenir taverna, hostel, tenda, y fleca y lo dret de vendre en elles pa, vi, oli, pesca, tabaco, aiguardent y altres cosas acostumades vendre en lo lloch de Capellade per rahó de la jurisdicció de domini que dit Paborde té en dit lloch y son terme”*. Barutell guanyava, però desapareixia el dret a tenir carnisseria, més endavant ens hi referirem. La conseqüència de la sentència era clara: *“foren condemnats los jurats y sindich de dit lloch de Capellades en haver de dexar vàcua y despedida la pcessió seu quasi del dret de tenir en dit lloch de Capellades taverna, hostel, tenda y fleca y de vendre en aquellas las cosas sobre expressades”*. Després d'un recurs de suplicació presentat pels jurats, el 24 d'octubre de 1665 era confirmada la sentència.

Caldrà esperar cinc anys per tenir noves notícies, en el que cal interpretar com l'inici d'un altre plet. El 1670 Barutell permuta amb Lluís de March l'ofici de paborde del Penedès pel de cambrer del Monestir de Sant Cugat. Fet això, Barutell cedeix a March la meitat dels beneficis que li puguin correspondre en el plet que segueix contra la Universitat de Capellades, continuant ell amb el plet i assumint-ne les despeses. No serà fins al 7 de gener de 1675 que Joan Baptista Pou i Julià emetrà una provisió per la qual s'estableix l'execució i liquidació de la sentència de 1664. L'import es fixa en 1.909 lliures i 10 sous, que correspon a l'import dels arrendaments municipals efectuats entre el 31 de

⁴¹ Cal recordar que Miquel de Cortiada (Lleida ? – Barcelona 1691) no era un membre qualsevol de la Reial Audiència. Es doctorà en dret a la universitat de Lleida, on fou catedràtic de dret romà (1650). Fou fiscal patrimonial a Sardenya i després a Barcelona, i regent de la Reial Audiència. Sent regent, el 4 d'octubre de 1658, reclamà, juntament amb un altre jutge de la Reial Audiència, que li fos concedida la hisenda de Joan Pere Fontanella, en compensació dels serveis prestats a Felip IV, la qual cosa cal suposar fou el que el portà a obtenir el privilegi militar el 1647. PALOS, Joan Lluís (1997), 170-171. Així, doncs, Barutell i Cortiada durant el període francès (1640-1652) militaren en bàndols diferents. Fou autor d'un important tractat (1661-1665) sobre la legislació dels estats de la corona catalano-aragonesa i del dret canònic i d'una al·legació en defensa del patronat reial, contra l'abat del monestir de Bellpuig de les Avellanès (1671). Una filla seva, Magdalena, es casà amb Ramon de Berard, fill de magistrat i senyor d'Esponellà i ennoblit el 1668; un fill dels quals, Gaspar, esdevingut baró d'Esponellà, es casà amb Agnès de Ramon i de Magarola, pertanyent també a dues nissagues de magistrats. MOLAS i RIBALTA, Pere (1996), p. 135.

maig de 1661, data d'interposició de la primera demanda, i el 20 d'agost de 1672 (ja veurem el perquè d'aquesta data). La provisió és confirmada per Jeroni de Magarola el 15 d'octubre de 1676,⁴² el qual, a més, estableix la reserva dels imports dels arrendaments de 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666 i 1668 per pagar la liquidació.

Malgrat que el 8 de gener de 1780 Lluís de March i la Universitat de Capellades signen una concòrdia sobre el tema en discòrdia, la qual analitzarem més endavant, March no renuncia a la indemnització. Però caldrà esperar set anys. El 1687 mor Ermengol de Barutell, la qual cosa sembla desencallar l'afer. Els drets de Barutell passen al Monestir i aquest els cedeix a Lluís de March, el qual és autoritzat a seguir la causa com a privada persona. L'1 de febrer de 1687 March presenta un súplica d'execució, reclamant les 220 lliures que encara se li deuen. Això endegarà un altre plet que a finals de 1690 encara no havia acabat. Però nosaltres no en tenim més dades, però això no és cap inconvenient per desgranar un contenciós (o diversos contenciosos) entre els paborde del Penedès Barutell i March i la Universitat de Capellades. Que és el que farem a partir d'ara.

El contenciós per la venda de queviures de primera necessitat

Dins del que és el conjunt de documentació de l'expedient que estem estudiant, els precedents de la sentència de Miquel de Cortiada no ocupen gaires folis. Pràcticament, es redueixen als dos qüestionaris que presentà el procurador del paborde Barutell i les respostes dels testimonis en els interrogatoris del 22 de setembre i 5 de novembre de 1661. Els interrogatoris es feren a l'hostal de la Font de la Reina i el segon, ja que del primer no disposem d'aquestes dades, en presència de dos testimonis, Pere Vall, de Mediona, i Francesc Pillart, ferrer de la Font de la Reina, el batlle Jaume Fossalba, l'hostaler Pere Aymerich, i,

⁴² Jeroni de Magarola pertanyia a la família més important de magistrats ennoblits durant el segle XVII. Era fill de Miquel Joan de Magarola, senyor de Quadrells de Cervera, ciutadà honrat el 1613, conseller segon el 1623, oïdor i membre del Consell d'Aragó, després de la seva fugida durant la batalla de Montjuic del 26 de gener de 1641, i noble el 1643. Jeroni demanà una plaça a l'Audiència el 1670. Fou catedràtic de lleis i fiscal del Consell de la batllia. Nomenat jutge de cort, ascendí a oïdor el 1672. Es destacà com a austriacista, la qual cosa li valgué el 1707 el títol de comte de Quadrells. MOLAS i RIBALTA, Pere (1996), p. 132.

naturalment, el notari, que és qui donà fe, Agustí Baró, notari públic d'Igualada.⁴³

En total declararen quinze testimonis, alguns dels quals ja han estat esmentats (per ordre de presència): Francesc Querol, Damià Ferrer, Antoni Tort, Francesc Balaguer, Pere Valtà, Pau Puigjaner, Antic Tiana, Nicasi Bas, Jeroni Bas, Jaume Fossalba, Silvestre Valtà, Josep Borrull, Vicenç Jaume Tertor, Pere Molins i Cristòfol Albareda. Cinc d'ells repetiren. Una nòmina caracteritzada per la presència de paraires i persones que estaven en la setantena, ja que se cercava el record d'esdeveniments d'uns certa antiguitat, entre ells els cinc càrrecs municipals. No cal dir que, a part dels càrrecs municipals, que es mostraren bel-ligerants del tot, la resta de testimonis confirmà en general allò que pretenia el paborde.

En el primer interrogatori tenia intenció de demostrar i els testimonis ho confirmaren, que: a) els arrendaments de la carnisseria (això no quedà confirmat, ja que els testimonis digueren que la carnisseria era municipal des de temps immemorials),⁴⁴ taverna, fleca, tenda i demés es feien des de l'any 1640 o alguns anys abans; b) abans d'aquesta data era lliure, tant per als vilatans com per als forasters, la venda de pa, vi, carn (això no quedà confirmat), pesca i demés queviures; c) al començar la guerra amb França, el 1640 o pocs anys abans (de fet, la incorporació de la Corona espanyola a la guerra dels Trenta Anys fou el 1635), es començaren a fer els arrendaments municipals amb llicència del seu predecessor Francesc de Monfar (aquí no hi ha unanimitat, només un testimoni diu que foren fets a iniciativa del paborde); d) el Consell ordinari de la vila (o Consell dels trenta) del 8 de juny de 1656 es féu amb tota normalitat, en parlarem de seguit; e) els membres del Consell en

⁴³ La Font de la Reina era un veïnat o raval, avui reduït a un carrer, situat en un lloc estratègic, el camí ral de Barcelona a Lleida, fet que explica l'existència, almenys des de finals de segle XVI, de dos hostals i una ferreria. Les cases pertanyeren parroquialment a la Pobla de Claramunt fins al 1728. Sobre l'origen del topònim hi ha diverses versions, la més acceptada és la que el relaciona amb l'estada d'alguna reina, la qual cosa explica que al segle XIX en un dels hostals s'hi construís un abeurador amb un bust de pedra representant una reina, dels pits de la qual surten dos dolls d'aigua. BUSQUETS MOLAS, Esteve (1972), p. 107-108.

⁴⁴ No sabem si des de temps immemorials, però sí des de principis d'aquell segle. Coneixem crides del batlle del 1600, 1603 i 1608 que fan referència a l'arrendament de la carnisseria i al seu caràcter privatiu, es a dir, a la prohibició als capelladins de comprar carn fora del terme. BISQUETS MOLAS, Esteve (1972), p. 73, 75 i 78.

agraïment donaren una dobla a Monfar (això no ho recordà cap testimoni); f) el segrest de les rendes del paborde Barutell, recordem que fugí amb les tropes franceses el 1652, foren fetes per l'abat i convent de Sant Cugat i no per delegats reials (reconeixem que no copsem l'interès per demostrar això, que, d'altra banda, fou confirmat per tots els testimonis); i g) amb els imports dels arrendaments es pagaven les despeses municipals i, quan aquestes no eren suficients, es feia un tall entre els caps de casa de la vila.

De tot això, el que ens interessa retenir és la referència a la reunió del Consell dels trenta del 8 de juny de 1656, en coneixem l'acta (annex número 1). A la reunió en qüestió, a part de Francesc de Montgai, aleshores paborde del Penedès, i el seu batlle, Jeroni Bas, hi assistiren vint-i-tres veïns; no eren tots, però Déu n'hi do. L'acta només recull tres coses: a) Montgai revoca la facultat de la vila d'arrendar la fleca, la taverna, la carnisseria i altres vendes de queviures; b) immediatament, tenint en compte les estretors de la vila, en concret es refereix a les contribucions i els allotjaments dels soldats, els *“concedeix durant son beneplàcit la facultat de poder arrendar los arrendaments que vuy acostumen de arrendar ab lo modo que arrendaven”*; i c) els concedeix que puguin multar amb vint sous els membres del Consell dels trenta cada cop que no assisteixin a una reunió.

Abans de dir que en pensaven els interrogats del transcurs de la reunió, que segons el paborde havia estat d'allò més tranquil·la, cal dir que Barutell havia insistit en el primer qüestionari en el caràcter del que succeí, ja que aquí es trobava el moll de la qüestió. Parlarà d'aquella reunió com un *“acte de llicència y de revocació”*, encara que la cosa anà a l'inrevés, per deixar clar que els jurats, el batlle i els particulars, *“no tenen may adquirit per a sí ninguna pcessió, sinó que sempre le han adquirida al señor y per aquell (l'h)an posseït”*. Aquí, com en altres documents, posa al mateix sac el batlle, malgrat ser un delegat seu, i els jurats; és que potser no hi tenia prou confiança? No tenim resposta, però la referència en qüestió no deixa de ser curiosa, per dir-ho d'alguna manera.

Però, com es prengueren els veïns l'acte de revocació i concessió? Tornem al desenvolupament de la sessió del Consell de juny de 1656. Fou realment tranquil, com explicava el paborde? No ho sembla. Dels vuit testimonis que es

referiren al tema, dels quals sis havien estat a la reunió, tres recordaven que no hi havia hagut cap problema, dos no recordaven res, però tres foren molt més explícits. Josep Borrull recordà que *“entre lo Sr. Paborde y los del consell y hagué algun embull, que los del consell no restaren contents”*. Pau Puigjaner encara fou més contundent, *“que en haver llegit y stipulat lo acte dit Texidor notari los que eren en dit consell se alsaren y sen anaren mal contents que après tots deyen que dit acte nol havien firmat antes de haver llegit y stipulat dit acte se recorde ell testis que en dit consell y hagué molta quietud y sosiego”*. Així, doncs, el problema sembla que estava en el redactat de l'acta de la reunió? És que, potser, Jaume Pau Texidor, notari de Piera, no va recollir exactament el que havia dit el paborde Montgai? En tot cas, tant el paborde com alguns testimonis, defensaran la seva professionalitat. Però, no sembla que el problema fos d'escriptura, com dirà Nicasi Bas: quan el notari llegí l'acta, *“aleshores tots los de dit concell se alsaren y anaren dient que la llicència que lo señor Paborde los donava ells ja se la tenien”*. Aquí rau el rovell de l'ou, el que explica la doble interpretació que faran els veïns i el paborde Ermengol de Barutell. Només cal afegir una cosa, no sembla que aquesta queixa fos unànime, ja que alguns del Consell creien, o almenys ho deien, que la reunió d'aquest fou una bassa d'oli. Podem parlar del partit del paborde? Plantar-li cara no devia ser fàcil i potser li devien algun favor. En tot cas, només és una especulació.

Com hem dit, tres anys després la balança es decantà a favor del paborde del Penedès, Ermengol de Barutell.

La batalla jurídica per la indemnització

Un cop permutada la Pabordia amb Lluís de Franch, Barutell endegà el plet per cobrar la indemnització a la qual considerava que tenia dret, per haver-se atorgat la Universitat facultats que no li corresponien, com havia deixat clar la sentència del 15 d'octubre de 1664. Les dades que aporta aquest nou plet, que de fet és continuació de l'altre, ens ajudaran a omplir alguns buits i a entendre molt millor els detalls del contenciós. Diguem de bell antuvi que els productes afectats eren els següents: vi (no sempre relacionat amb la taverna), pa (fleca), oli (normalment relacionat amb la botiga), pesca (sempre per separat i amb

arrendaments de tres anys), aiguardent (a voltes relacionat amb la venda de vi), civada, cansalada i tabac (aquests tres sempre relacionats amb la botiga).

Les pretensions de l'expaborde no eren, precisament, modestes. En el següent quadre mostrem el seu càlcul, d'acord amb seixanta-set articles o capítols presentats pel seu apoderat el 5 d'octubre de 1670.

QUADRE NÚMERO 1: Reclamació econòmica d'Ermengol de Barutell, arrendataris i imports dels arrendaments, en lliures

Any ⁴⁵	Oli	Taverna (vi)	Pesca	Oli, vi, aiguardent, civada, tabac, cansalada	Fleca
1648	Francesc Tomàs: 80		Francesc Tomàs: 175		
1649				Francesc Tomàs (oli, vi i aiguardent): 430 Pere Aymerich (cansalada): 18	
1650				Francesc Tomàs (vi, oli i civada): 479	Jaume Aguilera: 50
1654			Francesc Tomàs: 80	Jacint Puigdengolas (tabac i aiguardent): 50 Francesc Tomàs (oli, vi i civada): 212	Pere Camarasa: 28
1657			Francesc Tomàs: 51		
1659	Francesc Tomàs: 102	Francesc Tomàs: 187		(cansalada, aiguardent i tabac): 39 No posa l'arrendatari	
1660					Antoni Coca (fleca: pa blanc i pa moreno). No posa l'import
1661	Josep Dort: 90	Josep Dort: (més aiguardent): 140		Josep Dort (civada, cansalada i tabac): 25	Jaume Pasqual: 19
1662	Josep Dort: 50			Francesc Tomàs (taverna, aiguardent,	Antoni Coca: 15

⁴⁵ Els arrendaments, exceptuat el de la pesca salada, duren un any. Fins al 1654 van del 19 de maig d'un al 18 de maig del següent; a partir d'aquell any van de l'1 de novembre al 31 d'octubre de l'any següent. Per tant, la data indica l'any en què es fa l'arrendament.

				cansalada, civada i tabac): 237	
1663	Josep Dort: 45	Francesc Tomàs. No posa l'import.	Francesc Tomàs: 150		
1664				Francesc Tomàs (vi, oli, cansalada, civada, tabac i aiguarent): 310	
1666	Francesc Balaguer: 50		Francesc Tomàs(més tabac): 90	Jacint Puigdangolas (taverna, aiguarent i cansalada): 85	
1667	Francesc Tomàs: 47	Francesc Tomàs (més aiguarent): 145		Francesc Tomàs (civada): 30	Antoni Coca: 15
1668				Francesc Tomàs (vi, oli, aiguarent, civada i cansalada): 190	Josep Dort: 11
1670 (fet el novembre de 1669?)			Francesc Tomàs: 34	Jaume Bru (vi, aiguarent i oli): 125 Francesc Tomàs (civada): 10	Antoni Coca: 4

Abans de passar a la reclamació econòmica de Barutell, diguem algunes coses sobre els arrendaments i arrendataris que ens hem trobat. Els trenta-vuit arrendaments se'ls reparteixen entre deu arrendataris, però de manera molt desigual. Mentre n'hi ha sis que només fan un arrendament i un que només en fa dos, n'hi ha dos que en fan quatre, un d'ells, això sí, només arrenda la fleca, i, finalment, n'hi ha un que en fa vint, durant tots els anys, exceptuat el 1660, i de tot tipus d'arrendament, exceptuada la fleca. Evidentment, hi havia gent especialitzada en aquests arrendaments, que, si hem de fer cas del que deien els jurats, era una activitat força arriscada, ja que la possibilitat de negoci a Capellades, a causa de la seva escassa demanda, era força migrat. Només coneixem l'ofici de cinc d'ells i tots eren paraires, és a dir, dedicats al negoci dels teixits de llana. Per últim, tots eren de la vila, exceptuat un, que era de la Pobla de Claramunt; de ben a prop, doncs.

Per què les reclamacions de Barutell es remuntaven a 1648? No ho hem sabut esbrinar. Sabem que un antecessor seu, Francesc de Monfar, a finals de la dècada dels trenta i a causa de la situació de penúria de la vila, proposà a la Universitat els arrendaments privatis en qüestió (abans, com ja hem vist, la venda era lliure); també sabem que uns vint anys després, exactament el juny de 1656, un altre antecessor, Francesc de Montgai, revocà la concessió, però immediatament tornà a autoritzar els arrendaments; i, finalment, sabem que Barutell no féu res fins poc després de recuperar el seu ofici. És, potser, 1648 l'any en què Barutell fou nomenat paborde del Penedès? No ho sabem. Però, aleshores, per què no inicià el plet abans de 1652, any en què marxà a França? Tampoc no ho sabem. Per què, de fet, què tenia en contra de la Universitat? En el primer escrit que coneixem, que és del 31 d'agost de 1661, queda clar que exigeix que la Universitat reconegui que si fa aquests arrendaments és amb el seu beneplàcit; cosa que no sembla gaire complicada. I demana, a la vegada, que la Universitat "*cesse de molestar y pertorbar a esta part*". En què podia consistir això? No seria que Barutell, a canvi de seguir donant el beneplàcit, pretenia alguna compensació econòmica; la concòrdia que signaran la Universitat i Lluís de March el 1680 així ho indica. En tot cas, la reclamació de Barutell l'octubre de 1670 i que ha quedat reflectida en el quadre, era de 3.969 lliures.⁴⁶ Realment, una quantitat extraordinària. Com podia pagar-la una Universitat que es veia obligada a fer talles perquè els arrendaments no cobrien les seves necessitats. D'altra banda: era lògic que Barutell pretengués cobrar l'import de tots els arrendaments que la Universitat havia fet durant els darrers vint-i-tres anys?

Davant d'això, Josep Planes, notari causídic de Barcelona, que actuarà com a síndic de la Universitat de Capellades, presentarà el 18 d'abril de 1671 un escrit de cent-quatre punts, amb els quals pretén desmuntar totes les pretensions de Barutell. En farem un resum per blocs argumentals. Però abans ens referirem als testimonis que, en general, confirmaren allò que els preguntaren (cal dir que no tingueren que contestar els cent-quatre punts). D'antuvi cal dir, com ja hem apuntat, que les coses anaven força lentes. Els testimonis no prestaren

⁴⁶ A nosaltres ens surt un total de 3.918 lliures 10 sous, però cal tenir en compte que manquen els imports dels arrendaments de la fleca de 1660 i de la taverna (vi) de 1663. Per tant, l'import reclamat per Barutell és del tot versemblant.

declaració fins dos anys i mig després de presentat l'escrit, exactament els dies 4, 5, 6 i 25 de setembre de 1673. Ho feren a la casa del batlle de Vallbona, Pau Vallès, en presència del síndic de Capellades, que aquest cop era Jacint Aguilera. Els testimonis foren onze, vuit d'ells pagesos, a diferència dels presentats pel paborde dotze anys abans i també d'una edat força inferior, una mitjana de cinquanta dos anys. El que resulta més xocant és que només un era de Capellades, tres eren de Piera, dos de la Torre de Claramunt, dos de Vallbona, un de Mediona, un de Cabrera i un de Vilanova d'Espoia. Això sí, tots municipis ben propers. Ara anem al text en qüestió.

Comencem pels arguments més jurídics. La Universitat nega que estigui obligada a cap indemnització. Argumenta que la sentència de Cortiada no en diu res i, a més, nega haver obtingut cap profit (fruits) dels arrendaments en qüestió, tema que veurem més endavant. Fa referència a una reial provisió del mateix Cortida del 9 d'octubre de 1662, que cal interpretar com una mesura transitòria mentre s'emetia la sentència, segons la qual es declarà *“haber dita Universitat ser mantinguda y conservada quieta, y (en) pacífica possessió seu quasi de fer tenir la dita provisió (de queviures) (...) y arrendar los pretesos arrendaments”*. Per tant, els arrendaments fets fins a la data de la sentència no poden impugnar-se. En tot cas, d'haver-se produït beneficis en favor de la Universitat, cosa que es nega, només podrien ser reclamats pel període transcorregut entre la sentència de Cortiada, l'octubre de 1664, i la confirmació de la mateixa, l'octubre de l'any següent (confirmació que es reconeix que condemnava la Universitat a despeses, cal suposar que les pròpies del judici). Tampoc no pot pretendre Barutell que la Universitat li liquidi res pels anys transcorregut entre la confirmació de la sentència (1665) i el present (1670). I això, per dos motius: perquè malgrat tenir-ne dret i no oposar-s'hi la Universitat (en un document posterior es farà referència a un escrit del 31 de maig de 1666 acceptant la presa de possessió del paborde dels drets reconeguts), Barutell no posà taverna, fleca ni cap altra cosa; i, segon, perquè la Universitat no contradigué en cap moment la confirmació de sentència de 1665. Es torna a repetir que, en tot cas, la Universitat només pot ser obligada pel període entre sentències (un any) i es neguen rotundament les pretensions de Barutell des de 1648, recordant que, segons la jurisprudència de la Reial Audiència, el dret a

possibles compensacions neix el dia de presentació del plet, en aquest cas el juny de 1661 (la data que més apareix, però, és la del 31 de maig); ja avancem que aquesta serà la resolució d'aquella.

El següent bloc d'arguments és el que dóna consistència a la defensa de la Universitat. Realment què era el que s'arrendava i per què es feia? El síndic de la Universitat argumenta que, abans de 1656 i després d'aquella data, en què Francesc de Montgai confirmà el dret concedit anys abans per un antecessor seu, el que la Universitat ha arrendat és *“lo tall que se imposava sobre los manteniments dels particulars de dita vila de pa, vi, pesca salada, oli, tabaco, sivada, cansalada, ayguardent, posant a cada cosa lo nom respectiu (de) fleca, taverna, pesca salada, tenda de oli, tabaco, ayguardent y sivada en lo encant públich de dita vila”*. És a dir, s'arrenda un dret sobre els queviures que es venen i no la venda com a tal. Argument que no deixa de ser un subterfugi, ja que l'objectiu també és garantir un determinat subministrament de queviures i, a més, es fa arrendant privativament un dret de venda. Certament, és el que es feia arreu i era l'única manera de garantir l'abast públic i una bona part dels ingressos de les universitats. I és el que s'explica. S'argumenta que Capellades, per les seves característiques, les quals ja hem vist en un altre lloc, té un consum molts escàs, la qual cosa fa molt difícil arrendar el subministrament de queviures, ja que ningú no ho vol fer per les escasses perspectives de negoci. D'altra banda, es recorda que la vila d'uns anys ençà ha estat molt carregada de despeses, es fa referència a les contribucions reials i als allotjaments. A més, la vila s'ha hagut d'endeutar amb molts censals *“per a poder acudir al sustento dels pobres”* quan no s'han trobat arrendataris. I cal sumar-hi el fet que cap dels *pabordes* *“may han cuydat de tenir (en) la dita vila lo sustento y las provisiones (que) necessitaven els particulars de dita vila”*. Què havia de fer, doncs, la Universitat, la qual, amb molt de sentit comú, recorda que és obligació seva que en *“dita vila se trobàs y se tenès a la menuda tot lo que era de conveniència dels pobres de dita vila, com ho deuen fer totes las universitats que tenen govern y política”*. Doncs, arrendar la privativa de la venda d'un seguit de queviures, els més bàsics per a la vida, garantint als arrendataris un benefici mitjançant un recàrrec sobre aquests. Cosa que feien totes les universitats al garantir un marge de benefici als arrendataris sobre els

preus de compra, encara que no es fessin servir els noms que emprà la Universitat de Capellades: *petxo* (pel *pecho* castellà, cal suposar), *tatxa* (per taxa) o tall. Resumint: encara que es parli de taverna, fleca o tenda de queviures, no és *“perquè arrendàs las ditas cosas sinó perquè los particulars de dita vila estassen provehits y tinguessen lo menaster per son sustento”*, la qual cosa els obliga a imposar-se un tall (un recàrrec), ja que en cas contrari, *“molts anys hi havia hagut (que) no se hauria trobat qui hagués provehida y arrendada la dita fleca, taverna y ayguardent, oli, y demás cosas per no haverhi cosa de profit per lo poch comers de la vila”*. I, tot i amb això, alguns anys no s’ha trobat arrendatari, i es posa l’exemple de la fleca (de fet, en el quadre que hem presentat, la fleca només s’arrenda vuit anys del quinze contemplats).

El tercer bloc és aquell que recull l’explicació dels talls o recàrrecs que la Universitat autoritza de fer sobre els queviures subministrats pels arrendataris. El vi, com es veu en el quadre que hem aportat, és l’article que aporta més ingressos. Hi ha cinc tipus de recàrrecs: un recàrrec de 10 sous per cada càrrega de vi que ven l’arrendatari (sobre el preu de compra, lliure de ports); 18 diners (és a dir, un sou i mig) per cada càrrega de vi de les vinyes dels veïns de la vila, tant de les vinyes de Capellades com les foranes; 2 sous per cada càrrega de vi entrada a la vila per al consum particular; 10 sous per cada càrrega de vi que entrin els veïns, un cop venut el seu; i, per últim, l’arrendatari té la facultat de comprar vi a qui té la intenció de vendre’n a la menuda per 4 sous menys que el que pensa cobrar (no ho diu, però se suposa que és per càrrega). S’aporta un càlcul dels ingressos que això comporta a l’arrendatari. Només s’aporta el càlcul dels dos primers conceptes: 300 càrregues venudes per l’arrendatari, més 1.400 càrregues de la collita dels particulars, amb els seus respectius recàrrecs, donen un total de 255 lliures. Un import superior en un 62% a la mitjana dels tres arrendaments que coneixem, a la qual cosa encara cal sumar els ingressos dels altres tres conceptes. No es pot dir, precisament, que a l’arrendatari del vi no li sortís a compte l’arrendament.

Pel que fa a la fleca, se li permet a l’arrendatari, el qual està obligat a donar pa blanc i moreno, un recàrrec de 10 sous per cada quartera de blat (cal interpretar que fa referència a la farina) que pastí. Es calcula un consum de 100 quarteres, la qual cosa fa uns ingressos de 50 lliures; més del triple de la

mitjana dels arrendaments que coneixem (hem obviat el de 1650, per ser inferior a un any i d'un import atípic). No es pot dir que no deixés marge, una altra cosa és que donés per a viure si no es tenien altres ingressos. Pel que fa als altres articles: 2 sous per quartà d'aiguarent; 2 sous per quartà d'oli (es calcula un consum de vint-i-cinc càrregues); 8 sous per quartera de civada; i 6 o 8 diners per lliure de valor de la pesca salada, per sobre del preu que els forasters venen a la plaça (el forasters no poden vendre a la plaça si no és pagant cert recàrrec a l'arrendatari). La cansalada i el tabac no tenen recàrrecs, la primera perquè es considera que forma part de la carnisseria, sobre la qual el paborde no té drets, i el tabac perquè s'arrenda sempre amb altres articles que ja el tenen, el recàrrec.

Per tot plegat, el síndic de la Universitat conclou que *“no ha ni pot liquidar cosa alguna en favor de la part altra del que pretén en la present causa”*. Ara ens cal veure que opinà la Reial Audiència.

La resposta vingué quasi quatre anys després, exactament el 7 de gener de 1675, mitjançant una reial provisió del doctor Joan Baptista Pou i Julià. En ella s'establia una indemnització o liquidació de 1.909 lliures 10 sous, l'import dels arrendaments municipals efectuats entre el 31 de maig de 1661, data de l'inici del procés, fins al 20 d'agost de 1672, data en què, segons dirà l'escrit que esmentarem tot seguit, *“és estat declarat y donada llicència (h)a esta part per proveir y tenir provehidas de tots aliments sens incorrar a penas ni arrendaments alguns”* (hem de reconèixer que no entem la darrera afirmació).⁴⁷ La Universitat respon amb un escrit del 21 de gener d'aquell mateix any, en què repeteix els arguments que ja ens són coneguts. Nega l'obligació de pagar l'import reclamat, admet que com a màxim se li pot reclamar l'import dels arrendaments efectuats entre el 31 de maig de 1661 (data d'inici del plet) i el 24 d'octubre de 1665 (data de confirmació de la sentència) i que la responsabilitat de tot plegat la té el paborde per no *“prendre la dita pcessió y posarse a vendra en dita vila”*. Es tanca l'escrit repetint que la Universitat l'únic que ha fet és imposar-se un plus sobre els aliments per garantir l'abastament públic, plus

⁴⁷ L'import és inferior, malgrat mancar-hi dos anys, al del quadre que hem presentat; possiblement l'apoderat del paborde havia inflat les xifres.

que quantifica en 300 lliures/any (xifra que s'ajusta bastant a la presentada en el nostre quadre, tenint en compte que falta l'import d'alguns anys).

Amb data 15 d'octubre de 1676 el doctor Jeroni de Magarola confirmava la provisió i establia que fossin reservats els arrendaments dels anys 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666 i 1668 per fer la liquidació de les 1.909 lliures 10 sous. Hem de reconèixer que no entenem perquè s'havien de reservar precisament aquests anys, ni la pròpia reserva, ja que és un fet que la Universitat no disposava d'aquesta quantitat. Pel que direm més endavant, no hi ha cap dubte que la Universitat anà pagant. Paral·lelament es produí un fet cabdal, encara que no finalitzà el plet, la signatura, el 8 de gener de 1680, d'una concòrdia entre el paborde del Penedès, aleshores Lluís de March, i la Universitat de Capellades.

La concòrdia del 8 de gener de 1680

Com venim dient, el 8 de gener de 1680 March i la Universitat signaven una concòrdia (vegeu l'annex número 2). En farem un resum, seguint els deu capítols en què es divideix.

- 1) Els síndics (Jacint Aguilera i Pau Puigjaner, que tenen uns poders del 5/II/1670), en nom de la Universitat demanen i supliquen que el paborde cedeixi, transfereixi i transporti tot i qualsevol dret de botigues, tavernes, fleques i altres; volen que ho faci en nom propi i dels seus successors. El paborde concedeix.

- 2) Demanen la transferència del privilegi de poder imposar recàrrecs sobre les carns i altres emoluments (mercaderies). Concedeix el paborde amb les següents condicions: a) cada any han de demanar llicència. Si els quinze dies anteriors a la imposició el paborde es troba en dita vila o a mitja hora d'aquesta, se li ha de demanar, la qual cosa serà concedida sempre i quan es faci constar que els ingressos no són suficients per pagar les despeses, quitar o lluir censals, desempenyorar el molí fariner (tenia alguna cosa a veure aquest empenyorament amb la indemnització pagada a Ermengol de Barutell?), i continuar la construcció de l'església i el seu altar.

- 3) Les penes als contraventors de les tabes d'arrendament es posaran en nom del paborde i es repartiran en tres parts iguals: a) paborde; b) arrendatari; i c) acusador; més sis sous per al mostassaf o batlle executor de les penes. I que els jurats puguin posar penes fins a vint-i-cinc lliures. Concedit pel paborde amb les següents condicions: a) que es posin en nom del paborde quan es trobi en la jurisdicció o a mitja hora de camí i en absència, amb permís del batlle; b) només podran posar pena en cada cas fins a vint-i-cinc lliures, quantitat que només podrà variar el paborde o el seu batlle; i c) les tabes seran signades pel paborde, trobant-se en la jurisdicció o a mitja hora, o per seu batlle, en absència d'aquell.

- 4) Demanen poder delmar i tascar en garba. Se'ls concedeix.

- 5) La Universitat no impedirà que el paborde i els seus successors puguin vendre a la menuda o d'altra manera el vi de la seva collita, sense impositcions municipals. No podrà el paborde vendre en dita vila i terme cap tipus de gra de la seva collita o censos a la menuda, sinó sols a quarteres i mitges quarteres. Els arrendataris del paborde sí podran vendre vi a càrregues, mitges càrregues i barralons, però no a la menuda, i grans a quarteres i mitges quarteres; sense impositcions municipals. Concedit pel paborde.

- 6) Proposta econòmica de la Universitat: crear a favor del paborde una pensió de censal de 100 lliures/any (2.000 lliures de capital),⁴⁸ la qual serà ingressada anualment a la Taula de comuns dipòsits de Barcelona per ser gastades en necessitats de la Pabordia del Penedès; passats els deu anys, es redimirà el censal de 300 en 300 lliures, fins a un total de

⁴⁸ Cal entendre que qui posa el capital és el paborde, d'altra banda no s'entendria l'operació, especialment el fet que el paborde proposi que el capital redimit resti a la Taula de comuns dipòsits de Barcelona per a despeses de la Pabordia.

1.600 lliures, quedant un import de 400 lliures que generarà un cens irredimible de 20 lliures/any. Càlcul:⁴⁹

10 primers anys: $100 \times 10 = 1.000$ lliures

11è-15è any: $85 + 70 + 55 + 40 + 25 = 275$ lliures

A partir del 16è: 20 lliures/any

Proposta econòmica del paborde: pagar al paborde anualment durant catorze anys una pensió de 50 lliures (1.000 lliures de capital). A partir del 15è any la pensió augmentarà, ja que el capital haurà pujat a 3.000 lliures, les quals podran ser redimides de 300 en 300. A partir del 23è any quedarà un capital de 400 lliures que produirà un cens irredimible de 20 lliures/any. Les quantitats redimides, és a dir les 2.600 lliures, romandran a la Taula de comuns dipòsits de Barcelona per a despeses de la Pabordia del Penedès. Càlcul:

14 primers anys: $50 \times 14 = 700$ lliures

15è-22è any: $135 + 120 + 105 + 90 + 75 + 60 + 45 + 30 = 660$ lliures

A partir del 23è: 20 lliures/any

Conclusió: La proposta de la Universitat representava pagar durant els primer 22 anys un total de 1.415 lliures ($1.000 + 275 + 140$), 64,3 lliures/any. La del paborde implica pagar en el mateix període 1.360 lliures ($770 + 660$), 61,8 lliures/any. Així, doncs, hi ha un lleuger estalvi per part de la Universitat, però amb uns certs canvis respecte a la seva proposta: a) el capital inicial aportat pel paborde disminueix, desplaçant-lo als darrers vuit anys; b) el paborde no es compromet a gastar els imports de les pensions ens despeses de la Pabordia; c) el gruix de la càrrega financera anual de la Universitat es desplaça als darrers vuit anys (de fet, aquest és l'argument esgrimit pel paborde per justificar el canvi proposat); i d) el paborde es compromet a gastar el capital aportat en despeses de la Pabordia. En aparença, sembla que les dues parts en

⁴⁹ Cal dir que ni descomptant del primer any la reducció de les tres-centes lliures, cosa que no fa el darrer capítol de la concòrdia, no s'assoleix la reducció prevista; en la proposta de la Universitat resten cinc-centes lliures i no quatre-centes, i en la del paborde, sis-centes i no quatre-centes.

surtin beneficiades. En tot cas, com mostra el punt desè, la proposta del paborde és l'acceptada.⁵⁰

- 7) El paborde, mitjançant decret de l'abat i capítol, confirma tots els privilegis anteriors i l'establiment d'aigua, en concret els de Josep de Planella (3/I/1630) i Francesc Pasqual (28/V/1646), pabordes anteriors. Sens perjudici del cens que ve pagant la Universitat.
- 8) Pena de 1.000 lliures a la part que no respecti la concòrdia. Dipositades a la taules de comuns dipòsits.
- 9) Les dues parts renuncien al plet en curs, sens perjudici dels interessos en la liquidació pendent. Aquest capítol generarà problemes, com veurem.⁵¹
- 10) La Universitat lliurarà al paborde, a casa seva, durant catorze anys 50ll/any; a partir del 15è 150ll, amb una reducció del censal de 300 en 300 lliures (la qual cosa implica una reducció proporcional de la pensió); i, finalment, quedarà un cens perpetu de 20 lliures/any. Les 2.600 lliures redimides quedaran dipositades a la Taula de comuns dipòsits per a necessitats de la Pabordia del Penedès.

⁵⁰ En tot cas, l'acord implicava un augment de la disponibilitat de diners per part de la Universitat, de 1.000 lliures el 1680 i 2.000 lliures més quinze anys més tard. És difícil deslligar això de l'endeutament que sens dubte hagué d'assumir la Universitat per pagar la indemnització a Barutell, de la qual el 1680, és a dir tres anys després de la sentència confrimatòria, ja se n'havia pagat un total de 1.689 lliures 10 sous, import impossible de pagar amb els ingressos ordinaris de la vila.

⁵¹ En el text de la concòrdia que reproduïx l'expedient estudiat se subratllen les parts que seran interpretades de manera diferent per March i la Universitat: "tant dits síndichs en nom de dita universitat y singulars de aquella com encara dit lltre. Señor Paborde de Panadès en nom de dita sa Pabordia renuncian a la dita litte y causa intentada y a la prosequió de aquella (...) no entenent emperò en virtut de la present concòrdia perjudicar als interessats en la causa de liquidació pendent ans bé aquella se prosequesca y en virtut del present declaran per qualsevol temps per haverho demanat axí los interessats". March farà servir aquest paràgraf per defensar que renuncià com a paborde, però no com a particular i que, per tant, també és part interessada en la resolució del conflicte. Per la seva part, la Universitat no li coneixerà aquesta dissociació de personalitat.

Signen la concòrdia Lluís de March, com a paborde, Sever Amat i Fèlix Portell pel Monestir, cap dels dos no és l'abat, el qual és Francesc Bernat de Pons (1674-1691), que exerceix molt allunyat de l'abadia; els síndics Jacint Aguilera i Pau Puigjaner; i un llistat de singulars de la vila.

Ras i curt: la Universitat aconsegueix la cessió del dret d'arrendament de la tenda de queviures, la fleca, la taverna i altres establiments i la capacitat d'imposar recàrrecs als queviures i multes als qui no respectin les tabes d'arrendament privatiu, i la confirmació d'alguns altres privilegis; però a un preu no menor: el paborde o els seus arrendataris poden vendre vi i gra procedent dels censos, delmes i altres càrregues a l'engròs dins del terme i, sobretot, la Universitat ha de pagar una significativa compensació econòmica durant els primers vint-i-dos anys. A més, cal sumar-hi l'estricta control que exercirà el paborde o el seu batlle sobre els ingressos municipals.

El que aconsegueix la Universitat no és res que no estigués fent ja, encara que amb una autorització qüestionada, o que no fessin la major part d'universitats catalanes; però el preu que haurà de pagar ens sembla que no era habitual, sobretot en les universitats de jurisdicció reial, les quals establien acords molt menys onerosos amb el Reial Patrimoni (Batllia General). A més, cal sumar-hi la indemnització a Ermengol de Barutell, que es repartia a mitges amb Lluís de March. I, encara més i com ja hem anunciat, la signatura de la concòrdia no evità que el procés seguís.

Abans de referir-nos-hi, hem d'explicar que el 1683, si no abans, la Universitat ja arrendava els drets cedits pel paborde del Penedès d'acord amb les noves condicions. És dir, allò que arrendava no era la imposició d'un recàrrecs sobre els queviures, sinó la seva venda privativa, dels que ja coneixem més alguns altres: pa, oli, ordi, civada (més el dret de mesura dels grans), vi, aiguardent, glaç, cansalada, tabac, pesca salada (que inclou també plats, escudelles, tota mena de tintes, sal, pebre, salses, perdigons, pólvora, sucre, cotó de blens, sabó, claus, formatge i arròs), més la imposició de pallols concedida per la Batllia General del Principat, és a dir, la custòdia dels grans dels venedors. Els arrendaments se segueixen fent per un any, exceptuat el de la pesca salada, que en dura tres, i ara van del 22 de gener d'un any fins al 21 de gener del

següent. Els recàrrecs se substitueixen pel marge de guany que li és permès a l'arrendatari, l'import del qual, en general, és exactament igual a la imposició anterior. Ja ho havien dit els jurats i el síndic uns anys abans, sense aquest plus no hi ha qui arrendi i, a més, els arrendataris ja s'havien acostumat a uns determinats ingressos, no era qüestió de minvar-los i arriscar-se a quedar sense arrendaments i, per tant, sense subministraments bàsics.⁵²

El litigi per les 220 lliures pendents de liquidació

El 1687 moria Ermengol de Barutell i el Monestir, com a successor seu, cedia els interessos que li poguessin correspondre en la causa de liquidació en què estava implicat l'expaborde, a fra Lluís de March, com a privada persona. En aquella data quedaven per liquidar 220 lliures, les altres les havia cobrat Barutell i cal suposar que li passà la meitat a March, d'acord amb el pactat en la permuta d'oficis que van fer el 1670. Sembla ser que les 220 lliures estaven pendents de cobrar des de 1680, però Barutell no estigué gaire diligent, potser per la seva avançada edat o perquè considerava que la quantitat no mereixia nous enrenous. En tot cas, així que morí, March presentà una súplica a la Reial Audiència perquè es fes efectiva la quantitat en qüestió. Jaume de Potau, membre d'una nissaga de nobles que es remuntada a la Guerra dels Segadors, ell mateix havia esdevingut noble tres anys abans, en una reial provisió del 2 de juliol de 1688, establí que s'executés l'esmentada quantitat.

La Universitat presentà les seves discrepàncies en un escrit del 22 d'octubre de 1688. No reconeix que March hagi rebut cap cessió de Barutell, diu no tenir constància que l'abat i convent siguin els hereus de Barutell i que, en l'acta que ha presentat March, el Monestir no li fa cessió de les 220 lliures. Afegeix que ja es va satisfer March amb la concòrdia de 1680 i que la reserva de drets que es fa en aquesta és a favor de Barutell i els seus hereus, no pas de March. I, finalment, recorda l'aportació econòmica feta per la Universitat arran de la concòrdia. Per tot plegat, demana que se li commutin les 220 lliures.

Els arguments de la Universitat devien fer forat, perquè el març de 1690, la data la deduïm d'una acta del Consell ordinari de la vila, a la qual farem

⁵² Vegeu RIBA i GABARRÓ, Josep (1995). L'autor s'equivoca, però, al atribuir la jurisdicció de Capellades a l'abat de Sant Cugat del Vallès, Francesc Bernat de Pous (per Pons), p. 351.

referència tot seguit, Miquel de Calderó, qui havia esdevingut cavaller uns vint anys abans, declarà en una reial provisió que la Universitat només havia de fer efectives 110 lliures. Calderó devia considerar que només li pertanyia a March la meitat cedida per Barutell el 1670. No cal dir que March no s'hi conformà, com veurem per l'acord que prendrà el Consell ordinari el maig de 1690. Coneixem, per un escrit del 17 d'abril de 1690, els arguments que farà servir. En referència a la concòrdia, dirà que va renunciar al litigi en curs en nom de la Pabordia, no en nom propi. Afegeix que en aquella, quan es parla de la causa en curs, es parla en plural de no perjudicar els interessats, de la qual cosa es dedueix que es referia també a ell. I, a continuació, s'afirma quelcom que no deixa de ser contradictori amb l'antecedent, que quan se signà la concòrdia la Universitat no coneixia l'acord entre ell i Barutell. Si no coneixia l'acord, per què s'havia de preveure la no lesió dels interessos d'ambdós? L'objectiu, òbviament, és que no s'apliqui la reial provisió reduint la liquidació a 110 lliures.

Com acabem de dir, el Consell ordinari de la vila, reunit el 2 de maig de 1690 a la casa de la vila, prèvia autorització del batlle, Jacint Aguilera, acordarà seguir el plet (vegeu l'annex número 3). A la reunió, a part del batlle i dos jurats, hi participen vint-i-tres persones. Totes elles acordaren nomenar Jeroni Planes, notari causídic de Barcelona, síndic, per tal que continués davant la Reial Audiència el plet amb Lluís de March. Per la qual cosa, el Consell demanà l'autorització o decret del batlle, el qual s'inhibí i digué que ho passaria al paborde, és a dir, a Lluís de March. Certament, no deixa de ser una paradoxa que hagués de ser una de les part querellades la que autoritzés l'altra a querellar-se amb ella. Però així eren les coses. El paborde del Penedès era senyor jurisdiccional de la vila del Penedès i, com a tal, tenia facultats per, entre d'altres coses, immiscir-se en el funcionament de la Universitat; les mateixes que van permetre a Ermengol de Barutell, trenta anys abans, disputar els arrendaments municipals a la vila.

Per què Lluís de March s'entestà a no perdonar ni una lliura a la Universitat? Podem entendre el capteniment d'Ermengol de Barutell: intentava restaurar, per dir-ho d'alguna manera, la seva autoritat, recuperant el dret a mantenir els seus privilegis com a senyor jurisdiccional, és a dir, a cedir mentre li plagués determinats drets a la Universitat. Ho aconseguí, però no tenia cap alternativa

al que venia oferint la Universitat als habitants de Capellades, no tenia cap intenció d'arrendar aquests drets a particulars. Per això, un cop recuperada la seva prerrogativa, gràcies a la sentència de Miquel de Cortiada, allò que intentà fou una compensació econòmica pels anys transcorreguts. L'aconseguí, encara que reduïda a la meitat, en cobrà la major part, i tot indica que no es mostrà gaire bel·ligerant pel que fa a la quantitat pendent. Però March es plantejà exprimir la Universitat fins la darrera lliura, malgrat haver aconseguit una concòrdia àmpliament favorable als seus interessos. Sens cap dubte, el paper d'advocats i apoderats no devia ser menor en aquest afer, ja que el perllongament del contenciós els garantia més ingressos. Però creiem que el principal element explicatiu és la voluntat de March de reforçar la seva autoritat; de fet, Barutell ja no era paborde i el seu pols amb la Universitat era tota una altra cosa. Si March cedia, podien obrir-se esclatxes gens desitjables. Per últim, malgrat que Barutell i March no aconseguiren tot el que pretenien, en el substancial aconseguiren el decantament de la Reial Audiència al seu favor. No podem discutir el rigor jurídic de les sentències, en concret la de Miquel de Cortiada, però és una obvietat dir que aquestes no estaven exemptes d'un determinat contingut de classe. Hem tingut especial interès en esmentar el caràcter noble dels jutges d'aquell òrgan jurisdiccional. Més enllà de la interpretació de la llei i, sobretot, dels arguments de la Universitat, no podien posar en qüestió un ordre social i jurisdiccional del qual n'eren beneficiaris directes. La Universitat de Capellades ho tenia molt difícil, hagué de pagar un preu força elevat, a part de les despeses judicials que no hem pogut quantificar. Tot plegat formava part d'una estratègia per tenir subjectada jurisdiccionalment la vila.

ANNEX NÚMERO 1: Acta de la reunió del Consell del 8 de juny de 1656

Convocat lo Concell de la vila de Capellades fora de la casa de la vila ahont se acostuma de ajuntarse ab (autorització) del fra Francesch de Mongay com a secretador elegit y anomenat per lo Iltre. Capitol de St. Cugat del Vallès de la Pabordia de Panadès y en dit nom Sr de dita vila y foren (?) del personal següent:

Jeroni Bas, batlle; Pau Puigjaner; Francesc Querol; Pere Molins, jurat; Antoni Tort; Joan Tort; Josep Thomàs; Josep Romaní; Francesc Fort; Jaume Fossalba; Ramon Mora; Francesc Valtà; Magí Borrell; Martí Joan Reua (?); Josep Borrull; Antic Tiana; Bartomeu Aguilera; Francesc Thomàs; Damià Farrés; Francesc Pasqual; Cristòfol Albareda; Silvestre Valtà; Pere Puigjaner; Nicasi Bas.

Primerament per dit sr mongay en dit nom fonch revocat a la vila de Capellades la facultat de poder arrendar los arrendaments de la fleca taverna y carnisseria y altres arrendaments

Mes per dit sr mongay fonch concedit a la vila de Capellades que (...) dita vila y la pobra gent no pot abastar en pagar les contribucions y allotjaments de soldats y altres gastos se offerexen los concedeix durant son beneplàcit la facultat de poder arrendar los arrendaments que vuy acostumen de arrendar ab lo modo que arrendaven

Mes los concedís que puguen posar pena als qui faltaran a concell de vint sous per cada vegada per cadahu (...) que sen y tocada la campana, pena executadora pel senyor batlle.

Signa l'acte Jaume Pau Texidor, notari públic de Piera.

ANNEX NÚMERO 2: Concòrdia entre la Universitat de Capellades i fra Lluís de March, paborde del Penedès, del 8 de gener de 1680

1. Primo perquè la present concòrdia tinga son degut effecte fonch presentat per part de la Universitat y singulars personas de dita vila y terme de Capellades ço, per Jacintho Aguilera y Pau Puigjaner síndichs procuradors y actors constituïts y ordenats per las avall scrites y altras cosas per los jurats Universitat y General Concell de la dita vila y terme de Capellades y singulars de aquella segons que de dit son poder consta ab acte publich rebut y testificat clos y subsignat per lo discret Agustí Gelabert notari publich de la vila de Igualada y escrivà dels negocis del Concell de dita vila de Capellades en diada de sinch de febrer mil sis cents setanta al lltre. y Molt Rnt. Señor fra Lluís de March Paborde de Panadès, y en dit nom señor de dita vila y terme de Capellades en (...) ab los pactes deu tenir dita concòrdia pera que dit lltre. Señor Paborde de Panadès mire veja y regonega lo contengut en ell y en quiscun de sos capitols anyadint y disminuhint en quiscun de aquells allò que aparra més stilòs a les parts lo qual vit y reconegut quant al primer capitol en lo qual los sobredits sindichs en nom de dita Universitat demanan y suplican que lo dit lltre. Señor fra Lluís de March com á Paborde pedit cedesca transferesca y transporte tot y qualsevol dret de tendas tavernas fleques y altres de que en virtut de las quals provisions té adquiridas per sa Pabordia la qual cessió y transportació volan fassa no sols en nom de Paborde pedit però encara de sos successors en la Pabordia de Panadès al qual capitol dir lltre. Señor Paborde de Panadès expressament convent y promet servir aquell (...) ab las clausulas de extracció de domini promesa de lliurar pocessió de las ditas cosas ab facultat de poder la prendre de pròpia auctoritat ab clàusula de constitut cessio de drets y actions contitutió de procuradors com en cosa pròpia clàusula de intima y altras necessàrias y en semblants posar acostumadas y ab jurament llargament.
2. Item volan dits sindichs en nom de dita Universitat y singulars personas de aquella que dit lltre. Señor Paborde de Panadès los transferesca en

favor de dita Universitat qualsevols privilegis avuy lo dia present adquirits y que per avant pot adquirir de poder imposar sobre les carns y altres mercaderias de dita Universitat conforme aquellas té concedidas y se li podan concedir en virtut de privilegi, o, privilegis á ell o al monestir concedits lo qual vist y regonegut per dit Iltre. y Molt Rnt. Señor fra Lluís de March Paborde de Panadès los concedeix llicencia y facultat als jurats y Universitat de la vila y terme de Capellades pera poder imposar sobre de las carns y demes emoluments de la dita vila y terme de Capellades demanant empero dita llicencia y facultat quiscun any no trobantse dit Iltre. Señor Paborde en dita vila o terme ab batlle de dit Iltre. Señor Paborde empero que si per lo espay de quinse dias entes de (...) dits emoluments se trobare dir Iltre. Señor Paborde en dita vila o terme o mitja hora distant de aquella que en tal cas se demane dita llicència á dit Señor Paborde la qual llicència dits respectivament hagen de concedir sempre y quant sels farà constar que los emoluments de dita Universitat no abastassen á poder pagar los gastos y càrrechs de aquella y axí mateix si no bastassen pera quitar y lluir los censals pateix dita Universitat y per poder desempenyar lo moli fariner que se empenyat y pera poder continuar la fàbrica de la Iglésia que te comensada y també lo altar de ella.

3. Item suplican dits síndichs en nom de dita Universitat a dit Iltre. Señor Paborde que las penas contra los que contrafaran a las disposicions de las tabbas o capitols de ellas se tengan de posar en nom de dit Iltre. Señor Paborde repartidoras en tres parts iguals aplicadoras ço és una part per dit Iltre. Señor Paborde altre per los arrendataris y altre per lo acusador y ultra de ditas penas se tinga de pagar sis sous de moneda corrent barcelonesa al mostasaf o batlle faran la exequió per sa dieta y axí mateix que los jurats de dita universitat pogan individuar la quantitat de las penas fins en vint y sinch lliures y no excedir en aquellas lo qual vist mirat y regonegut per dit Iltre. Señor Paborde de Panadès ve be en aquell ab las modificacions següents ço és que las ditas penas se tingan de posar en nom de Paborde com se demana trobantse present dit señor en sa jurisdicció y districte o mitja hora de camí distant de aquella

en nom del qual en sa absència imposarà son Batlle si y segons individuaran la quantitat de aquellas los jurats de dita vila fins a la quantitat de quinze lliuras per quiscuna pena y no més avant y estiga ad sibitum y ma del dit Señor Paborde y de sos successors y en sa absència de son Batlle lo augmentar la quantitat de cada una de ditas penas de tot lo que los apareixerà y ben vist los serà firmant las tabbas lo lltre. Señor Paborde com á Señor trobantse present en la jurysdició y districte o a mitja hora de cami disntant de aquella com esta y en sa absència son Batlle la reparticio empero y aplicació de las quals penas se fasse coms e demane.

4. Item Volan y concentan los dits sindichs en nom de dita Universitat que lo dit lltre. Señor Paborde de Panades son Señor natural y successors seus en dita Pabordia pugan los sia licit y permès den del dia de la firma de la present concòrdia en avant podent delmar y tascar en garba sens contradició alguna lo qual vist y regonegut per dit lltre. Señor Paborde expressament convent segons y com se li es concedit y atorgat.

5. Item Prometen dits síndichs en nom de dita Universitat y singulars de aquella que no faran contradició alguna en vendre dit lltre. Señor Paborde de Panadès y successors seus lo vi de la cullita a la menuda y del modo á ell ben vist sens que dita Universitat pugua contradir ni imposar sobre ell cosa alguna no emperò pugua ni sia lícit ni permès al dit lltre. Señor Paborde que vuy és y per temps serà vendre en dita vila y terme ningun genero de gra de la cullita y censos a la menuda sinó sols a quarteras y mitjas quarteras en cas emperò que dits fruyts arrendàs dit lltre. Señor Paborde que en tal cas dit arrendatari no pugua vendre a la menuda emperò sí aquell voldrà vendre a càrregas y mitjas càrregas y a barretons pugua vendre liberament sens imposició alguna y axí mateix los fruyts y demás de sa cullita entenen en los grans quarteras y a mitjas quarteras tant solament lo qual vist mirat y regonegut per dit lltre. Señor Paborde de Panadès expressament convenen aquell si y segons és demanat y promet.

6. Item Prometan dits síndichs en nom de dita Universitat y singulars de aquella al dit Iltre. Señor Paborde de Panadès y a sos successors en dita Pabordia que per la transportació dels sobredits emolumens gràcias y privilegis dalts ja referits y ab altre capítol sels concedirà li donaran en nom de Paborde Panadès y com a tal señor de dita vila y terme de Capellades y a sos successors a dita Pabordia dos milia lliuras ab lo modo y forma següent ço és que encontinent estaran dits síndichs y Universitat en pcessió de dits emoluments lin crearan una annua penció de censal de cent lliuras irredimibles per lo espay de deu anys la qual penció per lo dit termini li deposaran en la taula dels comuns depòsits de la Ciutat de Barcelona dita y escrita al Iltre. Señor Paborde de Panadès qui vuy és y per temps serà y ques trobarà possehir dita Pabordia y axí mateix aquellas pencions discorregudas per lo espay de dits deu anys que seran cent lliuras quiscun any tinga dit Iltre. Señor Paborde y sos successors en dita Pabordia de esmersar aquellas per y en augment de dita Pabordia de Panadès en part neta (?) y segura a solta de hu dels notaris de la present Pabordia (...) y que aquella penció annual ó pencions tinga dit notari de solta portanhi una fe del Illustrysim y Reverendíssim Señor Abat y de son Iltre. Capítol cellada ab lo cello de dit Imperial Monestir y referendada per son secretari asseverant ser (...) y segur lo dit esmers la qual penció quiscun any se té de depositar com és dit y finit lo dit termini dels dits deu anys puga y tinga actió dita Universitat de quitar y redimir dita penció fins a vuytanta lliuras de tres centas en tres centas lliuras emperò les restants vint lliures dega y hage de correspondrer dita Universitat a dita Pabordia de Panadès ço, a son Paborde qui vuy és y per temps serà perpetuament com a cens irredimible lo qual vist mirat y regonegut per dit Iltre. Señor Paborde de Panadès concent en aquell ab la modificació següent ço és que conciderant en primer lloch que aquellas cent lliuras que dita Universitat ofereix donar cada any per espay de deu anys prenan forma de mil lliuras y que passats y complerts dits deu anys pagava a dit Iltre. y Molt Rnt. Señor Paborde de Panadès un censal de cent lliuras de annua penció ab dos milia lliures de propietat que juntas ditas dos milia lliuras ab las mil que diu han de depositar per espay de deu anys fan la suma de

tres mil lliuras convé y concert dit lltre. y Molt Rnt. Señor Paborde de Panadès per lo amor y desitx que té del major benefici de tant grans vassalls com los de Capallades se beneficien dels útils y emoluments y que sols li paguen de annua penció sinquanta lliuras cada un any per espay y temps de catorze anys comptadors des del dia de la firma de la present concòrdia y transacció y finits dits catorse anys dega pagar dita vila y Universitat de Capallades al lltre. y molt Rnt. Señor Paborde de Panadès qui vuy és y a sos successors en dita Pabordia cent cinquanta lliuras de annua penció y en las que dita Universitat vulla lluir dita annua penció de cent cinquanta lliuras la qual es la propietat de tres mil lliuras a quel las puga lluir y quitar de tres centas en tres centas lliuras fins a la quantitat de quatre centas lliuras las quals han de restar carregades perpetuament sobre dita vila y Universitat de Capallades a favor de cens inlluible y irredimible ab annua penció de vint lliuras cada any las quals quatra centas lliuras per pacte exprés entre las ditas parts y no de altra manera passen de la naturalesa de censal a la de cens irredimible com està dit y las dos mils sis centas lliuras restants hagen de depositar los jurats o síndich de la vila y Universitat de Capallades de tres centas en tres centas lliuras com esta dit en la taula dels comuns depòsits de la Ciutat de Barcelona dits y escrits al lltre. y Molt Rnt. Señor Paborde de Panadès ques trobarà en dit temps pcessor de dita Pabordia lo qual señor Paborde no puga llevar dit diner de dita taula sinó a fi y efecte de esmersar aquell á obs de dita Pabordia y que ab orde en escrits del Illustríssim y Rn. Señor Abat y Capítol dega soltar lo notari de la present Concòrdia la cantitat o cantitats deposades per dita Universitat en dita taula de Barcelona perquè aquellas se pugan esmersar en la forma sobredita.

7. Item Suplican dits síndichs en nom de dita Universitat y singulars personas de aquella al dit lltre. y Molt Rnt. Señor Paborde de Panadès sia servit de concertiment y autoritat y decret del Illustríssim y Rnt. Señor Abat y Molt lltre. Capítol de dit Monestir lloar aprobar ratificar y confirmar tots los privilegis concessions y stabliment de aygua concedits y atorgats a dita Universitat de dita vila de Capallades axí per fra Joseph

de Planellas als trenta de Janer mil sis cents trenta per fra Francesch Pasqual als vint y vuyt de Maig mil sis cents quaranta sis com per qualsevols altres antecessors seus en dita Pabordia de qualsevol temps altrás fins lo dia present en los actes de pcessions que dits Señors Pabordes han pres de dita vila y terme lo qual capitol vist y regonegut una y moltas vegades per dit lltre. Señor Paborde de Panadès fent emperò lo dit lltre. Señor Paborde estas cosas y tot lo contengut en la present transposició y concòrdia de y ab exprés concentiment y ab auctoritat y decret del lltm. y Rn. Señor Abat y Molt lltre. Capítol de dit Monestir (...) concentint auctorisant y decretant de son grat y certa siència per ell y los seus en dita Pabordia successors lloa aproba rattifica y confirma tots los dits privilegis concessions y stabiment de aygua a dita Universitat de dita vila de Capallades concedits ab scripturas públicas y no privadas per dits fra Joseph de Planella y Francesch Pasqual en los dias y anys de sobre mentionats y specificats com per qualsevols altres antecessors en dita Pabordia de qualsevol temps altrás fins lo dia present ab los dits actes de pcessions presas de dita vila y terme per sos antecessors y en quant menester sie aquells y quiscun de aquells de nou atorga y concedeix als dits jurats y Universitat y singulars personas de dita vila de Capallades presents absents y esdevenidors sens perjudici del cens aque fins assí pagan y han acostumat pagar y promet aquells y quiscun de aquells y tot lo contengut y expressat en la present transacció y concòrdia en tot temps tenir y haver per ferm y agradable y fermes y y agradables y contra aquells ni algú de aquells ni del contengut y expressat en la present transacció y concòrdia no fer ni venir per ninguna causa o rahó per lo que ne obliga tots los béns reddits y emoluments de dita Pabordia mobles e immobles y renunciant quant en asso a tot y qualsevol dret o lley que contra de las ditas cosas valer y ajudar le poguessen en qualsevol manera y ab jurament largament.

8. Item suplican dits síndichs en dit nom que peraque totas las cosas en la present transacció y concòrdia contengudas tingan sa validitat imperpetuum duradora (...) caygan en pena de mil lliuras qualsevol de

les parts que efectivament apartarà de la present concòrdia per medi de litte o plets y que axí mateix tinga de depositar dita quantitat de dites mil lliuras la part contrafahent en la taula dels comuns dèposits de la ciutat de Barcelona a la part altre dita y escrita sens solta lo qual vist y mirat y regonegut per dit lltre. Señor Paborde de Panadès se concedeix ab la forma se demana sens contradicció alguna.

9. En virtut del qual y demás assendents capítols tant dits síndichs en nom de dita Universitat y singulars de aquella com encara dit lltre. Señor Paborde de Panadès en nom de dita sa Pabordia renuncian a la dita litte y causa intentada y a la prosequió de aquella fentse pacte firmíssim unanimiter et vitudiariament y ad juicem de no mes prosseguir ni continuar aquella de nou intentarne per las causas y rahons sobreditas antes (...) y á altres qualsevols que en la present transacció y nova concessió specificarse se pogués impositantse ad juicem las sobreditas parts silenci y callament perpetuo intimant y notificant al actuari o actuaris de dita causa que a sola inspecció de la present concòrdia y nova concessió tasse cancelle y annulle tots y qualsevols enantaments fets per quisquana de les parts res (...) no entenent emperò en virtut de la present concòrdia perjudicar als interessats en la causa de liquidació pendent ans bé aquella se prosseguesca y en virtut del present declaran per qualsevol temps per haverho demanat axí los interessats.
10. Item (...) y com a síndichs predits y per dita Universitat y singulars de aquella presents absents y esdevenidors convenen y en bona fe prometen al dit lltre. y Molt Rnt. Señor fra Lluís de March Paborde de Panadès sobredit y a sos successors en dita Pabordia que per lo termini y espay de catorse anys des del dia de la firma de la transacció y concòrdia en avant comptadors li donaran y pagaran cinquanta lliuras moneda barcelonesa cada un any y aquellas las hi prometen aportar en sa casa pròpia de dita Pabordia dins lo Monestir de St Cugat a son risch y perill y finits dits catorse anys dita Universitat y singulars personas de aquella prometen donar y pagar a dit lltre. y Molt Rvt. Señor Paborde de Panadès qui vuy és y a sos successors en la dita Pabordia cent

cinquanta lliuras de dita moneda de annua penció axí mateix pagadores dons dit Monestir á for y rahó de vint milia per mil preu y propietat de tres mil lliuras las quals puga dita Universitat y singulars de aquella lluir quitar y redimir de tres centas en tres centas lliuras fins a la cantitat de quatre centas lliuras las quals se encarregara dita Universitat y singulars personas de aquella perpètuament sobre los emoluments y demás reddits de dita Universitat y sobre dels béns de las singulars personas de aquella á for de cens inlluible y irredimible prometent pagar per aquellas vint lliuras quiscun any de annua penció ab la forma dalt dita pagadores las quals ditas quatra centas lliuras per pacte exprés entre ditas parts y no de altra manera passen de la naturalesa de censal a la naturalesa de cens irredimible com està dit y les restants dos mil sis centas lliuras promet dita Universitat de depositar aquellas de tres centas en tres centas lliuras en la taula dels comuns depòsits de la ciutat de Barcelona ditas y escrites al lltre. y Molt Rnt. Señor Paborde de Panadès que es trobava en dit temps pocessor de dita Pabordia lo qual lltre. Señor Paborde de Panadès no puga llevar dit diner de dita taula sinó a fi y efecte de esmersar aquell a obs de dita Pabordia y que ab orde en escrits de llm. y Rn. Señor Abat y Capítol dega soltar lo notari de la present concòrdia la quantitat o quantitats depositades per dita Universitat en dita taula perquè aquellas se pugan esmersar en la forma sobredita y per a totes y sengles cosas attendrer servir y cumplir dits síndichs en noms propis jurats y singulars homens de dita Universitat y Concell General de aquella (...).

Signen: Lluís de March, Sever Amat, Fèlix Portell, els síndics Jacint Aguilera i Pau Puigjaner, i un llistat de veïns de la vila.

ANNEX NÚMERO 3: Acta del Consell de la vila del 2 de maig de 1690:

Convocat y congregat lo Concell ordinari de la Universitat de la vila de Capellades del Bisbat de Barcelona en la sala de la casa de la vila situada en dita vila de Capellades en la Plassa pública y mayor de dita vila de manament del honorable Jacintho Aguilera Batlle de dita vila y terme de Capellades per lo Iltre. Sr. fr Lluís de March Paborde de Penadès y Monjo del Imperial Monestir de St Cugat del Vallès y en dit nom Sr de dita vila y terme de Capellades a instància dels honorables jurats de dita vila de Capellades, en la qual convocació y congregació han entervingut y són estats present lo següents:

Primo lo honorable Jacintho Aguilera Batlle predit

Los honorables Francesc Busquer; Fructuós Puigdengolas; els dos jurats.

Cristòfol Albareda, Francesc Homs, Nicasi Bas, Miquel Romaní, Pere Ferrer, Josep Farrera, Francesc Esteva, Joan Sestachs, Felip Valtà, Jacint Prats, Pau Fossalba, Pere Miquel, Mateu Clanxet, Josep Thomàs, Pere Tiana, Francesc Thomàs, Josep Puigjaner, Jaume Puigjaner, Francesc Pinés, Pau Puigjaner, Josep Pinés, Antoni Dort i Sebastià Mora.

Tots los quals axí convocats unànimes y conformes han deliberat que se fasse sindicat llargament a Jeroni Planes notari y causídich ciutadà de Barcelona a fi y efecte de obtemperar la present Universitat a la Real Sentència o provisió feta en lo Procés de la causa que se aporta en la Real Audiència del present Principat de Catalunya a relació del noble Sr Don Miquel de Caldaró en quiscun dret y de dita Real Audiència Sr. (notari Edolons?) en lo mes de mars prop passat del corrent any mil sis cents noranta per y entre dita y present Universitat de Capellades de una part y lo dit Monestir de St Cugat del Vallès ço lo dit Iltre. Sr. Paborde de Penadès de part altra; y per ço en nom de la present Universitat de Capellades per comparèxer en la dita Real Audiència ço devant de dit noble Relator; y allí ahont convinga y manester sia y allí designar dit síndich en nom de la present universitat en inventari per obtemperar a dita Real Sentència o Provisió los arrendaments ço emoluments de dita Universitat de Capellades ço part de aquells equivalents a dit síndich ben vistos, y dit inventari per dit síndich designador prendre aquell en pura comanda y prometrene donar compta y rahó sempre que fora requerit, o, la

present Universitat serà requerida aquí espectarà y convindrà; y per so obliganne tots y sengles béns drets y emoluments de dita y present Universitat de Capellades mobles e immobles haguts y per haver com a deutes fiscals y reals y ab las demás clàusules útils y necessàries y ab jurament llargament supplicant per so a dit honorable Batlle ço al dit Hble. Paborde que sia servit al dit sindicat interposar sa authoritat y decret. Ab que dit honorable Batlle ha respost que ell no volia decretar lo dit sindicat, sinó que se porte al dit Sr. Paborde a decretar (...).

EL CONTENCIÓS DE L'AJUNTAMENT AMB EL MONESTIR I ISIDRE MARGENAT I FATJÓ PEL TRENTÈ DE LA VILA (1737-1763)⁵³

Introducció

Entre el gener de 1762 i l'octubre de 1763 es produïren un seguit d'intercanvis epistolars entre els procuradors dels regidors de Sant Cugat del Vallès i d'Isidre Margenat i Fatjó, pagès de la vila. Ho feren a través de la Reial Audiència que és qui estava dirimint l'enfrontament entre les dues parts. La qüestió no era un tema menor, es tractava de saber si Margenat havia presentat correctament els comptes del cobrament del trentè durant el període 1737-1746 i si devia alguna cosa al municipi.

Una sentència de la Reial Audiència del 13 de setembre de 1758, que, en principi, tancava un procés iniciat el 1751, condemnava Margenat a donar comptes de tot l'administrat entre 1737 i 1746 i a pagar el que hagués pogut quedar pendent, més els interessos; ara bé, a condició que els regidors li tornessin els instruments documentals justificatius dels comptes. La cosa es complicà. Una reial provisió de l'1 de setembre de 1761 parà l'execució de la sentència fins que Margenat no disposés dels documents en qüestió o els regidors juressin que no els tenien. L'advocat de Margenat argumentà que si els regidors feien l'esmentat jurament, el seu representat quedaria indefens.

Naturalment, la cosa no quedà aquí. Dos anys després (les coses judicials anaven lentes, com tindrem ocasió de veure en aquestes pàgines), el procurador dels regidors, Francesc Grau i Mora, afirmava que la dació de comptes que Margenat deia haver lliurat al notari de Sabadell Pau Puigjaner, el qual exercí com a notari de la vila de Sant Cugat entre 1741 i 1747, era plena d'errors i afegia que els documents van quedar en poder d'aquell des de 1761 i que, per tant, els regidors no els tenien. A la qual cosa contestava el procurador de Margenat, Melcior Pallós i Glòria, quasi dos mesos després: qui va treure els documents de l'arxiu municipal van ser els regidors, el 1760 o abans, que van arribar a mans de Margenat, encara que no es diu com, i que aquest els va portar a Puigjaner perquè li fes una còpia autenticada. A la vegada, demanava

⁵³ Aquest article s'ha fet a partir dels següents fons documentals: Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Audiència, Plebs civils, refs. 16.087 i 27.530.

que, a costes de Margenat, es lliurés a la Reial Audiència per incorpora-la al procés judicial la definició de comptes efectuada per Margenat el 4 de setembre de 1742 i autenticada per Puigjaner.

Aquesta darrera petició resulta bastant inversemblant, costa creure que una documentació tan important per al judici, dotze anys després d'haver-se iniciat encara no estigués a mans de la Reial Audiència. D'altra banda, és una documentació que només abasta el període 1737-1741 i sabem que Margenat lliurà a l'esmentat organisme judicial, amb data 28 de maig de 1759, uns comptes molt més complets, als quals ens referirem a bastament més endavant. Sigui com sigui, sabem que el plet encara és viu a finals de 1763, però, malauradament, no coneixem com acaba. En tot cas, això no és un impediment per seguir-ne els detalls fins aquella data i estudiar l'abast d'un contenciós que, com a mínim, durà vint-i-cinc anys. Un contenciós que ens permet endinsar-nos en els comptes municipals d'una vila del segle XVIII, comprovar, un cop més, les males relacions entre l'Ajuntament i el Monestir benedictí, el paborde major del qual era senyor jurisdiccional de la vila, i, finalment, conèixer els tripijocs entorn d'una contribució en espècie que era imprescindible per arreglar un endeutament municipal crònic impossible de cancel·lar amb els ingressos ordinaris. Vegem-ho.

1. La sol·licitud i concessió del trentè

A finals de 1734 o primers de 1735, la documentació de què disposem no ens permet precisar més, l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès sol·licita al rei que li concedeixi autorització per recaptar un trentè (una trentena part) de tots els fruits (a voltes es parla de grans) collits a la vila i de la llenya per als forns locals, és a dir, els forns de pa, calç i ceràmica. L'objectiu és eixugar l'endeutament que pateix la vila, ja que els ingressos ordinaris, que quantifica en 90 lliures (els de la taverna, les fires i la fleca⁵⁴), són absolutament insuficients; de fet i com veurem a continuació, ni cobreixen les despeses ordinàries.

⁵⁴ Hi havia un altre ingrés, el de la carnisseria. És possible que no hi figuri perquè no aportava ingressos al municipi, ja que les trenta lliures que donava aquells anys l'arrendament es destinaven a pagar sengles censos al Monestir (20 lliures) i al paborde major (10 lliures). Arxiu Històric de Sabadell, fons notariais, Pau Puigjaner, E256/1 (arrendament del 9 de setembre de 1741).

La Reial Audiència emet el seu informe favorable el 31 de gener de 1736. No és fins quasi un any després, exactament el 18 de gener de 1737, que el rei concedeix l'esmentat privilegi. El seu text ens permet saber què havia explicat l'Ajuntament. Aquesta institució havia informat que el deute municipal, en forma de censals, pujava l'import de 5.939 lliures 5 sous 10 diners, que les pensions (els interessos) degudes el 1734, d'aquí hem deduït que la sol·licitud és d'aquell any o principis del següent, superaven les 6.000 lliures. La concòrdia que signarà l'Ajuntament amb els creditors un any i mig després ens permet desglossar aquest deute (encara que la quantitat no coincideix, probablement a causa d'algun deute nou o, més probablement, un oblit a l'hora d'escriure la sol·licitud del trentè):

- A l'abat i capítol de monjos del Monestir santcugatenc..... 3.836 lliures
 - A Isidre Margenat i Fatjó (de fet, al seu germà gran Josep⁵⁵).... 2.000 lliures
 - Als obrers de la parròquia de Sant Pere d'Octavià (parròquia local)..... 300 lliures
 - A Pere Canyameres, pagès de la vila..... 100 lliures
 - A Josep Fatjó i Llobateres, masover de Can Domènec i curador de la propietària del censal, Eulàlia Domènec..... 43 lliures
- Total..... 6.279 lliures

Els préstecs del Monestir representen un 61% del total (era habitual i molt destacat des de la Baixa Edat Mitjana el paper de l'Església i especialment el del clero regular en la política de préstecs a les institucions públiques), mentre que Margenat és posseïdor d'un 32%; en definitiva, entre els dos pràcticament monopolitzen el deute de l'Ajuntament santcugatenc.

A més, segueix explicant el document de concessió, cal tenir en compte les despeses ordinàries o obligades, les quals assoleixen un total de 511 lliures 1

⁵⁵ Les 2.000 lliures corresponien a dos censals de 1.000 lliures cadascun venuts el 22 de juliol i el 7 de novembre de 1714 per Pere Joan Marcet del Mas, Gabriel i Josep Vulpalleras i altres pagesos en representació de tots els veïns a Isidre Margenat i Fatjó, pare de Josep, el qual tenia interposat el 1750 un plet contra els hereus dels anteriors, Miquel i Maria Marcet i Francesc Vulpelleres, reclamant el pagament de dinou pensions de cada censal (1.900 lliures) i els interessos i les costes. Els Margenat i Fatjó empraven els dos cognoms (el segon és el de la casa pairal), d'aquí la coincidència entre el pare (el creador del censal) i el fill (el protagonista del contenciós). Vegeu la nota 55.

sou 1 diner. Detallem aquestes despeses, ja que ens permeten saber l'àmbit d'actuació de l'Ajuntament d'una petita vila agrícola del XVIII i les despeses que comporta: 26 lliures per mantenir una esquadra de fusellers, 50 lliures pels serveis que probablement caldrà fer a Sa Majestat, 80 lliures per al mestre de primeres lletres, 18 lliures per a l'escrivà o secretari (encara que un altre escrit parlarà del clavari, qui porta els comptes municipals), 40 lliures per a advocats i procuradors (la qual cosa fa suposar que l'Ajuntament manté algun plet) i, finalment, 297 lliures 1 sou 1 diner per pagar les pensions corrents. Si tenim en compte que els ingressos ordinaris es redueixen a 50 lliures, no sabem perquè s'han rebaixat 40 lliures i ha desaparegut l'ingrés de les fires, el dèficit ordinari anual és de 461 lliures 1 sou 1 diner.

Òbviament, davant aquesta situació, el rei no pot negar una solució, és a dir, no pot negar el cobrament del trentè. Això sí, redueix el termini de vint anys sol·licitat a deu, és a dir, al període comprès entre 1737 i 1746. Cal, però, indicar que el rei admet que una part no menor d'aquest endeutament és responsabilitat seva o de la Monarquia, per dir-ho de forma més precisa. Efectivament, 2.600 lliures d'endeutament (600 a favor del capellà de *Santa Cruz*, que no hem sabut trobar i els 2.000 a favor d'Isidre Margenat), s'havien destinat al manteniment d'un hospital i quarter i remuneració d'oficials i soldats, tot plegat, si hem interpretat bé el text, instal·lat a la Torre Negra, edifici propietat del marquès de Rupit, que anys després passaria a mans de l'abat del Monestir. A més, i tenint en compte les dates dels dos censals de Margenat, 1714, cal interpretar que aquesta despesa estava lligada a les exigències militars del setge de Barcelona.

El rei admet, no sabem si reproduint allò que deia el text de l'Ajuntament, que això complicà extremadament l'existència als santcugatencs. Fa referència a:

la suma estrechez, y miseria en que dicha Villa, su termino, y vezinos se hallavan constituidos, y expuestos, â que se abandonase, y despoblase

*dicha Villa, assi por lo referido con que se les molestaba para el pago de dichas cantidades.*⁵⁶

Sigui com sigui, el rei concedeix el trentè a canvi de les següents condicions: a) els ingressos han de servir per pagar els creditors i les altres despeses de la vila “*y no en otra cosa ni efecto alguno*”; b) la seva percepció ha d'estar a càrrec d'una persona no eclesiàstica i amb garanties suficients, la qual haurà de donar comptes sempre que se li demani, a part de les que doni anualment;⁵⁷ c) l'Ajuntament ha de signar una concòrdia amb els creditors per pagar els endarreriments i redimir o lluir els principals; i d) la recaptació ha d'acabar al cap de deu anys, a no ser que se sol·liciti una pròrroga.

Un cop obtinguda la concessió, la cosa i en principi semblava fàcil, però no ho fou. El Monestir discrepà de la interpretació que en féu l'Ajuntament i li posà un plet.

2. El plet interposat per l'abat, el capítol de monjos i el paborde major

El primer que coneixem d'aquest contenciós, és un escrit del procurador de l'abat i capítol de monjos (des d'ara Monestir, per simplificar), Segimon Compte, del 20 de juny de 1738. En ell s'expressen totes les queixes i reclamacions que la part contrària, l'Ajuntament, intentarà rebatre al llarg dels dos següents anys. Vegem-los:

- Que l'Ajuntament (l'escrit diu Universitat, que és el cos jurídic que formen el conjunt dels vilatans) ha recaptat el trentè de 1737 sense sol·licitar una concòrdia als creditors, “*con los pactos beneficosos, y regulares que acostumbran practicarse por la Universidades del Principado*”.
- Que sense destinar cap persona per a la col·lecta, els regidors han exigit el trentè en garba, no pas en gra com és “*consuetud inmemorial*” i abans de delmar, la qual cosa perjudica els interessos del Monestir.

⁵⁶ Per a una síntesi general de les conseqüències de la Guerra de Successió en les finances municipals, vegeu Casas i Roca, Jordi (2015), p. 203-206 i, pel que fa al cas concret de Sant Cugat del Vallès, Miquel i Serra, Domènec (2012-2013), p. 50-55.

⁵⁷ Paga la pena reproduir textualment el que diu la concessió reial, perquè de la seva interpretació se'n deriven conseqüències importants de cara al contenciós entre l'Ajuntament i Margenat: “*nombrando para su percepcion persona lega, llana, y abonada, (que) por su cuenta y riesgo (que) la lleve separada en toda forma para darla siempre que se le pidiere, â demas de la que anualmente deverá tomar la Justicia*”.

- Que els regidors diuen que faran el mateix el 1738 i que, a més, també l'exigiran de les terres pròpies de l'abat, el Monestir i demés individus eclesiàstics, terres que consideren exemptes de pagar-lo, almenys pel que fa a la part dominical, és a dir, la part que cobren als colons als quals les tenen arrendades.
- Que els censals van ser imposats per necessitats que no afectaven els eclesiàstics a causa de la seva immunitat, no obstant això, si en alguns casos es considera que el benefici era tant per a llecs com per a eclesiàstics, o les terres afectades estaven en mans de persones no exemptes quan es va concertar els censals, el Monestir està disposat a pagar una part, que forçosament haurà de ser molt menor a l'exigida.
- Que, en definitiva, el Monestir demana que no es cobri el trentè fins que no se signi la concòrdia amb els creditors i que, en tot cas, no es cobri de les seves terres, almenys pel que fa a la part dominical, tot i que està disposat a pagar una "*quota parte*".

La resposta dels regidors, mitjançant un escrit del seu procurador, no es farà esperar i serà contundent:

- Que la intenció del Monestir és impedir recaptar el trentè concedit pel rei.
- Que els regidors fa molt temps que sol·liciten la concòrdia, com prou bé sap l'abat i el capítol, ja que nomenaren quatre monjos per tractar l'assumpte, i que aquesta s'està redactant per part dels notaris de Barcelona Josep Francesc Fontana i Francesc Ferran, representants de les dues parts.
- Que tant el 1737 com l'any present, 1738, l'Ajuntament ha nomenat recaptadors del trentè, com ho demostren els documents adjunts.⁵⁸
- Que sempre que s'ha imposat un vintè, un trentè o un cinquantè, s'ha col·lectat en garba. Aquí, ja ho diem des d'ara, l'Ajuntament tenia poc a fer, ja que un arrendament de trentè del període 1716-1718 deixa clar que la recaptació es farà en gra.⁵⁹ El que no s'acaba d'entendre és perquè ni el

⁵⁸ Aquí la qüestió no acaba d'estar clara, ja que l'Ajuntament adjunta una escriptura del 29 de març de 1738 i una acta de l'Ajuntament del 24 de juny del mateix any, és a dir, tres dies abans de l'escrit, nomenant en els dos casos recaptador o col·lector Isidre Margenat i Fatjó. Una escriptura pública anterior al nomenament? Pel que fa a 1737 no s'aporta cap document, però, com veurem, la recaptació s'arrendà a Bonaventura Ferrés, pagès de la vila.

⁵⁹ "*Primerament, sapia lo arrendatari que en virtud de dit arrendament puga trentenejar los damunt dits grans, ço es, blat, mestall, segol, ordi, sivada y espelta, de trenta ne puga exhigir*

Monestir ni el paborde major (que, com veurem, també s'implica en l'afer) no aporten aquesta dada, sobretot tenint en compte que el paborde major d'aleshores, Josep de Llupià, signà la taba d'arrendament.

- Que només pretén col·lectar el trentè dels fruits de les terres no exemptes. Això sí, pretén el trentè de la part que paga el colon de les terres exemptes i d'aquelles adquirides pel Monestir i que no estaven exemptes quan l'Ajuntament s'endeutà (vengué els censals).
- Que la col·lecta en garba no perjudica el Monestir, el cobrament del delme i la primícia (dos ingressos destinats, en principi, a sufragar les despeses religioses, parroquials), ja que els delmadors són avisats abans de mesurar els grans.
- Que, degut a què el paborde major ha impedit que s'arrendés en pública subhasta el trentè de 1738 (aquest, com a senyor jurisdiccional de la vila, ha de signar la taba de la subhasta), els regidors han procedit a cobrar-lo, ja que molts pagesos es disposaven a batre.

És interessant el següent escrit del procurador del Monestir, del 4 de juliol del mateix any, perquè amplia alguns dels aspectes ja esmentats i n'aporta alguns de nous que ens ajudaran a entendre els continguts del contenciós a partir d'aleshores:

- El Monestir diu que no pretén evitar la recaptació del trentè, ja que n'és el més interessat per ser el principal creditor, aspecte incontestable.
- La seva intenció és que es firmi la concòrdia, la qual nega que s'estigui elaborant, ja que els regidors hi posen obstacles. Demana que la concòrdia doni igualtat d'oportunitats a tots els creditors (després veurem el perquè d'aquesta observació).
- Insisteix en què els regidors no poden cobrar el trentè de les terres del Monestir,

una y de les demes llegums son faves, favolins, moreus, vesses, llobins y altres grans, haja de trentenejar ab grans en la hera ahont se batran o en altra part y de aquells també puga exhigir de trenta, una de tots". Arxiu de la Corona d'Aragó, notariais de Sant Cugat del Vallès, Pau Ferrer (1716). Dec aquesta informació a Domènec Miquel, al qual li agraeixo.

singularmente en aquellas tierras que son propias y de sus individuos ò bien que antes se hallavan en mano exenta todo de (sic) tiempo antes que la universidad contratase las obligaciones.

I, pel que fa a les terres adquirides pel Monestir de persones que no estaven exemptes de pagar el trentè abans que l'Ajuntament s'endeutés, aquell no hauria de pagar per les terres dominicals. Això sí, repeteix que està disposat a pagar una determinada quota.

- Recorda que els regidors no poden exigir en garba el trentè, l'han de col·lectar en gra un cop lliurats el delme i la primícia,

despues de entregada por los colonos al Monasterio y â sus individuos la parte dominical de aquellas tierras que en quanto â la parte dominical se hallan totalmente exentas.

En aquest sentit, diu que els regidors no poden demostrar que sempre s'ha tretejat en garba (és més i com ja hem indicat, el Monestir podia demostrar el contrari). No val l'afirmació dels regidors que pagaran el delme i la primícia del trentè després, ja que es poden fer frauds. I, per últim i pel que fa a aquesta qüestió, argumenta que si s'exigeix el trentè en garba, als colons els mancarà la palla necessària per poder millor el conreu en llurs terres.

- Darrer aspecte i no menys important, en ordre a mantenir el caràcter jurisdiccional del paborde major. Es nega que aquest impedeixi l'arrendament del trentè, ans el contrari, ha estat una iniciativa dels regidors, els quals

intentaron disputar el derecho al Paborde Mayor de que no devia firmar las tabbas, no obstante la immemorial pocession en que se halla de firmar, como â Señor Jurisdiccional de la villa todas las tabbas de los arriendos que esta haze, de manera que por esta razon le fue forzoso â dicho Paborde el recurrir como recurrio con su representacion â V. Exa. (la Reial Audiència) con la cual despues de haver conseguido la orden y decreto contra dichos regidores (ordre que no hem trobat a l'expedient),

para que no intentassen semejantes novedades, y sin embargo de haver notificado aquella â los mismos regidores en tiempo oportuno para poderse executar el arriendo del trenteno observandose las solemnidades y requisitos estilados, con todo ningun passo se dio por los dichos regidores para executar el citado arriendo.

En aquest sentit, s'afirma que el col·lector del trentè és el clavari, el qual està a les ordres dels regidors.

En definitiva, el contenciós queda centrat en els següents punts:

- Que se signi una concòrdia que no discrimini cap creditor (de fet, com veurem, aquesta se signa per part dels regidors disset dies després del darrer escrit).
- Que el Monestir no pagui el trentè per aquelles terres comprades a persones que estaven exemptes de pagar-lo quan l'Ajuntament s'endeutà, és a dir, quan vengué els censals.
- Que el Monestir no pagui trentè per la part dominical de les seves terres, és a dir, pels fruits que li lliuren els colons en concepte de renda.
- Que el trentè es col·lecti en gra i després que els col·lectors del delme i la primícia els hagin recaptat. Aquí el Monestir també tenia la partida guanyada, l'arrendament de 1716-1718 abans esmentat deixava clar que el trentè es recaptava *“detret el delme y primicia de tots los grans damunt dits”*.

A partir d'aquí es produeix quelcom normal en els processos judicials, cada una de les parts presenta un qüestionari (se'n dirà capítols), el qual han de contestar un seguit de testimonis. Presenten qüestionari o capítols el Monestir (18/VII/1738), el paborde major (18/VII/1738), el qual no sabem si s'ha sumat al plet iniciat pel Monestir o n'ha interposat un de propi, i els regidors (22/VIII/1738). Paga la plena, ens sembla, presentar una relació dels testimonis, ja que ens permet veure quina mena de gent criden els interessats i, de pas, copsar el nivell d'implicacions que assolía un procés com aquest.

QUIADRE NÚMERO 1: RELACIÓ DE TESTIMONIS DEL PLET ENTRE L'AJUNTAMENT I EL MONESTIR I EL PABORDE MAJOR

Sol·licitant	Testimoniatge	Nom i cognom	Edat	Ofici
Monestir Paborde major	2/III/1739	Joan Alsamora	54	Confiter
Monestir Paborde major	4/III/1739	Sever Forns	72	Teixidor de lli
Monestir Paborde major	10/III/1739	Joan Miquel	54	Teixidor de lli
Monestir Paborde major	10/III/1739	Josep Buscallà	70	Pagès (resident a Sant Vicenç de Sarrià)
Monestir Paborde major	13/III/1739	Pau Dordal	70	Pagès
Monestir Paborde major	16/III/1739	Miquel Mas	53	Sastre
Regidors	3/III/1739	Josep Margenat	43	Pagès de Cerdanyola
Regidors	3/III/1739	Pere Bell	51	Pagès (resident a Sant Pere de Terrassa)
Regidors	3/III/1739	Joan Soler	50	Pagès (resident a Sant Gervasi)
Regidors	6/III/1739	Sever Aliquer	50	Sastre (resident a Gramenet)
Regidors	13/III/1739	Josep Trabal	67	Pagès
Regidors	13/III/1739	Cristòfol Vilallonga	63	Pagès

Regidors	15/III/1739	Jaume Bell	64	Pagès
Regidors	15/III/1739	Maurici Serra	64	Pagès
Regidors	19/III/1739	Pere Joan Llobet	62	Pagès
Regidors	1/IV/1739	Josep Marcet	61	Pagès (resident a Barcelona)

Algunes dades que considerem cal retenir:

- Testimonis del Monestir i el paborde major coincidents, res d'anormal, ja que ambdues parts defensen el mateix.
- Significativa presència d'artesans entre els testimonis del Monestir i el paborde major (quatre de sis), en una vila eminentment agrícola, cosa que no passa amb els dels regidors (només un de deu).
- Elevada edat dels testimonis, quelcom forçat, ja que es tracta d'apel·lar a la seva memòria, per demostrar, per exemple, que fa temps que el trentè es recapta en garba i no en gra (potser això justifica el major pes dels pagesos en el testimoniatge a favor dels regidors).
- Mobilitat residencial considerable. Dels setze testimonis, cinc no viuen a Sant Cugat, lloc on han nascut i han viscut durant anys, la qual cosa justifica que siguin cridats. Això sí, tots resideixen en municipis ben propers.

No farem un resum complert d'allò que diuen els qüestionaris, per no repetir-nos; d'altra banda, la seva extensió faria el text massa llarg. Cal tenir en compte que es feren noranta-cinc preguntes a setze testimonis (de fet, vint-i-dos, ja que sis contestaren dos qüestionaris): paborde major, 16; Monestir, 45; i regidors, 34. Ajuntarem les preguntes i les respostes d'acord amb les diferents problemàtiques, les quals ja coneixem:

1. El paborde major pretén demostrar que és el delmador universal del terme i que, per tant, és el més perjudicat pel que fa a col·lectar el trentè en garba (aquí el concepte delmador no l'apliquem a l'encarregat de recaptar-lo, sinó a qui té dret a cobrar-lo). Ara bé, a la vegada reconeix que hi ha altres delmadors al terme. De fet, com diran els regidors i confirmaran els seus testimonis, el paborde major amb prou feines cobra un terç del delme

de tot el municipi (de la primícia, pràcticament no se'n diu res). És interessant la relació que es fa dels altres delmadors, la qual posa en evidència que la nòmina és àmplia i que el que diuen els regidors és molt plausible: cambrer, dispenser menor, beneficiat de santa Maria, beneficiat de Tots els Sants, beneficiat de sant Antoni Abat, prior i infermer (tots ells del Monestir), almoïna i sagristia de la catedral de Barcelona, rectors de les parròquies de Sant Cebrià de Valldoreix (terme de Sant Cugat), Rubí i Sant Quirze del Vallès, domer de la parròquia de Sant Pere d'Octavià (Sant Cugat), obreria (només l'esmenta un testimoni, suposem que es tracte de l'obreria de la parròquia de Sant Pere d'Octavià) i alguns particulars: Josep Jalpí, Gaspar Berart, Josep Matas i Diumer i la quadra de Vilanova (la qual depèn de l'abat del Monestir). També s'indica que hi ha terres que no paguen delme, no s'especifiquen. No cal dir que el paborde major demana que el delme es cobri abans de col·lectar el trentè i que es faci en gra, ja que fer-ho en garba dificulta diferenciar els delme que cobra cada part. L'Ajuntament ofereix col·lectar i batre a part les garbes de cada delmador. En aquest tema i com a cas excepcional, ja que els testimonis sempre solen donar la raó a qui els ha cridat, Joan Alsamora i Sever Forns, testimonis del paborde major, donen la raó als regidors, al afirmar que delmar en garba no perjudica els delmadors, sobretot si els col·lectors de garbes i els batedors van en compte.

2. El Monestir, per la seva part, planteja el que ja coneixem: a) que no ha de pagar trentè per la part dominical (el que paga el colon) de les terres que, quan es crearen els censals, estaven ja en mans del Monestir o de persones exemptes de pagar-lo; i b) que, pel que fa a les terres adquirides després de 1714, cal esperar la sentència de la Reial Audiència (aquí hi ha un canvi, s'ha passat d'oferir una determinada quota a esperar el que digui el tribunal). A la qual cosa, els regidors contesten que no pretenen cobrar el trentè en el primer supòsit i sí en el segon, quan les terres adquirides després de 1714 eren en mans de persones no exemptes quan es crearen els censals. El primer que cal aclarir, és per què 1714. Senzillament perquè tal com s'indica, curiosament qui ho fa amb més claredat és un testimoni, el gruix del deute municipal és d'aquesta data,

segons el testimoni ni més ni menys que 5.200 lliures, si la dada és correcta significa el 83% del deute municipal.⁶⁰ Això confirma el que hem dit abans, és un deute lligat a la Guerra de Successió i, en concret, a les despeses militars del setge de la ciutat de Barcelona (1714). El que es tracta de demostrar, doncs, és quines terres tenia el Monestir abans de 1714 i quines han estat adquirides amb posterioritat a propietaris no exemptes de pagar les càrregues municipals. Això ens permet conèixer les terres que el Monestir i el paborde major no havien establert a cens emfitèutic i en seguien retenint el domin útil i arrendaven. Comparant el declarat pels diferents testimonis, la relació seria aquesta:

- a) Terres en mans del paborde major: plana del Pi del Cos (un testimoni indica que són dues), camp o plana de l'Hospital, plana d'en Rampeu, tots ells sembrats de cereals; plana del paborde i el campet (sota l'hort del Monestir), no s'indica que estiguin sembrats; i la vinyassa o plana d'en Ravella, mitat bosc i mitat sembradura (ens sembla que es tracta de la mateixa peça, encara que no entenem la primera denominació, ja que no s'especifica que hi hagi vinya).⁶¹ Són terres que té la Pabordia Major de temps immemorial, per la qual cosa el màxim que podria pretendre l'Ajuntament és cobrar el trentè de la part dominical, però no està clar que pugui fer-ho si tenim en compte el precedent del trentè de 1716-1718: "*Sapia lo arrendatari que las terras del lltre. Paborde Major no paguen trenté, talla, ni dret de vi*".
- b) Terres en mans de l'abat. Terra d'adquisició indeterminada: la quadra de Vilanova (Torre Negra), que conté els masos Tintoré i Armata, aquest segon deshabitat. No queda clara la data d'adquisició, però tot indica que el 1714 encara era del marquès de Rupit (així ho indica, per exemple, l'esmentat arrendament de 1716-1718). Terres adquirides

⁶⁰ Per altres dades que coneixem (acta del notari Miquel Cabanyeres de 1753), hi ha motius per pensar que la xifra de 5.200 lliures és excessivament elevada. Segons l'acta de Cabanyeres, 1.796 lliures de deute serien anteriors al 1714 (censals a favor del Monestir): 96 (1511), 500 (1639), 200 (1705), 800 (1706) i 200 (1707); en tot cas, les despeses lligades a la Guerra de Successió anteriors a 1714 suposarien 1.200 lliures, amb altres paraules, la quantitat anterior a l'esmentada guerra només seria de 596 lliures, un 9,5% del deute total.

⁶¹ Aquesta relació coincideix força amb la de les terres que seran desamortitzades els anys quaranta del segle XIX. Vegeu Auladell i Serrabogunyà, Joan (2010), p. 144-145.

per l'abat després de 1714 i que abans eren de persones no exemptes: una peça de terra denominada el camp de la Marmessoria, situada darrere el monestir, que fou de Joan Serra, notari, i després dels seus marmessors (d'aquí el nom, cal suposar); i una peça de terra denominada el Passant, situada al bell mig de l'heretat de Joan Pau Güell, pagès de Sant Pau de Torrella, que també fou de Joan Serra. Encara cal afegir-hi les terres del monjo Plàcid de Montoliu i de Ribes. Cal fer-ne dos grups. El primer el forma el mas Boxadós, el qual sembla ser que posseeix des d'abans de 1711. El segon grup està format per compres posteriors a 1714: el camp d'en Mas, que fou de Cristòfol Orís; el camp de la Pagesa, que fou de Salvador Calders de la Riera; el camp de Gener de Sant Medir, forat d'en Bocas, que fou de Francesc Font; la peça d'en Guerra, que fou de Francesc Colomer; i una peça mitat vinya i mitat sembradura, que fou de Josep Sorell i després dels seus marmessors. En definitiva, la disputa està centrada en un total de vuit peces de terra (no tenim motius per pensar que la Torre Negra hagi de quedar al marge), respecte a les quals el Monestir i l'Ajuntament mantenen un criteri tributari ben diferent.

3. El Monestir pretén que el trentè es col·lecti en gra, amb l'argument que sempre s'ha fet així. Afirmar que si no ha estat així, res no obliga a fer-ho ara en garba, en tot cas la decisió ha de comptar amb l'aprovació de tots els afectats. Argumenta que els particulars poden estar interessats en què es recapti en garba, perquè el frau que es pot cometre els pot afavorir, en detriment dels delmadors i els perceptors del drets dominicals (el Monestir, vaja). A la qual cosa, els regidors contesten que els trentens i similars sempre s'han col·lectat en garba, afirmació que sabem que no és correcta. No obstant això, algun testimoni afirma el mateix. El més interessant és que alguns testimonis recorden altres trentens i similars, la qual cosa ens informa d'un recurs relativament habitual per part del govern municipal. Josep Margenat diu que recorda que el seu pare li va parlar d'un trentè que tingué arrendat el seu avi (el d'en Josep); Pere Bell recorda un arrendament de trentè a Domènec Matas, Marcet del Mas i Sever Llobateres; Joan Soler en recorda dos; i Josep Trabal, tres, dos

trentens i un cinquantè, dos els recorda perquè aleshores era membre del Consell de dotze prohoms i l'altre perquè quan es va arrendar ell era jurat de la vila. En definitiva, cal concloure que entre la darrera dècada del segle XVII i 1716-1718 es van aplicar dos trentens i un cinquantè. Davant la dificultat que argumenta el Monestir per separar les garbes d'aquest i les dels colons, els regidors proposen exigir el trentè abans de la separació de la part dominical i la del colon en aquelles terres on no poden exigir el trentè de la part dominical. No cal dir que la proposta escombra cap a casa, ja que el Monestir es quedaria sense la part dominical del trentè. També ofereixen batre per separat les garbes de la part colonial. I, per últim, diuen que la quantitat de palla que perden els colons és tan petita que no mereix majors comentaris.

4. Per últim i no és un tema menor, el Monestir es queixa perquè amb els diners recaptats el 1737 s'ha fet un pagament discriminatori de pensions. A Josep Margenat se li han pagat 450 lliures i al Monestir només 120, quan l'import de les pensions ordinàries puja 187 lliures 18 sous 7 diners; per la qual cosa, demana una distribució equitativa entre els creditors i que se l'indemnitzi per l'aplicació desigual feta l'any esmentat. Quasi dos anys després, en un dels seus escrits, els regidors argumentaran que aquesta diferència a favor de Josep Margenat és producte del retorn dels diners que aquest havia avançat per pagar les despeses d'obtenció del reial despatx concedint el trentè.

No cal dir que el contenciós no s'acabà aquí, abans que la Reial Audiència dictés sentència, i això va ocórrer l'11 d'agost de 1740, els procuradors del Monestir, del paborde major i dels regidors, encara s'intercanviaren vuit escrits, però aquests ja feien referència a la concòrdia proposada pels regidors, els quals l'havien signada el 22 de juliol de 1738 davant el notari Francesc Ferran de Barcelona i exigien que també ho fessin tots els creditors. Vegem-la.

3. La concòrdia del 22 de juliol de 1738

La concòrdia, signada pels regidors i no sabem exactament quins creditors, comença reconeixent el deute municipal a cada un d'aquests, que ja coneixem:

- 3.836 lliures a l'abat i capítol del Monestir
- 2.000 lliures a Isidre Margenat i Fatjó (de fet, el seu germà Josep)
- 300 lliures als obrers de l'església de Sant Pere d'Octavià
- 100 lliures a Pere Canyameres
- 43 lliures a Josep Fatjó i Llobateres

S'estableix que la concòrdia estarà vigent durant un termini de nou anys, a partir del 18 de gener proppassat; per tant, el 1737 queda amortitzat a efectes d'acord amb els creditors. El seu objectiu és que tots els signants cobrin el capital i les pensions, corrents i endarrerides, dels censals comprats a l'Ajuntament. Objectiu al qual es dedicarà tot el producte procedent del trentè concedit pel rei i els altres ingressos de l'Ajuntament, excepció de 238 lliures que aquest necessita per pagar despeses indispensables (quantitat inferior en 26 lliures a la quantitat expressada a la reial concessió, a l'haver desaparegut el manteniment d'una esquadra de fusellers), que els regidors es reserven.

La lluçió de censals i el pagament de pensions ordinàries (312 lliures 1 sou 7 diners) es faran de manera alterna, començant el 1738 amb la lluçió o amortització de censals. Si un any, un cop pagades les pensions, sobren diners, seran destinats a l'amortització. La lluçió de censals es farà per sorteig mitjançant el sistema de rodolins de fusta, els quals seran extrets per un minyó d'una bossa en presència dels regidors, els creditors, que seran avisats vuit dies abans, i el notari. Es trauran tants rodolins com la quantitat de diner disponible permeti, si el darrer rodolí, és a dir, el darrer censal, no pot ser amortitzat en la seva totalitat, no s'extrauran més rodolins els anys següents fins que ho estigui. Mentre, correran les pensions, les quals hauran de ser pagades quan toqui.

Els regidors tindran l'obligació de fer els arrendaments del trentè i dels altres ingressos de l'Ajuntament mitjançant subhasta en l'encant públic, tant a la vila de Sant Cugat com a la ciutat de Barcelona. A la taba d'arrendament hauran de posar de forma expressa que l'arrendatari haurà de satisfer el preu (l'import) de l'arrendament en dos terminis: el 15 de maig i el 15 de desembre.

Per al cobrament i administració dels imports destinats al pagament de pensions i lluçió de censals s'elegeix un electe o administrador, en Isidre

Margenat i Fatjó, pagès de la vila; el qual figura com a segon creditor, però en realitat ho és el seu germà Josep. Els imports hauran de ser guardats en l'arxiu o dipòsit d'algunes comunitats de preveres de la ciutat de Barcelona i només seran extrets per a la finalitat establerta.

S'estableix que

en qualsevol temps pogan saber dits Srs. regidors, y acrehedors lo que auran cobrat (els segons) fent las polissas del que tocará â quiscun de dits acrehedors, y demás convenient; y aixi mateix en portar (l'electe) lo compte de que se anirá lluint, y del que se anirá disminuint per rahó de las lluicions dels censals, que lluiran por tanto ab la major claredad que puga per major benefici de dita Universitat, y dels acrehedors, y en donar compte (l'electe) de tot lo que haurá cobrat sempre que convinga segons se preve ab dit Rl. despaig.

Precepte o acord de gran importància, ja que cal recordar que el presumpte incompliment d'aquests compromisos per part de l'electe serà el motiu de la demanda interposada pels regidors, tal com hem vist al començament. Per aquesta feina Margenat té dret a cobrar un tant dels ingressos, el qual no s'especifica.

Si algun creditor no vol signar la concòrdia, li seran reservades les pensions ordinàries que vagin vencent, a fi i efecte d'abonar-los-hi quan la signi; però passats dos anys des de la signatura inicial, aquesta reserva decaurà i els diners seran destinats a lluir censals. Aspecte que és impugnat pel punt o acord següent, ja que estableix que si passats dos anys algun creditor signa la concòrdia, li seran pagades les pensions vençudes, extraient la quantitat necessària de la reservada a lluicions. S'estableix, absolutament lògic d'altra banda, que no podrà entrar en el sorteig qui no hagi signat la concòrdia.

I, finalment, com aquell que no vol la cosa, s'estableix o pacta un aspecte cabdal, especialment tenint en compte la gran quantitat de pensions endarrerides. Es pacta que aquell o aquells creditors que ofereixin la condonació, parcial o total, de les pensions endarrerides, se'ls lluirà el censal o censals en qüestió sense necessitat de passar pel sorteig, amb el ben entès

que tindrà preferència qui faci més rebaixa. Això era quelcom obligat en les concòrdies entre creditors i deutors, però el que estranya és que es posi com a darrer punt, com si no fos un punt cabdal a fi i efecte de rebaixar el total del deute municipal.

Però la concòrdia, si se'ns permet l'expressió, no féu honor al seu nom. El Monestir no la signa perquè discrepa d'alguns dels seus continguts, considera que no s'ajusten a la reial concessió:

- Els regidors pretenen reservar-se 238 lliures per a les despeses municipals, quantitat que supera els ingressos declarats en la sol·licitud del trentè i en la concessió d'aquest. Que el trentè ha de ser destinat exclusivament al deute i que, tot i amb això, no podrà eixugar-se en el termini de deu anys. Considera que Sa Majestat no ha autoritzat destinar ingressos del trentè a altres pagaments, ja que aquests s'han de fer amb els ingressos propis de la vila. És més, la concessió reial preveu destinar el que sobri d'aquests ingressos al deute. Aspecte que considera justificat pel fet que

antes de la Real concessión del trenteno con los solos demas emolumentos de la misma universidad se acudia por ella á dichos gastos, y urgencias, y aun llegavan á pagarse algunas pensiones de censales.

Consideració que té a veure amb el que direm en el punt següent, però que no lliga amb la recriminació que se li fa a l'Ajuntament: que no informà el rei que es devien totes les pensions vençudes des de la creació dels censals. I afegeix un altra afirmació que no s'ajusta a la realitat: que la concessió reial no permet el pagament de les 50 lliures dels sous dels regidors i les 18 del salari del clavari; ambdues hi són, en el segons cas, però, es refereix al salari de l'escrivà.

- Si els ingressos declarats no basten per cobrir les despeses ordinàries, “*devian dichos gastos satisfacerse por medio de repartos que se habrian (per habian, cal suposar) estilado*”. No sabem a quin tipus de repartiment es refereix, però considerem que es deu tractar d'un tall o una talla, que era un repartiment que es feia en funció de la riquesa dels vilatans. En tot cas,

el Monestir s'atreveix a donar lliçons sobre els perjudicis que comporta l'abandonament d'aquesta pràctica, tant per a l'Ajuntament com per als creditors:

pues la universidad quedaria perjudicada porque perderia el estilo, y practica de los citados repartos, y despues de passados los diez años del trenteno cessando como cessaria el producto de este no tendria con que acudir a dichos gastos de manera que le(s) seria necesario pedir nuevas concessiones de otras imposicions; y assi mismo los acrehedores que se hallarian quedar (per quedarían) despues de dichos diez años no podrian conseguir de la universidad ni un dinero pues como se ha dicho la universidad no tendria lo bastante para acudir â las dichas indispensables urgencias.

Realment, la pretensió del Monestir de desviar tota la pressió fiscal vers els vilatans, quedant-ne ell immune, era absoluta.

- La subhasta prevista en la concòrdia de l'arrendament del trentè i els altres emoluments, no està regulada a la concessió reial. Això pot possibilitar que els regidors hi posin clàusules que facin difícil l'arrendament, amb la pretensió de retenir per a ells l'administració dels ingressos, la qual cosa està reservada expressament a l'electe o administrador de la concòrdia. Certament, la concessió reial no regulava l'arrendament del trentè, però cal dir a favor dels regidors que aquests proposen posar a la taba d'arrendament que l'import d'aquest serà lliurat a l'electe dos cops l'any. El Monestir reclama l'administració en exclusiva per a aquest i indica que no es pot limitar a cobrar el trentè de mans dels regidors o de l'arrendatari. D'altra banda, expressa que l'habitual és que hi hagi dos electes, en representació del deutor i dels creditors. A qui representava Margenat no quedava clar. Creditor no ho era, ja que ho era el seu germà (encara que estava en immillorables condicions per defensar els seus interessos), i deutor, en principi sí, com a veí i com a persona estretament lligada als consistoris d'aleshores (tres anys després seria recaptador del cadastre i l'any següent regidor primer).

- En el penúltim grup d'arguments hi ha de tot: expressions lògiques, insinuacions i, si se'ns permet l'expressió, certa demagògia. En primer lloc, expressa la necessitat que l'oferta de condonació de pensions, per tal de ser tinguda en compte, ha de ser d'un cert import, no pot ser una condonació mínima; això sembla lògic. Veu perillós lluir censals sense passar pel sorteig, ja que el Monestir podria no assabentar-se'n. En aquest sentit, insinua que els regidors tenen interessés en lluir uns censals abans que els altres; podria ser, però en tot cas estem parlant només de tres creditors, ja que tota la resta és en mans del Monestir. I, per últim, diu que, a diferència dels particulars, el Monestir no té la llibertat de condonar pensions, ja que aquestes s'han d'aplicar "*en celebraciones, u otros pios sufragios*". Això era cert, com era cert que el Monestir tenia molts altres ingressos i que la seva economia estava molt sanejada.
- Per últim, el Monestir argumenta que no pot ser obligat a signar la concòrdia i demana que, mentre això no arriba, s'ingressi l'import del trentè a la taula de comuns dipòsits de Barcelona i que no es faci cap lluïció de censals.

Aquesta darrera petició serà atesa immediatament, ja que un escrit de la Reial Audiència, signat pel doctor Puig, de dinou dies després, establirà que el recaptador del trentè

en manera alguna distribuia ni pague cantidad del producto de dicho treinteno sin expresa orden de la RI Sala con apercibimiento que haciendo lo contrario lo satisfará de sus propios bienes.

No cal dir que els regidors protestaran aquesta decisió, en segles escrits del 15 de gener i 22 de març de 1740. Argumentaran que és una pena tenir els diners congelats, ja que les pensions dels censals van corrent i que, a més, al no estar la concòrdia signada, no cal fer sorteig i és privatiu de l'Ajuntament decidir quins censals es llueixen, sobretot tenint en compte que li han ofert al Monestir lluir els seus. Per la qual cosa demanaran l'aixecament de la suspensió. Vuit mesos després la Reial Audiència dictava sentència.

4. La sentència de l'11 d'agost de 1740

La sentència fou molt favorable al Monestir i, en especial, al paborde major. Condemnava el Monestir a signar la concòrdia, com efectivament féu, però exceptuant-ne el pacte setè, el que establia que si un creditor fes condonació de part o la totalitat de les pensions endarrerides, se li lluís el censal en qüestió sense necessitat de passar pel sorteig, tal com havia exigit el procurador del Monestir. La resta contradeia pràcticament totes les pretensions de l'Ajuntament. El Monestir no havia de pagar trentè per les terres adquirides abans de l'endeutament, creació dels censals, però sí per les terres adquirides amb posterioritat (terres que cal suposar havien estat en mans de persones no exemptes); paral·lelament i com era d'esperar tenint en compte els precedents, condemnava l'Ajuntament a trentejar en garba i a fer-ho després de col·lectats el delme i la primícia, això sí, permetia a l'Ajuntament cobrar el trentè de la palla de les garbes resultants, després de la seva trituració i abans de ser retirades de l'era. Realment, les concessions a l'Ajuntament eren ben magres: les terres adquirides amb posterioritat a 1714, data que s'havia fixat com a origen del deute, es podien comptar amb els dits d'una mà i, d'altra banda, els ingressos que aportà la palla durant els tres anys dels quals disposem de dades, amb prou feines representaren el 6% del total.

Malgrat la sentència, els conflictes no cessaren. Ara el problema és l'arrendament i la taba amb què aquest es fa. El 4 de maig de 1741 el Monestir es queixa davant la Reial Audiència perquè l'Ajuntament encara no ha posat a subhasta l'arrendament del trentè, allò que precisament criticava uns mesos abans per incomplir la reial concessió. Ara demana que els regidors

en continente subasten ó agan subastar en la forma en la concordia determinada el producto del trenteno de dicha Villa y otorguen el arriendo de aquel al mayor postor.

Una reial provisió del dia següent obligarà els regidors a fer-ho. Un cop posat a subhasta, el 20 de maig, el problema serà la taba d'arrendament. El Monestir es queixa que la taba diu que l'arrendatari haurà de posar en mà de l'electe els diners en un termini de vuit dies, quan la concòrdia diu que s'ha de fer en dos terminis. Per la qual cosa sospita que està pensat per lliurar l'arrendament a

una o dues persones que el puguin pagar al comptat, a preferència dels regidors. Dos dies després la Reial Audiència exigeix als regidors, sota pena de 25 lliures a cada un d'ells, que esborrin aquest pacte de la taba i posin allò que preveu la concòrdia. Així es fa, a la taba de l'arrendament de 1742 torna la fórmula de la concòrdia:

*Sapia dit arrendatari que lo preu oferirá donar del present arrendament son en dos iguals pagas conforme esta pactat en la Concordia.*⁶²

Però els problemes no acaben aquí. Ara és la imprecisió d'un dels redactats de la taba de 1742 el que origina el conflicte. Es diu que no queda clar si l'arrendatari ve obligat a pagar la imposició reial que es pugui establir sobre el trentè, que es deixa a discreció dels regidors, la qual cosa pot motivar un tracte desigual, en funció que el beneficiat sigui de la *faccion* dels regidors o no. El redactat diu, exactament:

*Sapia dit arrendatari que sigui obligat en pagar tota aquella imposició real se offeresca pagar sobre el trentè en lo any de son arrendament.*⁶³

No sembla que admeti dubtes. Però el Monestir hi afegeix una consideració més. Com sigui que Sa Majestat l'any anterior havia ordenat destinar la meitat dels emoluments dels ajuntaments a les seves urgències,⁶⁴ no queda clar si aquest import ha de sortir del trentè o de la butxaca de l'arrendatari, la qual cosa retrau els possibles postors. Per tot plegat, ha requerit als regidors que retirin el pacte en qüestió de la taba. Aquests no ho han fet, el que ha motivat que no s'hagin presentat arrendataris i tot indica que l'Ajuntament es disposa a administrar directament el trentè, qüestió que aportarà confusió, ja que no hi ha res més clar que l'arrendament per saber exactament què s'ingressarà. No cal dir que el Monestir demana, un cop més, la intervenció de la Reial Audiència. I aquí acaba la informació que tenim.⁶⁵

⁶² Arxiu Històric de Sabadell, fons notarials, Pau Puigjaner, E256/2 (3/IX/1742).

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Aquesta aportació a la Monarquia, que se'n va dir *Valimiento de Propios y Arbitrios*, havia de servir per finançar la guerra contra Anglaterra i va durar entre 1741 i 1748. Vegeu Llobet, Joaquim (2015), p. 10-11.

⁶⁵ Sabem, però, que aquest pacte es retirà de la taba, l'any següent ja no hi figura. Arxiu Històric de Sabadell, fons notarials, Pau Puigjaner, E257/1 (arrendament del 28 de juliol de 1743).

En conclusió, la pressió del Monestir sobre l'Ajuntament és absoluta. En primer lloc, intenta reduir a la mínima expressió el trentè a pagar, discutint les terres i les rendes que ho han de fer; i, a la vegada, encara que en això hi està més interessat el paborde major, pretén no deixar marge de maniobra perquè una part del delme o la primícia es desviï cap a la imposició municipal. Un cop guanyada aquesta batalla, se centrarà en la manera d'administrar-lo, retallant el protagonisme de l'Ajuntament, ja sigui controlant l'arrendament o la taba amb què aquest es fa. Ras i curt: el Monestir pretén pagar el menor import possible del trentè i, a la vegada, que es maximitzi la seva recaptació, per tal de poder cobrar les pensions, sense que quedi clar que tingui interès en la llucidació dels censals, ja que argumenta que no pot condonar deutes a causa dels seus compromisos religiosos. I ho aconsegueix tot.⁶⁶

El que ens hem de preguntar, és perquè l'Ajuntament va plantejar aquesta batalla judicial. En les qüestions de la recaptació en gra i el pagament del trentè després de recaptar el delme i la primícia, des de bon principi i d'acord amb el precedent de 1716-1718, que és l'únic que coneixem, se sabia que no hi havia res a fer. Pel que fa a les terres exemptes o no de pagar-lo, la disputa estava centrada en poc més de mitja dotzena, que representaven una part molt petita de la producció total, encara que alguna d'aquestes terres tingués una certa envergadura. A més, els costos no eren menors, precisament. Entre 1739 i 1745 l'Ajuntament es va gastar 234 lliures 1 sou 10 diners en procurador i advocat i cal suposar que d'aquest import la major part correspongué al plet amb el Monestir, quantitat molt considerable si tenim en compte que els seus ingressos ordinaris anuals amb prou feies superaven les 50 lliures, per no parlar de l'endeutament. En definitiva, ens sembla que aquest conflicte no es pot separar o, dit d'una altra manera, és conseqüència d'una conflictivitat permanent, de la qual en tenim mostres anteriors i posteriors, entre

⁶⁶ Que el Monestir no en deixava passar ni una a l'Ajuntament ho demostra el que succeí l'abril de 1742. El dia 12 d'aquell mes i any, el porter i nunci local, Nicolau de la Vega, després de pregonar que tothom que tingués balances, romanes o altres instruments de mesura els portés al mostassaf per ser afinats, fou detingut pel batlle i portat a la presó. Malgrat ser requerit pels regidors i pel regent de la Reial Audiència, sota pena de deu lliures, aquest es negà deixar-lo anar fins que no rebés ordres del paborde major, del qual, com a senyor jurisdiccional de la vila, havia rebut l'ordre d'empresonament. Arxiu Històric de Sabadell, fons notariais, Pau Puigjaner, E256/2 (19/IV/1742).

l'Ajuntament i el Monestir i, en particular, el paborde major, senyor jurisdiccional del terme.

5. El trentè: característiques i administració

Un cop aclarit el que pretenien i aconseguiren el Monestir i el paborde major, ja és hora que ens referim al trentè. Ho farem a partir d'aquells documents que ens permeten saber-ne les característiques i, a la vegada, ens donen una idea de quina era la producció agrícola de la vila, dels que ens parlen de qui el va col·lectar i com va anar la seva administració i, no menys important, dels que ens indiquen el seu import econòmic i com es va gastar. El següent quadre ens servirà com a punt de partida del que explicarem a partir d'ara.

QUADRE NÚMERO 2: ADMINISTRACIÓ DEL TRENTÈ (1737-1746)⁶⁷

Any	Arrendatari (A) o col·lector (C)	Ingressos	Observacions
1737	Bonaventura Ferrés (pagès) (A)	630 lliures	Els comptes de 1742 diuen que el recaptat és 538l10s10d, mentre que les de 1759 indiquen 544l10s10d. En tot cas, no es va recaptar tot a causa de la resistència del Monestir. Ferrés entre 1742 i 1746 arrendarà la taverna (1742-1744) i la carnisseria (1746).
1738	Isidre Margenat i Fatjó (C)	582l8s9d	
1739	Isidre Margenat i Fatjó (C)	647l13s9d	
1740	Isidre Margenat i Fatjó (C)	567l17s10d	
1741	Pau Pelachs (A)	650l	Isidre Margenat i Fatjó aquest any és el recaptador de la contribució del reial cadastre.
1742	Joan Mas (pagès) (A)	530l	Isidre Margenat i Fatjó aquest any és regidor primer.
1743	Adjutori Trabal (pagès) (A)	300l	Adjutori Trabal havia sigut regidor l'any anterior

⁶⁷ Les dades del període 1737-1741 són les que figuren en la definició de comptes que Margenat presentà el 4 de setembre de 1742, a partir de 1743 són les de la definició del 28 de maig de 1759 (vegeu la nota 45). L'original del primer document es troba a l'Arxiu Històric de Sabadell, Clavari de la vila de Sant Cugat, Comptes del clavari de l'impost del trentè dels anys 1737-1741, AMH 2611/3.

1744	Joan Mas (pagès) (A)	350ll	Joan Mas havia sigut regidor l'any anterior
1745	Joan Mas (pagès) (A)	350ll	
1746	Joan Mas (pagès) (A)	450ll	

D'aquest quadre el que ens cal retenir és que el trentè fou arrendat en set ocasions, en quatre d'elles a Joan Mas, i en tres col·lectat directament per Isidre Margenat, i que els ingressos d'un any per l'altre foren molt diferents, aspecte aquest que formarà part del contenciós que anirem desgranant.

Anem a conèixer exactament en què consistia el trentè. Ho farem a partir de la taba d'arrendament de 1742. L'arrendament anava de l'1 de maig al 29 d'abril.⁶⁸ Vegem-ho (transcripció literal):

1. *Sapia lo arrendatari que puga trentanejar en dita villa, y terme ab gra pagat lo delma, y primicia a qui li espectia, lo trenté es de trenta quarteras una; ço es blat, mestall, sivada, ordi, espelta, llobins, favas, favons, er, vezas, moresc y garrofins, y no altrament de aquellas terras que estan subjectas a dit trenté conforma consta en Real Sentencia.*
2. *Sapia dit arrendatari que puguia cobrar per quiscuna carrega de vi que se cullira en dita vila, y terme com dalt esta dit un sou y quatre per quiscuna carrega, y de tots aquells que tindran viñas fora terme los quals estaran domiciliats en dita vila, y terme que lo portaran en sas casas un sou per carrega, conforme se es practicat fins vuy, y en cas que algun particular entrés vi de fora terme, que aquest sie per abast de la casa no va compres en dit trenté.*
3. *Sapia dit arrendatari que puga anar assenyalar lo vi sempre que li aparegui y cobrar lo dia vint y cinch de Dezembre de dit any conforme se es practitat fins vuy.*
4. *Sapia dit arrendatari que puguia cobrar per cada garbera de palla de blat, y de mestall dos diners, y no mes de totas aquellas garberas que*

⁶⁸ Arxiu Històric de Sabadell, fons notariais, Pau Puigjaner, E256/2 (3/IX/1742). Cal dir que en aquest cas sembla que es tracti d'un arrendament amb caràcter retroactiu a efectes de l'1 de maig de 1742, perquè figura com arrendatari Joan Mas, que ho fou d'aquell any.

van compresas en dit trenté, y no altrament, y en cas los dueños de ditas garberas no vullian pagar los dos diners en garbera, que dit arrendatari puguia trentejar de trenta quintars de palla un despres de ser batuda.

5. *Sapia dit arrendatari que puguia cobrar de las casas de la Montaña que aquestas no van compresas en dit trenté, que aqui van expressadas, las baix ditas quantitats, conforme se es practitat fins vuy:*

La casa Buscarons quatre lliuras

La casa Casas sinch lliuras onze sous

La casa Flor una lliura deu sous

La casa Carbonell quatre lliuras onze sous

La casa Cortés quatre lliuras vuit sous

La casa Guardia dos lliuras sinch sous

La casa Puig dos lliuras nou sous

La casa Ribas dos lliuras

La casa Mestres sis lliuras quatre sous

La casa Magarola dos lliuras sinch sous

La casa Janer de Sant Medi quatre lliuras deu sous

Que només es puguin cobrar aquestes quantitats per raó de trenté en lo present any.

Els pactes o clàusules següents recullen els aspectes d'ordre administratiu, per dir-ho d'aquesta manera, alguns dels quals ja ens són coneguts: l'arrendatari haurà de pagar les imposicions reials sobre el trentè, donar l'import en dues pagues, aportar bones fiances i lliurar la quantitat a l'electe, del qual rebrà rebut, quantitat que serà destinada a lluir censals i pagar pensions.

Abans de conèixer les quantitats col·lectades i extreure'n algunes consideracions d'ordre agrícola, és necessari fer algunes puntualitzacions al text que acabem de reproduir: a) El trentè, tal com volia el Monestir i el paborde major, es col·lecta en gra i després de pagar el delme i la primícia, d'acord amb la sentència d'agost de 1740, tal com indica el punt primer de la taba; b) Hi ha un clar predomini dels cereals, amb una certa presència dels llegums i la vinya (ens hi referirem tot seguit); i c) Tot indica que la quantitat establerta per a les

cases de la muntanya equival al trentè que aquestes havien de pagar per la llenya.

El fet que Margenat s'encarregués de la col·lecta del trentè durant els anys 1738, 1739 i 1740 ens permet conèixer quines quantitats es col·lectaven de cada espècie i, a partir d'aquí, treure algunes conclusions bàsiques de la producció agrícola local.⁶⁹

TAULA NÚMERO 3: MITJANA ANUAL DE LES QUANTITATS COL·LECTADES ELS ANYS 1738, 1739 I 1740

Producte	Quantitat	Preu (quartera o carga)	Ingrés (lliures)	%
Forment	64 quarteres	3ll 6s	211	36,0
Mestall	64 quarteres	3ll	187	32,0
Espelta	17 quarteres	15s	22	3,8
Total blat	145 quarteres		420	71,8
Ordi	15 quarteres	1ll 4s	19	3,2
Grans grossers (faves, favons, civada, llobins, besses)			20	3,5
Palla/pallot/boll			46	7,9
Vi collit al terme	1.007 cargues	1s 4d	55	9,9
Cases de la muntanya			22	3,7
Total terme			582	100,0
Vi collit fora terme	143 cargues	1s	7	
TOTAL			589	

⁶⁹ Les dades procedeixen dels comptes que lliurà Margenat el 4 de setembre de 1742. Hem arrodonit les quantitats, per tal d'estalviar-nos les fraccions, i hem fet la mitjana dels tres anys, tant en les quantitats com en els preus. El que destaca és la gran diferència entre un any i altre, especialment pel que fa al vi.

Dues conclusions són elementals:

- a) Són els cereals, i en concret la suma de les diferents varietats de blat, els que aporten el gruix del trentè, el 75% i, si només tenim en compte el blat, el 71,8% (el preu de la carga de vi no és el preu de venda, sinó el que es carrega en concepte de trentè).
- b) D'aquí es dedueix que els cereals segueixen essent el cultiu principal, encara som lluny del predomini de la vinya. Ens hem atrevit a fer una aproximació a la producció anual d'ambdós productes, convertint les quantitats expressades en litres i tenint en compte que els cereals es col·lectaven un cop descomptat el delme (quantitats mínimes, en tot cas, ja que no sabem la producció exempta de pagament del trentè); els resultats que ens han donat són els següents: 371.140 litres de cereals per 122.451 de vi⁷⁰. El predomini del primer és evident. Una darrera observació: el vi collit fora del terme no arribava al 15% del total (cal dir que no estem en condicions d'afirmar que el vi es produïa fora, el més probable és que es produís a la vila a partir del raïm recollit en les vinyes foranes; una altra cosa és saber com se separaven un i altre a efectes de pagament del trentè, probablement el punt tercer de la taba tractava, precisament, de lligar aquest assumpte).

Ja coneixem molts aspectes del trentè. En què consistia, exactament, com es regulaven els aspectes administratius més generals i d'on sortia el gruix del seu import, la qual cosa ens ha acostat a la producció agrícola local. Acabarem aquesta descripció amb la presentació dels comptes dels deu anys del trentè. Aquests ens permetran conèixer les despeses de recaptació, com es gastà el saldo resultant i quina quantitat exacta de deute es pogué eixugar. D'altra banda, aquests comptes ens plantegen un dilema: com pot ser que uns comptes tan detallats originessin un plet d'aquesta envergadura? Això ens obliga com a historiadors a ser curosos a l'hora d'estudiar els detalls del plet,

⁷⁰ Els càlculs han estat els següents. Cereals: 145 quarteres x 100/2,999 (3,333% de 100-10% delme) x 70 litres/quartera. Pel que fa al vi: 1.007 x 121,6 litres/carga; no ens consta que el vi pagués delme. Cent anys després (1856) les proporcions s'havien capgirat: 1.213.568 litres de vi (la producció s'ha multiplicat per deu) per 244.217 litres de gra (la producció s'ha reduït un 34%). Vegeu Casas i Roca, Jordi (1992), p. 55.

per tal de treure'n l'entrellat, és a dir, per copsar quins eren els problemes reals. El quadre que presentem és un resum (hem reproduït, pel seu interès, la totalitat dels comptes a l'annex).⁷¹

QUADRE NÚMERO 4: COMPTES COMPLERTS DEL TRENTÈ: 1737-1746
(QUANTITATS EN LLIURES)

ANY	INGRESSOS TRENTÈ	DRETS DE FIRES	TOTAL INGRESSOS	DESPESES RECAPTACIÓ	ALTRES DESPESES	REDUCCIÓ DEUTE
1737	545		545			Pensions: 570
1738	575		575	94	26	Pensions: 16
1739	648		648	94	26	
1740	569		569	94	26	
1741	650		650		350	Lluïció censal: 1.200
1742	530	40	570		497	Lluïció censal:100 Pensions: 213
1743	300	36	336		497	
1744	350	40	390		513	Pensions: 9
1745	350	36	386		541	
1746	450	36	486		569	
Total	4.967	188	5.155	282	3.045	2.108

Traguem-ne algunes conclusions:

1. És evident que l'objectiu d'eixugar el deute no es complí ni de lluny. Es llüïren dos censals per un import de 1.300 lliures (un del Monestir de 1.200 i el de Pere Canyameres de 100). Un 21% del deute total. Realment, les sospites de favoritisme del Monestir no es compliren. El que és un fet, és que a l'acabar el trentè els endarreriments de les

⁷¹ Es tracta del document presentat el 28 de maig de 1759: "Llibre de Entradas, y Exidas del trentè, y demes de la Vila de Sn Cugat del Valles, comensat en lo any 1737". Comparat amb la definició de comptes de 4 de setembre de 1742, que hem incorporat al quadre número 2 i fa referència al període 1737-1741, hi ha petites diferències pel que fa a ingressos i una manera diferent de perioditzar les despeses. Els totals no ens quadren amb els presentats per Margenat, en els ingressos ens surten 300 lliures més i en les despeses, 6, encara que en aquest cas es pot tractar d'un error nostre al copiar les dades. Si els nostres càlculs són bons, Margenat estava reclamant 264 lliures de més. El càlcul anual de "despeses de recaptació" i "altres despeses" s'ha fet a partir de la mitjana dels tres anys, 1738-1740.

pensions no s'havien reduït o ho havien fet molt poc, ja que només es pagaren 808 lliures en concepte de pensions i aquestes seguien corrent fins que no es lluïa el censal que les generava (recordem que, segons l'Ajuntament, les pensions endarrerides el 1734 superaven les 6.000 lliures). Ras i curt: en eixugar el deute només es dedicà un 39% de la despesa, quan aquest era el principal objectiu del trentè. En què es gastà la resta?

2. Una part, petita, en les despeses de recaptació del trentè quan aquest no estigué arrendat (1738-1740): 282 lliures (cal dir que mentre en els comptes de 1742 figura Margenat com a col·lector, en els que estem comentant hi figuren els regidors). La major partida ho és en concepte de batuda de les garbes. La despesa de recaptació del trentè significa un 13,5% del seu import. Aquí les preguntes són evidents. Si l'ingrés net del trentè durant el període 1738-1740 fou de 597 lliures/any, com és que els arrendataris de 1737 i 1741 oferiren 650 lliures, encara que en el primer any no es recaptaren totes, a causa de la resistència del Monestir. O, dit d'una altra manera, com és que els arrendataris dels anys 1743-1746 (Adjutori Trabal i Joan Mas) només oferiren entre 300 i 450 lliures. Aquest serà un tema polèmic, com veurem. I amb raó. D'altra banda, no hem entès perquè no figura com a ingrés els arrendaments de la fleca i la taverna, ingressos dels quals, segons la concòrdia, havia de fer-se'n càrrec Margenat.
3. La tercera partida de despesa, però la primera en importància, cal dividir-la en tres parts:
 - a) Despeses el pagament de les quals s'hauria d'haver fet amb les 238 lliures que Margenat havia de posar a disposició dels regidors, abans de dedicar la resta a lluir censals i pagar pensions. Són només 261 lliures, però hi figura el sou del nunci local, el qual no estava previst, i el del mestre de minyons, el qual havia de sortir de les 238 lliures esmentades. Probablement s'hi haurien de sumar 96 lliures 9 sous 5

diners, però no estem segurs que corresponguin a sous dels regidors. Cal dir que Margenat sempre anota que els pagaments es fan seguint les instruccions dels regidors.

- b) Despeses en advocat, procurador i notari. La partida puja 278 lliures, el gruix de la qual, un 41%, és per al procurador que porta el plet contra el Monestir. Realment, al municipi li sortí car el contenciós, al marge que el perdé.

 - c) Per últim, però la més important, hi ha la partida dedicada a sufragar despeses supramunicipals, despeses de la Monarquia, especialment d'ordre militar. L'import és de 2.316 lliures, un 43% de la despesa total. Cal diferenciar la partida "arbitrios y baldios" (188 lliures), que es correspon al 4% dels ingressos municipals que es pagava en concepte de contribució (reial cadastre); la de la "*mitat dels emoluments del Comu*" (163 lliures), concepte al qual ja ens hem referit i que ens estranya que només figuri un any (1741); i, la més significativa, els pagaments a diferents regiments militars (1.965 lliures), ni més ni menys que un 36% de la despesa total. En tot cas, sumant les tres partides, la Monarquia havia aconseguit de l'Ajuntament el 68% dels seus ingressos entre 1741 i 1746. Aquí cal trobar l'explicació de la impossibilitat de retallar el deute municipal. La Monarquia, especialment durant la segona meitat de segle, s'entestaria en reduir el deute municipal, molt elevat arreu, i fins i tot desenvoluparia una legislació molt concreta, però les seves pròpies necessitats, especialment les bèl·liques, ho impossibilitarien. Sant Cugat, evidentment, no va ser una excepció⁷². El que hem explicat ho evidencia a bastament.
4. Per últim, cal dir que els comptes ens permeten saber el que cobrava Margenat per fer d'electe o administrador del trentè: un 10% (un ral per lliura). Per aquest concepte reclama la quantitat de 485 lliures 6

⁷² Hem tractat en extens aquesta qüestió a Casas i Roca, Jordi (2012-2013) i (2015), p. 203-216.

sous, quantitat que, si els nostres comptes són correctes, caldria augmentar en 30 lliures.

Ara estem en millors condicions per analitzar i intentar comprendre el contenciós que enfrontà l'Ajuntament amb Margenat.

6. El contenciós entre l'Ajuntament i Isidre Margenat i Fatjó⁷³

Per una nota sobre les despeses judicials generades pel contenciós, sabem que s'inicià el gener de 1751, però el primer escrit que coneixem és del 7 de setembre d'aquell any i és del procurador dels regidors, Francesc Grau i Mora. En ell es detallen les reclamacions que fa a Margenat:

- S'indica que Margenat va administrar els fons del trentè durant deu anys (1737-1746), la qual cosa, com sabem, és certa; i s'afirma que va ser el seu col·lector la major part del temps, menys un curt període durant el qual va estar arrendant, la qual cosa, com també sabem, no s'ajusta a la realitat, ja que Margenat només exercí de col·lector (i, a més, en la dació de comptes de 1759 diu que ho foren els regidors) durant tres anys (1738-1740).
- Es diu que va ser molt poc el que s'aplicà del trentè a la llució de censals i pagaments de pensions, la qual cosa, com també sabem, és certa.
- S'expressa, qüestió evident d'altra banda, que Margenat està obligat a presentar el comptes del que cobrà i, a més, del que podia haver cobrat. En aquest sentit, l'escrit acaba demanant que Margenat sigui

⁷³ Potser ja toca dir alguna cosa dels Margenat i Fatjó. Els Fatjó i els Margenat s'emparentaren a partir de 1655. El 19 de gener d'aquell any, Isidre Margenat, pagès de la parròquia de Sant Joan Sanata, del terme municipal de Llinars del Vallès, fill de Pere Pau Margenat i Derrocada, pagès de la mateixa vila, i Marianna, la seva muller, signava capítols matrimonials amb Maria, donzella, filla d'Antoni Joan Fatjó dels Aurons (de fet, al document constarà Fetjó dels Hurons), pagès de la parròquia de Sant Pere d'Octavià (al document constarà Sant Cugat), però pertanyent al municipi de Cerdanyola del Vallès, i de Paula, la seva muller, els dos difunts. Eren morts malgrat que Antoni Joan havia signat capítols matrimonials només dos anys abans, exactament el 23 de febrer de 1653, amb Maria Feliu, vídua de Sebastià Feliu, pagès de la parròquia de Sant Pere de Rubí. Actuaren de tutors i curadors de Maria, Joan Oriach, pagès de Sant Julià d'Altura (terme de Terrassa), i Gabriel Fatjó dels Xiprers, de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola. Isidre aportarà un dot de quatre-centes lliures i Maria, l'heretat Fatjó dels Aurons. Antoni Joan Fatjó dels Aurons devia ser nét d'Antic Fatjó dels Aurons i Antiga, filla d'Antoni Roc, pagès de Sant Pere de Reixac, els quals signaren capítols matrimonials el 31 d'agost de 1560. Arxiu Històric de Sabadell, Documentació solta de l'arxiu de protocols del districte notarial de Sabadell, refs. E102/9, E161/22 i 162/4. Suposem que el nostre protagonista devia ser nét d'Isidre Margenat i Maria Fatjó.

condenado en haver de dar cuenta y razón â mis principales de todo y quanto cobró, y percibió, y percibir pudo en nombre de electo, y collector susodicho, durante los referidos diez años, assi en razón de dicho treinteno, como de los emolumentos de la Villa, y satisfacer el reliquato, en que se halla alcanzado, junto con los intereses, y costas.

S'afegeix que el reclamat pot superar les mil lliures, ja que el trentè hauria d'haver produït més de sis-centes lliures cada any, sense tenir en compte els altres ingressos municipals.

A partir d'aquí es passa a una fase que ja ens és coneguda, la dels capítols (o qüestionari) i la desfilada de testimonis per contestar-los, que vol dir confirmar-los. Els regidors els presenten el 24 de novembre de 1751, un total de divuit, mentre que Margenat ho fa el 12 de gener de 1752, un total de trenta. Cal dir que l'apoderat de Margenat és Melcior Pallós i Glòria, el que havia estat apoderat de l'Ajuntament en el seu contenciós amb el Monestir, per tant, coneix bé el tema. Com he fet abans, aportarem el llistat de testimonis, ja que aquesta informació sempre aporta dades d'interès.

QUADRE NÚMERO 5: RELACIÓ DE TESTIMONIS DEL PLET ENTRE ELS REGIDORS I ISIDRE MARGENT I FATJÓ

Sol·licitant	Testimoniatge	Nom i cognom	Edat	Ofici	Regidor
Margenat	10/V/1752	Jaume Baleta	52	Apotecari	
Margenat	10/V/1752	Pere Marcet	?	Pagès	1745
Margenat	10/V/1752	Cristòfol Vilallonga	?	Pagès	1745
Margenat	10/V/1752	Joan Mas	?	Pagès	1743
Margenat	10/V/1752	Joan Vila del Prat	?	Pagès	1750
Margenat	10/V/1752	Gabriel Borrell	50	Pagès	1747 i 1751
Margenat	10/V/1752	Pere Llobateres	41	Ferrer	1744 i 1747
Regidors	27/V/1752	Valentí Verdaguer	28	Clergue i mestre	
Regidors	6/VI/1752	Antoni Feliu	42	Pagès	1749

Regidors	16/VIII/1752	Josep Comelles	42	Pagès	
Regidors	21/VIII/1752	Miquel Janer i Bosch	42	Pagès	1750
Regidors	11/IX/1752	Salvador Escayola	52	Pagès	
Regidors	14/X/1752	Josep Canyameres	62	Pagès	1743
Regidors	20/XI/1752	Jaume Domènec	53	Pagès	1744 i 1747
Regidors	1/XII/1752	Francesc Buscallà	43	Pagès	1749

D'aquestes dades cal retenir que tres dels testimonis de Margenat també ho seran en un altre judici en el qual es veu implicat des de 1752, referent al forn de puja de la vila (1757): Jaume Baleta, Joan Mas i Gabriel Borrell;⁷⁴ tots tres mantenen negocis amb Margenat i, a més, Joan Mas és l'arrendatari del trentè durant els anys 1742, 1744, 1745 i 1746. D'altra banda, quasi tots els testimonis havien estat regidors un moment o altre durant els darrers anys.

El qüestionari presentat pels regidors (i les respostes, que sempre donen la raó a qui fa les preguntes), no aporta gaire cosa que no coneixem, tot i amb això hi ha alguns aspectes realment nous i que constitueixen el nucli dur del plet presentat per l'Ajuntament. Vegem-los.

- Que entre 1742 i 1746, anys en què es va arrendar el trentè, els regidors d'aleshores, Margenat i alguns veïns,

movidos por ciertas ideas y fines acordaron y resolvieron que en realidad no se arrendase el treinteno de frutos mencionado arriba, si que cautelosamente se demostrasse (sic) algun sujeto que representasse el oficio, o nombre de arrendatario, a quien se arrendase dicho treinteno por un precio modico.

⁷⁴ Vegeu Casas i Roca, Jordi (2014), p. 34-37, especialmente pàgina 36.

Així, doncs, durant aquests anys s'hauria fet un simulacre d'arrendament. L'argument que es faria servir, segons els regidors denunciants, seria que això evitaria el marge que acostuma quedar-se l'arrendatari.

- Que Margenat, malgrat els fingits arrendaments, va fer col·lectar o col·lectà el trentè. Aspecte que confirma un dels testimonis al declarar que Margenat portava els grans col·lectats al seu magatzem.
- Que d'haver-se arrendat, realment, durant aquests anys s'haurien aconseguit més de 650 lliures anuals, com en els anys 1737 i 1741. Recordem que la mitjana anual del període 1742-1746 fou de 396 lliures, bastant per sota dels 650 lliures de 1737 i 1741 i de la col·lecta dels anys 1738-1740, la mitjana dels quals fou de 503 lliures (un cop deduïdes les despeses de recaptació). Realment, els regidors tenien motius de queixa.

L'escrit aporta una precisió important. El plet que interposen els regidors de l'any 1751 (encara que aquí tenim un dubte, ja que el mandat durava fins al 31 de gener i si la nostra lectura és correcta, el plet va iniciar-se el 21 de gener de 1751, per la qual cosa, realment, els demandants podrien ser els regidors de l'any 1750), no nomé afecta Margenat, sinó també els regidors dels anys 1741, 1742, 1743, 1744 i 1745 (ja que l'arrendament es fa l'any anterior de la seva vigència). I, naturalment, també els dos presumptes arrendataris, Adjutori Trabal i Joan Mas. Cal dir, però, que trobem com a testimonis, tant d'una part com de l'altra, alguns regidors d'aquest període.

El qüestionari presentat pel procurador de Margenat, que és una resposta al dels regidors, exculpa, òbviament el seu defensat, i involucra els regidors de diferents mandats:

- Que els anys 1738, 1739 i 1740, en els quals teòricament fou Margenat qui col·lectà el trentè, els *regidors "por si solos collectaron y percibieron los frutos y demas productos correspondientes al treinteno"*. Joan Mas els acompanyava.
- Que els regidors van fer portar les garbes del trentè, fou abans de la sentència a favor del Monestir, a diferents eres i les van fer batre. Els grans s'emmagatzemaren en la casa del doctor en medicina Jeroni Marí (serà

regidor primer el 1741) i el magatzem de Josep Domènec, magatzem que fou llogat pels regidors per 3ll15s/any. Els grans i la palla foren venuts a Teresa Marí, dona de Jeroni, i a Joan Mas, el quals lliuraren els diners a Margenat.

- Que els anys 1742, 1743, 1744, 1745 i 1746 els arrendataris col·lectaren el trentè directament o mitjançant persones interposades (els seus criats, es dirà després).
- Que Margenat no rebé tots els diners al llarg dels deu anys, ja que encara se li deuen quantitats d'alguns arrendaments i, a més, els regidors retingueren les 238 lliures contemplades a la concòrdia.
- Que Margenat passà comptes dels nou primers anys, les quals foren signades pels regidors corresponents, però que el darrer any els regidors no van voler rebre-les, ja que li quedaven a deure "*crecidas cantidades*".

En definitiva, Margenat pretén haver tingut una escassa participació en la col·lecta del trentè, ja que durant el període que no fou arrendat diu que el col·lectaren els regidors directament i durant els anys d'arrendament ell es limità a rebre l'import (la qual cosa serà negada pels regidors, en un escrit de l'agost de 1753, tot afirmant que Margenat col·lectà o féu col·lectar el trentè i el diposità en un magatzem seu), del qual els regidors ja havien retingut una quantitat. Pel que fa als comptes, si no estan tots liquidats és per culpa dels regidors del darrer mandat de vigència del trentè (aspecte també negat pels regidors en el mateix escrit, en el qual afirmen que no presenta els comptes perquè es demostrarà la seva mala administració i, a més, afegixen que no es van trobar els comptes i el llibre de pagament de censals en l'inventari fet el 1752⁷⁵). El que no deixa de sorprendre i demostra la complexitat del tema, és que Joan Mas, a qui s'atribueix, juntament amb els regidors, la col·lecta del període 1738-1740, aparegui com a testimoni de Margenat.

No tornem a trobar un escrit d'una certa importància fins al novembre de 1753 i és de l'apoderat de Margenat. D'aquest escrit cal destacar cinc aspectes, ja que aporten novetats:

⁷⁵ Considerem que paga la pena la reproducció d'aquest inventari, ja que, a més de demostrar que, efectivament, els documents en qüestió no hi eren, dóna a conèixer la documentació que atresorava l'arxiu de l'Ajuntament d'una vila com Sant Cugat a mitjan segle XVIII. O, dit d'una altra manera, podem conèixer la documentació amb la qual ara comptaríem si no s'hagués perdut. Vegeu l'annex número 2.

- Que les previsions fetes per la concòrdia no podien cobrir la lluïció dels censals i el pagament de pensions, la qual cosa ja havia dit el Monestir anys abans i és de sentit comú, només calia fer números.
- Que, a més, cal tenir en compte que la concòrdia no havia previst el “*valimiento*” reial i el 4% sobre els ingressos municipals en concepte de cadastre, despeses a les quals ja hem fet referència.
- Que si no es van arrendar el trentè en pública subhasta, tal com preveu la concòrdia, no és responsabilitat de Margenat, sinó dels regidors, afirmació que vindria a reconèixer que els arrendaments no foren altra cosa que un muntatge.
- Que els anys 1738, 1739 i 1740 era lògic que no es volgués arrendar el trentè, ja que hi havia un contenciós amb el Monestir que impedia saber, exactament, quina quantitat es recaptaria i recorda el que va passar el 1737, que s’hagué d’abonar 85ll 9s 2d a l’arrendatari.
- Que desestimi la demanda i que

para el caso, que no creo, que pareziera â V. Exa. poder ser obligado mi parte en haver de notificar las predichas cuentas, que dio, y se le definieron, y que â esto fuesse condenado mi Principal, lo sea con el bien entendido, que antes todas las cosas le sean debueeltas todas las piessas justificativas, que al tiempo de presentar dichas cuentas entregó â los referidos regidores, como son recibos, cartas de pago, y demas, pues en otra manera, no podria dicho mi Principal dar las predichas cuentas, y si havia de darlas resultaria en grave daño suyo por quedar despojado de su defensa, lo que no permitirá la equidad y rectitud de su Exa.

Evidentment, i com ja sabem, la Reial Audiència no va permetre que Margenat quedés indefens i va demanar als regidors que li lliuressin els documents, però el 1763, és a dir, deu anys després, el tema encara no estava del tot tancat. Però això també ho sabem, ens hi hem referit a la introducció. El que ens cal, per acabar, és fer un repàs dels escrits que s’intercanviaren els apoderats de Margenat i els regidors entre 1753 i 1759 (una desena), per tal d’aportar algun aspecte nou del contenciós.

Les reclamacions se centren en les xifres administrades. En aquest sentit, els regidors diran que no és suficient que Margenat donés comptes als regidors de cada moment, que pretén disminuir la quantitat administrada, que no pot demostrar que els emoluments de la vila siguin només de cinquanta lliures, que això és un error de càlcul, i que no està demostrat que el regidors es gastessin tota la quantitat que se'ls reservava.

Probablement, l'escrit més interessant d'aquest període, és un del febrer de 1754. En ell se'ns informa de quan va començar el conflicte. Tot indica que foren els regidors de 1748 els qui destaparen l'afer. Aquests presenten un memorial al corregidor de Mataró, el qual envia un decret, amb data 1 de maig d'aquell any, al batlle baronial de la vila, perquè, sota pena de multa de sis lliures, obligui els regidors del període 1737-1746 i Isidre Margenat, Adjutori Trabal i Joan Mas a lliurar els comptes als regidors en actiu. Però sembla que l'únic que es presentà davant notari fou Jaume Baleta, en la seva condició de clavari del període 1736-1747 i recaptador del reial cadastre, ja que els regidors també havien exigit el lliurament de les llibretes d'aquest impost. En definitiva, ara ja ho podem dir, allò que estava en dubte, i ja en teníem indicis prou clars, no era només la gestió de Margenat, sinó també la dels regidors de tot el període de vigència del trentè i la dels hipotètics arrendataris del període 1742-1746; els únics que restaven al marge eren els arrendataris que havien ofert 650 lliures, Bonaventura Ferrés (1737) i Pelach (1741). Cap dels regidors reclamants no havia format part dels consistoris del trentè (almenys del període 1741-1746, que és del que tenim dades). És casual o cal pensar en un cert relleu polític i, per tant, en una voluntat de voler fer net, per tal d'iniciar una gestió sense hipoteques. És també casualitat que els regidors que interposaren, finalment, el plet contra Margenat, fer-ho també contra els regidors del trentè potser era massa arriscat, que hem suposat que foren els del mandat de 1750, tampoc no haguessin estat regidors durant el període 1737-1746. Potser són massa casualitats. En tot cas, el que és un fet, com ja hem apuntat, és que el que estava en qüestió era tota la gestió feta entre 1737 i 1746, gestió que anava més enllà del personatge que centrava el contenciós, Isidre Margenat i Fatjó.

Cal anar acabant. Ho fem amb les darreres escaramusses judicials arran de la sentència del 13 de setembre de 1758. Ara ja es parla de quantitats concretes. Els regidors demanen que Margenat doni comptes per un import de 6.380 lliures, les 630 de l'arrendament de 1737 i les 650 que consideren havia de donar el trentè cada un dels anys restants (hi figuren 100 lliures de més en el càlcul). Si tenim en compte que Margenat diu haver recaptat només 4.853, se li estarien reclamant un total de 1.527 lliures. En canvi, Margenat diu que els regidors li deuen 1.061 lliures 18 sous, ho justifica presentant uns comptes força detallats (vegeu l'annex número 1). Realment, la diferència era molt considerable. Amb l'import reclamat es podien lluir un quants censals.

Però els comptes presentats no l'ajuden gens. Els regidors es posen a fer càlculs i tot plegat els porta a exigir-li encara més diners, tant pel que fa als ingressos com a les despeses. Per començar, calculen uns ingressos potencials que s'allunyen molt dels que havia presentat Margenat. El regidors parteixen de la base, com ja hem indicat, que els ingressos habituals del trentè s'han de correspondre amb l'import dels arrendaments de 1737 (630 lliures) i 1741 (650 lliures), per la qual cosa estableixen com a import acceptable la mitjana (640 lliures). Això representa uns ingressos totals de 6.400 lliures ($640 \times 8 + 630 + 650$). Objectivament, estaven posant en qüestió no només la gestió de Margenat, especialment la dels anys en què se suposa que va col·lectar el trentè, ja que només assolí una mitjana anual de 503 lliures (un cop descomptades les despeses de recaptació), sinó també la gestió dels regidors del període en què el trentè s'arrendà a una mitjana anual de 396 lliures, com ve els recordà Margenat en la seva resposta. La qüestió, de fet, és reduïda a una sola pregunta: per què Pau Pelachs, el 1741, pot oferir 650 lliures, malgrat que ja s'ha produït la sentència a favor del Monestir que redueix la base imposable del trentè, i després no es pot assolir ni una quantitat que s'hi approximi? Qui en va treure profit? En principi, no sembla que fos Margenat. Sigui com sigui, el regidors van sumant al passiu d'aquest. Consideren que cal sumar a l'anterior quantitat els altres ingressos de la vila (hostal o taverna, fleca i drets de fires), que representen 97 lliures/any (quantitat que no sabem d'on surt, ja que enlloc més se'n parla). Per tant, cal afegir 970 lliures. En total, doncs: 7.370 lliures (l'escrit dels regidors parla de 7.298 lliures, però no sabem

d'on procedeix la diferència). En tot cas, representava una diferència de 2.517 lliures (de 2.445 si fem cas de la suma dels regidors) respecte als ingressos justificats per Margenat (4.853 lliures). Però això no és tot. Li recriminà haver pagat un seguit de despeses no previstes a la concòrdia. I, en aquest sentit, acaben l'escrit dient que li abonaran (li donaran per bones) aquelles partides que considerin legítimes i que segons dret li corresponguin. Tot un avís de què el deute de Margenat envers l'Ajuntament podia augmentar considerablement.

No cal dir que Margenat no accepta cap de les xifres aportades pels regidors. I presenta el seu llistat de retrets: que si els regidors consideren que havia d'ingressar més diners, han de demostrar-ho; que els regidors són els responsables de l'arrendament i, per tant, han de perseguir els regidors de cadascun dels anys afectats; que els regidors han de demostrar quina quantitat dels altres ingressos de la vila li van donar, un cop descomptades les 238 lliures que es reservaven; que els regidors no poden impugnar, com havien fet, la quantitat lliurada al seu germà i al Monestir el 1737, ja que encara no existia la concòrdia, que, en tot cas, els que podrien reclamar són els altres creditors; que el pagament impugnats s'havien fet seguint les ordres dels regidors de torn; i, finalment, que va lliurar les peces justificatives dels comptes, ja que d'altra manera no s'entendria que els hi acceptessin. En definitiva, demana que li siguin abonades les més de mil lliures que surten al seu favor en els comptes presentats.

Com ja hem indicat a l'inici, el conflicte seguí, com a mínim, fins a finals de 1763. El que no sabem és com acabà. No sabem si Margenat va acabar pagant, la qual cosa hauria representat una certa injecció en les finances municipals, que hauria possibilitat la rebaixa del deute. O sí l'Ajuntament, és a dir, els regidors dels següents consistoris acabaren abandonant per cansament.⁷⁶ Era un plet que, si tenim en compte la reclamació del Monestir,

⁷⁶ Del que no hi ha dubte, és que el plet costà molts diners a l'Ajuntament. Per una nota, que cal atribuir a Francesc Castanyer, el qual fou regidor l'any 1752 (ho fou també el 1742, juntament amb Isidre Margenat i Fatjó, i el 1745, 1748 i 1755), en la qual s'anoten les despeses jurídiques, quasi totes relacionades amb el cas que ens ocupa, hagudes entre agost de 1751 i juny de 1753, pugen un total de 90 lliures 2 sous 8 diners. La nota es troba al fons de Can Castanyer (Sant Cugat del Vallès), agraïm a Jordi Muñoz-Castanyer que ens l'hagi deixat consultar.

durà vint-i-cinc anys, i hem de tornar a afegir el com a mínim. Un plet que s'emportà, com hem vist, una part no menyspreable dels ingressos del trentè. Tots els trentens anteriors havien estat tan conflictius? I, en tot cas i per acabar, com eixugà l'Ajuntament aquell enorme deute? Fou capaç de trobar mecanismes menys conflictius i més àgils? Són preguntes que avui per avui no podem contestar, necessitaríem trobar nous documents i, francament, no tenim gaire confiança en què això sigui possible.

A tall de conclusió

Des del seu naixement, a la baixa edat mitjana, els consells municipals (les universitats, si ens volem referir al conjunt del municipi) naixeren amb una hipoteca que els marcà durant segles, la del deute. Les exigències reials en foren la causa. Durant l'edat moderna les successives guerres no feren altra cosa que agreujar la situació. En concret, des de mitjan segle XVII fins a principis de segle XVIII Catalunya esdevingué un camp de batalla, almenys una bona part d'ella. Els consells municipals i després els ajuntaments hagueren de recórrer als ingressos extraordinaris i el trentè, o una figura similar, en fou un d'ells. Però, com hem vist i aquest és el principal valor de la documentació que hem pogut estudiar, la cosa no era gens senzilla. L'Església mai no fou procliu a pagar les impositcions municipals i encara menys si podia exercir, com era el cas del paborde major del Monestir de Sant Cugat del Vallès, de senyor jurisdiccional. Si a sobre hi sumen uns regidors descurats i un administrador que sembla que no se sabé imposar, probablement no en tenia ganes (era una vila petita i tots es coneixien i fins i tot tenien negocis comuns), els criteris establerts en la concessió reial i després en la concòrdia signada amb els creditors, la cosa encara és complica més. No està gens clar que Margenat en tragués algun profit. D'altra banda, el seu germà, segon creditor en importància, tampoc no se'n veié afavorit, ja que no li lluïren cap censal i, a més, hagué de posar un plet per cobrar les pensions endarrerides. Així, doncs, qui se'n afavorí? Mas i Trabal que exerciren d'arrendataris durant el període 1742-1746? El regidors d'aquells anys, que per fer la vista grossa reberen algunes compensacions, pagar menys trentè, per exemple? No queda clar. No podem respondre amb solvència cap d'aquests interrogants. Probablement, i ja sabem que no es tracta d'una resposta convincent, tot es redueix a una mala

administració, la d'unes persones que es veien obligades a exercir de regidors en unes condicions força adverses i, en conseqüència, no tenien gaire interès en dedicar hores i esforços a la gestió de la cosa pública.

ANNEX NÚMERO 1: COMPTES PRESENTATS PER ISIDRE MARGENAT I FATJÓ EL 28 DE MAIG DE 1759

Llibre de Entradas, y Exidas del trente, y demes de la Vila de Sn Cugat del Valles, comensant en lo any 1737

Entrades:

1737

Me ha entregat Pere Martyr Balla per compte de Bonaventura Farres sinch centes quaranta quatre lliuras deu sous, y deu diners dich 544ll10s10 salvo error y son â bon compte de aquellas sis centas trenta lliuras, que dit Farres havia de donar del arrendament del trenté fet per los Srs. Regidors de la Vila, y terme de St Cugat â favor de dit Farres per preu de sis sentas trenta lliuras, lo que consta ab acte en poder de Francesc Ferran notari de Barcelona, sols he cobrat..... 544l 10 s 10

1738

Entradas dels fruyts del any 1738 lo que han collectat los Srs. Regidors.

La Sra Theresa Mari me ha entregat de orde dels Srs. Regidors dos centas vint y una lliura dos sous quals son de 67 qs forment venut als farinayres de Barcelona preu 2ll 6s quartera..... 221ll 2s

Me han entregat dits Srs. Regidors sent xexanta una lliura quatre sous, y nou diners las que valgueren 54 qs 6 cs un picotí de mestall preu de tres lliuras quartera... 161ll 4s 9

Me han entregat dits Srs. Regidors trenta sis lliuras catorze sous, las quals resultaren dels grans grossers que havien venut en dit any..... 36ll 14s

Me ha entregat Jaume Domenech de orde dels Srs. Regidors onze lliuras sinch sous de espelta comprá dit any..... 11ll 5s

Me ha entregat lo Sr. Dn. Juan Grau vint y vuit lliuras de compte de trenta sinch.... 28ll

Me han entrat de las casas de la montanya vuit lliuras nou sous..... 8ll 9s

Me han entregat de orde dels Srs. Regidors de la palla se vengué en dit any trenta tres lliuras tres sous tres diners..... 33l 3s 3

Me han entregat del pallol y boll se vengué en dit any dotse lliuras..... 12ll

Me entregaren los Srs. Regdiors xexanta tres lliuras vuit diners, que replegaren de vi se cullien dita vila, y terme..... 63ll 8

1739

Entradas del trente del any 1739, que se collectá per los Regidors.

Me han entregat de mans dels regidors de la vila de St Cugat trenta dos lliuras catorze sous, y foren de grans grossers que se vengueren en dit any..... 32ll 14s

Me ha entrat de mans de Jaume Domenech divuyt lliuras devuyt sous, y nou diners de espelta ha comprat en dit any..... 18ll 18s 9

Me han entregat los regidors de la vila de St Cugat catorze lliuras sinch sous, y deu que han tret dels demes grans grossers..... 14ll 5s 6

Me han entregat dits regidors doscentas trenta quatre lliuras deu sous, que son de setanta quarteras forment, que han venut â preu de tres lliuras set sous qta.. 234ll 10s

Me han entrat de mans de la sra. Therea Mari dos centas trenta sinch lliuras tres sous, y sis diners, que son de setnta vuyt quarteras quatre cortans tres picotins de mestall preu de tres lliuras quartera..... 235ll 3s 6

Me han entrat quaranta una lliuras sinch sous quals valgué la palla se vengué en dit any..... 41ll 5s

Me han entregat los habitants de las cases de la montaña vint y nou lliuras sinch sous de orde dels Srs. Regidors..... 29ll 5s

Me han entregat los Srs. Regidors trenta sis lliuras sis sous, y vuit diners, que son de vi cullit â la vila y terme..... 36ll 6s 8

Me han entregat de altre partit dits Regidors sinch lliuras sinch sous, que son del vi cullit fora terme..... 5ll 5s

1740

Entradas del any 1740, que se collectá per los Regidors.

Me han entrat de mans dels Srs. Regidors cent setanta lliuras nou sous, y sis diners, quals son de sinquanta quatre quarteras un cortá forment venut preu tres lliuras sis sous quatera..... 178ll 9s

6

Me han entrat sent sexanta sinch lliuras deu sous, y deu diners a mans dels Srs. Regidors, las que son sinquanta nou quarteras un cortá un mesuró mestall venut en dit any..... 165ll 10s 10

Me ha entregat la Sra. Theresa Mari de orde dels srs. Regidors vint y tres lliuras dotse sous, y sis diners de grans grossers havia venut..... 23ll 12s

Me han entregat dits Srs. Regidors deu lliuras tres sous de grans grossers venuts en dit any..... 10ll 3s

Me han entregat dits Srs. Regidors nou lliuras tretse sous, y quatre, y son de espelta venuda â diferents en dit any..... 9ll 13s 4

Me han entregat los habitants de las casas de la Montaña de orde dels Srs. Regidors trenta set lliuras set sous..... 37ll 7s

Me han entrat de mans dels Srs. Regidors sinquanta dos lliuras onze sous, y sis diners, y son per la palla y boll se vengué en dit any..... 52ll 11s

Me han entrat vuytanta quatre lliuras deu sous y dos, y son del vi vullit en la vila, y terme de mans dels srs. Regidors..... 84ll 10s 2

Me ha entrat lo Sr. Dn. Grau sis lliuras..... 6ll 17s 1

1741

Entradas del trenté del any 1741

132

Me ha entregat Pau Pelachs teixidor de lli de orde dels Srs. Regidors de St Cugat sis centas cinquanta lliuras las que son per pagar lo preu del arrendament del trenté lo que lo feren los regidors de dita vila consta ab acte rebut en poder de Pau Puigjaner notari de Sabadell..... 650ll

1742

Entradas dels arrendaments del trenté, y demes en lo any 1742 fets per los regidors de dita vila, y son terme.

Me ha entregat Joan Mas pages de dita vila de St. Cugat per lo arrendament del trenté de 1742 fet per los Srs. Regidors de St. Cugat consta al acte en poder de Pau Puigjaner notari de la vila de Sabadell la suma de sinch centas trenta lliuras..... 530ll

Me ha entregat de orde dels Srs. Regidors per los drets de firas la suma de quaranta lliuras..... 40ll

1743

Entradas del any 1743

Lo trenté de lany 1743 se es arrendat â Adjutori Trabal per los Srs. Regidors de dita vila, y terme per preu de trescentas lliuras, lo que consta ab acte en poder de Pau Puigjaner notari de la vila de Sabadell y jo Isidro Margenat no tinc cobrat dit arrendament.

Me ha entrat de orde dels Srs. Regidors de dit any per los drets de firas del any 1743 trenta sis lliuras..... 36ll

1744

Entradas del trenté y demás de 1744

Me ha entrat de Joan Mas pages de Sant Cugat per lo arrendament del trenté fet per los Srs Regidors de la vila de sn Cugat, y son terme en favor de dit Mas en dit any la suma de tres centas cinquanta lliuras consta de acte en poder de Pau Puiggener notari de Sabadell..... 350ll

Me ha entrat dels drets de fires de dit any 1744 quaranta lliuras..... 40ll

1745

Entradas del trenté del any 1745

Me ha entregat Joan Mas pages de St Cugat de orde dels señors regidors per lo preu del arrendament del trenté fet per dits regidors, que consta ab acte en poder de Pau Puijaner notari de la vila de Sabadell tres centas cinquanta lliuras..... 350 ll

Me han entrat dels drets de firas en dit any de 1745 per orde dels Srs. Regidors.. 36 ll

1746

Entradas del trenté, y demás en lo any 1746

Me ha entregat Joan Mas pages de Sant Cugat de orde dels regidors de dita vila, y son terme la suma de quatre centas cinquanta lliuras, quals son per lo preu del arrendament li tenen fet los Srs. Regidors de dita vila en son favor lo que consta ab acte en poder de Pau Puijaner notari de la vila de Sabadell..... 450ll

He cobrat dels drets de firas de orde dels srs. regidoss trenta sis lliuras..... 36ll

Total..... 4.853ll 2

Isidro Margenat, y Fatjó

Sortides:

Eixidas del trenté de lany 1737

He pagat a Josep Margenta, y Fatjó per orde dels Srs. Regidors de la vila de St Cugat quatre centas cinquanta lliuras consta de apoca en poder de Sever Ferrer Notari de Barcelona..... 450ll

He pagat jo Isidro Margenat per orde dels Srs. Regidors al Sr. D. Francisco Cortada monjo, y procurador de le las missas, y aniversaris del monastir de Sant Cugat cent vint lliuras dich 120ll, y ditas foren per quatre pensions de un censal fa la vila â dit Monastir consta de recibo de dit Sr..... 120ll

Eixidas o pagaments fets en lo any 1738, 1739, y 1740 fets per Isidro Margent, y Fatjó elect de la Concordia feta entre los Regidors de vila de St. Cugat, y los acrehedors

He pagat per orde dels señors regidors lo dia 28 maig â Pere Maset obrer de la Iglesia de St. Pere setse lliuras nou sous â bon compte de las pencions deu dita vila â la obra consta de recibo..... 16ll 9s

He pagat per orde dels señors regidors lo dia 9 de juliol de dit any â Juan Mas pages catorze lliuras per los treballs de haver replegat las garvas del trente en dit any consta recibo..... 14ll

He pagat de orde dels srs regidors lo dia 13 de juliol á Juan Miquel teixidor de lli dos lliuras per los treballs de aconduir las garbas del trenté de dit any consta de recibo..... 2ll

He pagat per orde de dits regidors â Jaume Farres pages tres lliuras dotse sous per lo treball de tragar la palla, y boll del trenté lo dia 20 de juliol consta de recibo... 3ll 12s

He pagat per orde dels regidors â Joan Mas pages per los treballs de batrer las garbes del trenté en lo any 1738 tant per los animals com també per los mosos la suma de vint y sinch lliuras dotze sous lo dia 31 juliol de dit any consta de recibo..... 25ll 12s

He pagat â Joan Mas pages de orde dels regidors una lliura quatre sous per lo treball de arreplegar los grans de la vila, y terme lo dia 1 de setembre..... 1ll 4s

Vuy dia 18 de setembre he pagat â Joseph Fatjó per orde dels Srs. Regidors una lliura tres sous, los quals serviren per comprar un llibre blanch que se entregá a Francesc Ferran notari per portar los comptes de la concordia consta recibo..... 1ll 3s

He pagat â Salvador Matas de Mataró per los baldios, y arbitrios del Comu de St. Cugat per orde dels Srs. Regidors la suma de vint y tres lliuras deu sous, y sis diners consta de recibo de dit señor..... 23ll 10s 6

He pagat a Sever Ferrer, y Albanell notari de Barcelona per orde de los srs. regidors dos lliuras sis diners consta recibo..... 2ll 6

Lo dia 21 de juny he pagat â Joan Serra obrer de la vila de St Cugat per orda dels Srs. Regidors deu sous per lo treball de cantar la tabba del trenté de dit any lo que no se troba arrendador..... 10

Vuy dia 29 juny 1739 he pagat â Ramon Toralla per orde dels Srs. Regidors per lo treball de fer la era dos lliuras vuyt sous contra de recibo..... 2II 8s

Vuy dia 5 de juliol he pagat â Juan Fernando dos lliuras per orde de los Srs. Regidors..... 2II

Dit dia he pagat â dit Fernando per orde de dits regidors per lo treball de fer la era dos lliuras..... 2II

He pagat â dit Fernando de orde de dits regidors lo dia 12 de juliol per treball de batrer dos lliuras vuyt sous..... 2II 8s

He pagat Llorens Trabal vuy dia 15 de juriol de orde dels regidors la suma de dotze lliuras sinch sous consta de recibo..... 12II 5s

Vuy dia 9 agost 1739 he entregat de orde dels srs. regidors â Llorens Trabal trenta lliuras quatre sous, y sis diners, quals servien per lo treball de batrer las garbes del trenté consta de recibo..... 30II 4s 6

Vuy dia 10 agost 1739 he pagat de orde dels srs. regidors â Joan Fernando una lliura dotze sous per lo treball de batrer consta de recibo..... 1II 12s

Dia 30 agost de 1739 he entregat de orde dels señors regidors â Anton Maset set lliuras consta de recibo..... 7II

Als 16 agost de dit any he pagat â Joan Fernando de orde dels srs. regidors vuyt sous consta de recibo..... 8s

Vuy dia 27 agost 1739 he pagat â Joan Mas per orde dels Srs. regidors nou lliuras divuyt sous per los treballs collectar los grans del trenté..... 9II 18s

Avui dia 2 octubre de dit any he pagat â Martí Selles de orde dels srs regidors dos lliuras catorze sous, y son per fer la vida al garballador, que garbella lo blat del trenté, y lo treball de donar dit blat consta recibo..... 2II 14s

Vuy dia 25 de novembre 1739 he pagat al Sr. Melcior Pallós, y Gloria procurador dels srs regidors, y de orde de dits regidors disset lliuras dinou sous consta recibo... 17ll 19s

Vuy dia 26 de desembre de dit any he pagat â Joseph Fatjó per orde dels srs regidors dotse sous, quals serviren per pagar lo diposit dels diners se disposaren al arxiu de St. Sever de Barcelona consta recibo..... 12s

He pagat â Salvador Matas de Mataró per los baldios, y arbitrios per lo any 1740 vint y tres lliuras deu sous, y sis diners consta recibo..... 23ll 10s 6

He pagat â Martí Selles lo dia 12 de mars de 1740 per orde dels señors regidors onse lliuras onse sous consta de recibo per lo treginar las garbas del trenté dit any.. 11ll 11s

Vuy dia 15 Mars he pagat de orde dels srs regidors â Joseph Fatjó sent lliuras, las que serviren per pagar lo cost del despaig del trenté consta de recibo..... 100ll

Vuy dia 3 Agost 1740 he entregat â Joan Pi per orde dels Srs. Regidors la suma de quaranta una lliura quinse sous, qual serviren per los treballs de arreplegar, batre las garberas de dit trenté..... 44ll 15s

He pagat â Joan Mas vuy dia 2 de setembre 1740 tretse lliuras sis sous de orde dels srs. regidors, y son per los treballs de anar â asseñalar las garberas del trenté consta recibo..... 13ll 6s

Vuy dia 25 de octubre 1740 he pagat de orde dels srs regidors a Pau Puigjaner notari una lliura onse sous..... 1ll 11s

Eixidas del any 1741

Vuy dia 13 mars 1741 se han depositat al arxiu de St. Sever mil lliuras, las que se serviren per llució de un censal que isque ab estraccio de propietat de mil dos sentas lliuras feya la vila al Monestir de Sant Cugat consta de dita llució en poder de Francisco Farran notari de Barcelona..... 1.000ll

He pagat ab carta de pago per la mitat dels emoluments del Comu sent sexanta tres lliuras tres sous..... 163ll 3s

He pagat ab altre carta de pago al Regiment de Dragons de la Reyna sent xexanta tres..... 163ll 3s

He pagat a Salvador Matas de Mataró per los baldios, y arbitrios per dit any 1741 vint y tres lliuras deu sous, y sinch diners consta de recibo..... 23ll 10s 5

Vuy dia 20 de juny pagui per acabar de lluir lo censal feya la vila al Monastir de propietat mil dos centas lliuras, dos centas lliuras, las que se posaren al arxiu de St. Sever â solta de Francesc Ferran notari..... 200ll

Eixides del any 1742 y 1743

Vuy dia 15 Mars 1742 pagui per una pensio fa la vil al Monastir de Sant Cugat cent vuytanta nou lliuras divuyt sous, y set diners consta de apoca en poder de Francisco Ferran notari de Barcelona..... 189ll 18s 7

Lo dia 16 febrer 1742 he pagat â Pera Canyameras cent deu lliuras, quals serviren per lluir un censal de preu de cent lliuras feya la vila â dit Pere Canyameras lo que consta dita definició en poder de Francesc Ferran notari de Barcelona, y deu lliuras per pensions de dit censal..... 110ll

He pagat per una carta de pago al Regiment de Infanteria de Atila (sic) cent vuytanta lliuras tres sous consta de la carta de pago..... 180ll 3s

He pagat per altre carta de pago al regiment de Borbon cent vuytanta lliuras tres sous consta de carta de pago..... 180ll 3s

He pagat â Salvador Matas de Mataró per los baldios, y arbitrios per dit any 1742 vint y tres lliuras deu sous y sinch diners consta recibo..... 23ll 10s 5

He pagat a Nicolau de la Vega nunci de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors cinquanta lliuras conta recibo..... 50ll

He pagat â Pau Puijaner notari de Sabadell vint lliuras dos sous y un diner per orde dels señors regidors consta recibo..... 20ll 2s 1

He pagat al señor Melcior Pallós, y Gloria procurador dels señors regidors trenta una lliuras consta recibo..... 31ll

He pagat als señors obrers de la Iglesia de St Pere â bon compte de la pensió fa la vila de st Cugat â dita obra tretse lliuras onze sous consta recibo..... 13ll 11s

He pagat al señor Melcior Pallós, y Gloria procurador dels regidors de la vila de St Cugat la suma de vint y sis lliuras tretse sous y deu diners..... 26ll 13s 10

He pagat al sr. Dr. Sanjoan advocat de la vila de St. Cugat vint, y dos lliuras de orde dels regidors consta recibo..... 22ll

He pagat a dit Dr. Sant Joan advocat de dita vila y de orde dels regidors vuit lliuras dotze sous consta recibo..... 8ll 12s

He pagat de orde dels regidors a Saber Farrer notari de Barcelona un a lliura cinc sous consta recibo..... 1ll 5s

He pagat per orde dels regidors a Melcior Pallós, y Gloria catorze lliuras consta reribo..... 14ll

He pagat al Sr. Joseph Matheu y Corbera una carta de pago de cent vuitanta lliuras tres sous consta carta de pago..... 180ll 3s

He pagat ab altre carta de pago al Regiment de Infanteria de Bravante cent vuytanta lliuras tres sous..... 180ll 3s

He pagat de orde dels srs. regidors a Salvador Matas de Mataró per los arbitrios, y baldios vint y tres lliuras deu sous y sinch diners..... 23ll 10s 5

He pagat â Nicolau de la Vega nunci de la vila de Sn Cugat de orde dels señors regidors sinquanta lliuras en lo salari li dona la vila, y son per lo any 1743 consta recibo..... 50ll

Eixidas dels reddits del trenté, y demes del any 1744

He pagat jo Isidro Margenat com â elet de la concordia de dita vila lo següent so es â Pau Puijaner notari de Sabadell tres lliuras per orde de los Srs. Regidors consta recibo..... 3ll

He pagat de orde dels regidors a Joseph Fatjó y Llobateras vuyt lliuras tretse sous y quatre diners â bon compte de las pensions de aquell censal fa la vila â Eularia Domenech, y dit Fatjó las cobra com â curador de dita Eularia..... 8ll 13s 4

He pagat al señor Melcior Pallós, y Gloria procurador de la vila de St. Cugat de orde dels srs. regidors de dita vila vint y quatre lliuras consta recibo..... 24ll

He pagat â Valentí Berdaguer mestre de enseñansa de la vila de St. Cugat de orde dels regidors vint y sinch lliuras..... 25ll

He pagat a Nicolau de la Vega nunci de la vila de St Cugat, y orde dels señors regidors cinquanta lliuras, que li dona la vila per son salari quiscun any consta recibo..... 50ll

He pagat al señor Dr. Sanjoan advocat de la vila de St Cugat de orde dels señors regidors diset lliuras consta de recibo..... 17ll

He pagat â Llorens Bosch Mestre de miñons de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors nou lliuras sinch sous consta recibo..... 9ll 5s

He pagat â Isidro Vila per portar los diners de las cartas de pago â Mataró de orde dels señors regidors una lliura dos sous..... 1ll 2s

He pagat al señor Matheu Corberas de Mataró per una carta de pago dels emoluments cent vuytanta lliuras tres sous..... 180ll 3s

He pagat ab altre carta de pago â Joseph y Corbera de Mataró per los emoluments de dit any 1744 de orde dels señors regidors cent vuytanta lliuras tres sous consta de carta de pago..... 180ll 3s

He pagat al señor Salvador Matas de Mataró per los arbitrios y baldios per lo any 1744 de orde dels señors regidors vint y tres lliuras deu sous y sinch..... 23ll 10s 5

Eixides del trenté, y demás de 1745

He pagat jo Isidro Margenat y Fatjó elet de la Concordia als Assistents de Garcia a compte de los haver consta de carta de pago cent vuytanta lliuras tres sous..... 180ll 3s

He pagat al Señor Jopseh Matheu, y Corbera de Mataró per sa cobrança cent vuytanta lliuras tres sous consta de carta de pago.....	180ll 3s
He pagat â Salvador Matrheu de Mataró per los arbitrios y baldios de orde dels regidors vint y tres lliuras deu sous y sich.....	23ll 10s 5
He pagat â Nicolau de la Vega nunci de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors setsa lliuras tretse sous consta de recibo.....	16ll 13s
He pagat â Joseph Serch notari de orde dels señors regidors sinch lliuras vuit sous.....	5ll 8s
He entregat â Pere Maset regidor de la vila de St Cugat de orde dels señors regidors vint y quatre lliuras.....	24ll
He pagat â Thomas Guasqui notari de Barcelona de orde dels señors regidors vuyt lliuras.....	8ll
He pagat â Pau Roca mestre de enseñansa de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors disset lliuras deu sous consta recibo.....	17ll 10s
Al mateix Pau Roca mestre de minyons de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors divuyt lliuras quinse sous consta recibo.....	18ll 15s
He pagat â dit Pau Roca mestre de minyons de la vila de St Cugat per orde dels señors regidors divuyt lliuras quinse sous consta de recibo.....	18ll 15s
He pagat â Joan Casanovas de orde dels señors regidors tres lliuras quatre sous consta recibo.....	3ll 4s
He pagat al señor Melcior Pallós, y Gloria procurador de la vila de Sant Cugat per orde dels señors regidors vint y quatre lliuras quinse sous consta de recibo.....	24ll 15s
He pagat â Pau Putjaner notari de Sabadell de orde dels señors regidors tres lliuras consta de recibo.....	3ll
Eixidas del trenté y demás del 1746	

He pagat per carta de pago al regiment de cavalleria de Calatrava cent vuytanta lliuras tres sous consta de carta de pago..... 180ll 3s
 He pagat al señor Dr. Sanjoan advocat de la vila de St Cugat de orde dels señors regidors vint y quatre lliuras conbsta de recibo..... 24ll
 He pagat ab altre carta de pago al regiment de cavalleria llilima (sic) cent vuytanta lliuras tres sous consta de carta de pago..... 180ll 3s
 He pagat â Salvador Matheu per los arbitrios y baldios vint y tres lliuras deu sous y sinch diners consta de tres recibos..... 23ll 10s 5
 He pagat als señors regidors de st Cugat noranta lliuras nou sous, y sinch diners consta de recibo de dits señors regidors..... 96ll 9s 5
 He pagat â Pau Roca mestre de miñons de la vila de St Cugat de orde dels señors regidors divuyt lliuras y quinse sous consta de recibo..... 18ll 15s
 He pagat al mateix Pau Roca mestre de la enseñansa de st Cugat per orde dels señors regidors devuyt lliuras quinse sous consta de recibo..... 18ll 15s
 He pagat â Pau Putjaner notari de Sabadell per orde dels señors regidors tres lliuras deu sous consta de recibo..... 3ll 10s
 He pagat al mateix Pau Putjaner notari de Sabadell de orde dels señors regidors sinch lliuras consta de recibo..... 5ll
 Importa lo total del pagat..... 5.429ll 12s 2
 Importa lo cobrat..... 4.853ll 2
 Resta â favor de Fatjó..... 575ll
 Per lo capsou de las ditas 4.853 lliuras 2 diners â raho de ral per lliura..... 485ll 6s
 Importa lo total que alcanza lo dit Isidro Margenat, y Fatjó salvo error..... 1.061ll 18s
 Isidro Margenat, y Fatjó

ANNEX NÚMERO 2: INVENTARI DE LA DOCUMENTACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL (1752)

Església parroquial. Presents: Adjutori Tarabal, batlle baronial; Joan Pi, Francesc Vulpalleras, Francesc Castanyer i Llorenç Tarabal (Narcís Casamitjana, també regidor, absent), tots ells regidors de l'any 1752. Pere Màrtir Batlle i Bartomeu Pujol, regidors de 1751 (ho van ser també Gabriel Borrell i Pere Joan Llobet, però no hi són; també hi era Pau Gener de Sant Medir, però no se cita). Els regidors de 1752 demanen al batlle que mani a Pere Màrtir Batlle i Bartomeu Pujol que els lliurin les claus de l'arxiu, la qual cosa fan d'immediat. L'arxiu es troba en un armari de la capella de Nostra Senyora del Rosari.

Inventari:

1. Llibre dels comptes donats pels jurats des de 1613.
2. Llibre de rebuts del pagat pels jurats (el primer és de 1652).
3. Llibre de la cúria d'Antoni Bell, batlle del Monestir i de la quadra de Canals.
4. Llibre de comptes dels jurats, comença el 1656.
5. Llibre de nominació dels jurats, comença el 1651.
6. Llibre "tocante al juicio de dicha villa", comença el 1557.
7. Ídem, comença el 1650.
8. Rebut a favor de la vila.
9. Llibre de 1601 a 1615 sobre diferents consells i repartiments.
10. Llibre que comença l'any (?) i acaba el 1626 sobre talles i repartiments.
11. Llibre d'èpoques a favor de Joan Fàbregues i Joan Marcet.
12. Nominació de regidors: 1615-1629.
13. Llibreta amb lletra il·legible.
14. Al·legat jurídic d'una causa entre l'abat i la Universitat de la vila.
15. Llibre de definicions de comptes i nominacions oficials.
16. Rebut de diferents anys del segle XVII i XVIII.
17. Tots els papers dels comptes de l'any 1750.
18. Plec de 17 bans sobre diferents coses.

19. Plecs de diferents decrets del paborde major referents al Comú de la vila.
20. Un plec petit d'instruccions.
21. Set formularis.
22. Repartiments del cadastre dels anys 1717, 1720, 1739, 1740, 1741, 1750 i la resta no indiquen l'any.
23. Vint-i-quatre documents, la major part arrendaments del Comú.
24. Cent cinquanta-vuit cartes de pagament de diferents anys.
25. Comptes donats pels clavaris Joan Mas, el 5 de juny de 1748, i Joan Miquel, el 29 de gener de 1750.
26. Quatre plecs de pòlisses.
27. Tres plecs d'ordres.
28. Un plec amb diferents memorials.
29. Plec de cent trenta-un fulls: el cadastre.
30. Còpia del cadastre de 1750.
31. Comptes de 1750 i un arrendament.
32. Una raca de tres claus, que es troba prop de l'arxiu, amb papers i rebuts i quatre pergamins.

BIBLIOGRAFIA

ANDRÉS I COLL, MERCÈ (2010). “La fira i el mercat de Sant Cugat a l’edat mitjana”, *Gausac* [Sant Cugat del Vallès], 36-37, p. 111-122.

AULADELL I SERRABOGUNYÀ, Joan (2010). *La desamortització del Monestir de Sant Cugat del Vallès*, grup d’Estudis Locals, Sant Cugat del Vallès.

BUSQUETS MOLAS, Esteve (1972). *Història de Capellades*, Ajuntament de Capellades.

CASAS I ROCA, Jordi. “L’estructura agrària al Sant Cugat del segle XIX”, *Gausac* [Sant Cugat del Vallès], 1 (desembre 1992), p. 51-58.

CASAS I ROCA, Jordi (2011). “Concòrdia del 24 de setembre de 1634 entre el monestir de Sant Cugat del Vallès i la Universitat i l’Ajuntament de la mateixa vila”. *Gausac* [Sant Cugat del Vallès], 38-39, p. 187-196.

CASAS I ROCA, Jordi (2012-2013). “Guerra, endeutament i reformisme borbònic”, *Gausac* [Sant Cugat del Vallès], 40-43 (2012-2013), p. 37-44.

CASAS I ROCA, Jordi (2014). “La crisi de l’Antic Règim: ruptures i continuïtats. Sant Cugat del Vallès, 1814-1855”, *Gausac* [Sant Cugat del Vallès], 44-45 (2014), p. 7-61.

CASAS I ROCA, Jordi (2015). *La hisenda municipal catalana. De la baixa edat mitjana a la revolució liberal (ss. XIII-XIX)*, Lleida, Pagès editors.

CASAS I ROCA, Jordi (2017). “Les finances municipals santcugatencs a l’Edat Moderna”, a CASAS I ROCA, Jordi i MIQUEL I SERRA, Domènec, Aspectes de l’Edat Moderna a Sant Cugat del Vallès, *Dossiers Santcugatencs* [Sant Cugat del Vallès], 1 (2017), p. 9-61.

FERRO, Víctor (1987). El Dret Públic Català. *Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic, Eumo editorial.

FELIU, Gaspar (2010). La llarga nit feudal. Mil anys de pugna entre senyors i pagesos. Universitat de València, València.

LLADONOSA I PUJOL, Josep (1980), *Història de la ciutat de Lleida*, Barcelona, Curial.

LLOBET, Joaquim (2015). “La pressió fiscal a Mataró durant el segle XVIII (I)”, *Fulls [Mataró]*, 112 (abril 2015), Museu Arxiu de Santa Maria, p. 9-21.

LLOBET, Joaquim (2015). “La pressió de la fiscalitat estatal a Mataró durant el segle XVIII (II)”, *Fulls [Mataró]*, 113 (octubre 2015), Museu Arxiu de Santa Maria, p. 9-17.

MIQUEL I SERRA, Domènec (2006). “El lent camí cap a les llibertats”, a BARDAVIO I NOVI, Antoni et alii, *Història de Sant Cugat*, Sant Cugat del Vallès-Valls, Museu de Sant Cugat-Cossetània Edicions, p. 143-210.

MIQUEL I SERRA, Domènec (2012-2013). “La nova planta front un senyoriu monacal”, *Gausac [Sant Cugat del Vallès]*, 40-43 (2012-2013), p. 45-57.

MOLAS i RIBALTA, Pere (1996). *Catalunya i la casa d'Àustria*. Barcelona, Curial.

PALOS, Joan Lluís. *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. Vic, Eumo Editorial..

PEGUERA, Lluís de (1998). *Practica, forma y estil, de celebrar Corts Generals en Cathalunya, y materias incidentes en aquellas*. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales (edició facsímil).

RIBA i GABARRÓ, Josep (1995). “La Mostassaferia de Capellades de l'any 1683”, *Miscellanea Aqualatensia [Igualada]*, VII (1995), p. 349-357.

ZARAGOZA i PASCUAL, Ernest (2004). *Història de la congregació benedictina claustral tarraconense (1215-1835)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.